5.

EPISTOLAE MEDICINA=les, in quibus multa recentiorum errata, & antiquorum decreta referantur. autore Ioanne Manardo Ferrariensi Medico.

Lege, pende: Si taxas, ede.

Lutetiæ apud Christianum Vuechel. Mense Nouembri
M. D. XXVIII.

LECTORI

Accipe, lector candide, Epistolas has medicina-
les Ioannis Manardi, uiri totius Italiæ in-
ter medicos doctissimi, nunc re
cẽs ad unguem castigatas,
magnã in ijs do
ctrinæ fru-
gem
perce-
pturus. Mul-
ta siquidem uir
ille præsentis secu-
li medicorum er
rata osten-
dit.
Multa
hactenus
incognita di-
sertè docet, quæ alij
non pauci μεγαλοφρο-
νοῦντες turpiter neglexe-
runt. Itaque boni consulas oro,
quod gratis offertur, ut his etiam maio
ra in lucem edere posthac non pigeat.

VALE

IOANNIS MANARDI FERRARIENSIS medici Epistolarũ medicinalium Liber primus.

EPISTOLA prima ad Florianum Montinum, uirum doctißimum: in qua se excusat de publicatione horum librorum

MVLTOS futuros esse arbitror, qui meam hãc epistolarum medicinalium editionem adeò non probent, ut etiã ualde reprehẽdant. Alij, quia in uniuersum eos damnẽt, qui noui aliquid post tot, tam celebresq; autores moliri hoc tẽpore audẽt. Supfluũ enĩ esse ea scribere, quæ sint scripta: temerarium putare se uidere, quæ illi non uiderint. Alij, ut in quibusdam hoc artibus tolerent, in medicina nullo pacto admittent: ut quæ diuturnitati temporis, & antiquorum obseruationibus, longissimæq; experientiæ innitatur: & quasi diuina beneficentia selectis quibusdam hominibus sit condonata. Nec deerunt, qui me insolentiæ insimulent, quòd nouus homo, & uix intra proprios lares (ut dici solet) cognitus, audeam cõtra eos insurgere, qui autoritatem sibi multis annorum seculis præscripserunt. Damnabunt pleriq; stilum: aliqui tanquam minus, aliqui tanquam nimis exquisitum. Nonnulli docendi modum, hoc est, per epistolas, ceu in

mediána non usitatum. Alij, ut cætera ferant, hoc certè uitio dabunt, quòd nominis aucupandi gratia, res tam exigui momenti inuulgandas, uel ipsemet curauerim, uel permiserim. Ego *(ut multis simul respõdeam) rem si ullo unquam tẽpore, nostro sæculo summè necessariã puto, hac in arte scribere, eaq; ingenuitate & audaciã, ut ueritate præ oculis habita, neque autoritatis, neque antiquitatis, propter mille etiam annos ulla ratio habeatur.* Ex *ignauia enim, & nimia in seniores obseruantia factum eße cognosco, ut non solùm nihil arti à nostratibus sit adiectum, sed & priscorum commentaria sine delectu ueluti oracula suscepta sint: licet quãdo que ita fœda & barbara, ut intelligi non possint: ita mendosa, ut omne aliud potius significent, quàm quod autores uoluerint.* Vnde *factum est, ut ea pro arbitrio quisque ad proprium dogma trahat: una pro alia regula, uno pro alio remedio, & sæpe pro salubri mortifero, magno cum humanæ uitæ discrimine recepto.* Nec *tantum à uulgaribus & segnioris generis medicis hoc peccatum est, sed & ab his, qui primæ autoritatis apud primates & reges extiterunt.* Quis *enim fuit ante annos plus minus quadraginta, qui uulgata illa* Hippo*cratis opera cum Galeni expositione, & libello qui* Ars *medicinalis inscribitur, uno uolumine comprehensa, cui Articulæ nomen, instar* Mosaicarũ *tabularum non coluerit?* In *quibus tamen, innumerabiles fuisse errores, ex nouis iam publicatis interpretationibus, alijsq; mox publicandis & apertè iam patuit.*

& paulo post euidentissimè manifestabitur. Quis Auicennam ceu cœleste numen non adorauit? in cuius tamen libro præter densam caliginem, infinitum esse ambagum Chaos, & commentaria quædam nuper (ut audio) edita, & alia non multo post edenda, luce clarius, bonis tamen oculis, demonstrabunt. Quis Serapionis aggregationes, in simplicium medicamentorum, & figuris, & uiribus dignoscendis, Matthiámque uerè silvaticum, in eorum & aliarum rerum medicinaliū nominibus exponendis non est summopere ueneratus? in quibus tot ferè esse errata, quot uerba, & Dioscoridis nouæ editiones, & nostra epistola paulopòst inuulganda, palàm faciunt. Sed ut Galeni, Hyliabatis, Razis uolumina prætercam, quorum non adeò frequens usus, nonne Ioannes cognomento Mesue, tantæ & extitit, & adhuc extat apud multos existimationis, ut nōnulli magnæ autoritatis medici suum appellare Euangelistā non sint ueriti: cuius librum, præter multa Sibyllæ folijs obscuriora, quædam apertè falsa contineri, nostræ in eum marginales annotationes ostendunt. Quòd si quis fortè non credit, librum eius aperiat, primáq; statim pagina me non mentiri cognoscet, ubi scribit: Non ideo purgatorium medicamentum humorem certū purgare, quia sit ei simile. In quo dicto apertè Galeno contradicit libro tertio de simplicibus medicamentis, dicenti: Purgatoria medicamina esse attractis humoribus similia, sed fortiora aliquo modo, & propterea trahere, non trahi. Per quæ uerba argumentatio diluitur,

quã subobscurè Mesues inuit, ea est huiusmodi. Si simi litudo causa esset quare medicamẽtum humorẽ traheret, humor traheret medicinã, sicuti medicina humorẽ. Huic enim occurrẽs Galenus, rationem reddit, quare cum sint similia, hoc potius trahat, illud trahatur: id ex similibus trahere, dicens, quod sit potentius. Quare si Mesue à Galeno prudẽs & sciens recessit, debuit utiq; uel responsionem eius refellere, uel nouam contra eũ argumentationem excogitare. Putarim ego potius hunc Galeni locũ non uidisse, quando & alijs in locis se Galeni libros, uel non uidisse, uel conniuendo euoluisse demonstrat: ut capite de contrario, ubi maius cum minore confundit, & minus omni in iure præfert: cum tamen multis in rebus maius à Galeno celebretur, & minoris radix penitus dicatur inutilis, maioris in multis commẽdabilis. De mamna & sena quædã ei adscribit, quæ nec quidem somniauit. Picram & Calaminthes antidotum non bene ex eiusdem sententia describit. Medicamen de acetosis uocatum, & quandam Tripherã, quasi Galeni recitat, quas eius nõ esse, Fausel, Sandali, Camphora, Ben, Ambra, & Moschus ostẽdunt, illius temporibus incognita. Multa similia possem afferre, per quæ non bonus Galenicus, sed nonnulla potius notanda, per quæ non bonus medicus conuincatur. Quale est illud: Aloen aperire uenas, & sanguinem ciere: cum, ut Plinium taceam, Dioscorides, Galenus, ratio, experientiaq; contestentur, quòd sanguinem undequaque fluentem sistat, etiam si per screatũ emittatur. Quare si aliquan

do sedis uenas aperire uidetur, ex accidenti hoc fit: quoniam excremēta, uideliæt id agentia ad ea loca mouet, quæ uenas recludunt. Sicuti ex alijs quoq; fieri mes dicinis scribit Galenus, aphorismo quadragesimo septimo, libri sexti. Mixtam item melli minus purgare: cuius contrarium scribit Galenus: & ratione, & experientia est comprobatum. Verum hæc non propria eius errata, sed Auicennæ potius; quem est sequutus. In rheo uerò barbarico cauendum, ne eum sequentes, ad decem usque drachmas semel demus, quod nō nulli peccantes ad extremum periculum ægrotos deduxerūt. Sed Dioscoridi & Auicennæ potius accedentes, non transcendamus duas drachmas: sicuti nec de Epithymo plus quàm quinq;, uel adsummum sex dabis, & hoc paucis: dāte ipso Mesue septem drachmas in puluere, & uiginti in decoctione capnij, quam fumariam, uel terræ fumum dicunt, nisi supra duas, quas ipse iubet, uncias dederimus, nullam purgationem consequemur. Scamonij etiam ultra duodecim grana dare nō est uerendum, eius credendo autoritati. Nam Dioscorides ad quatuor usque obolos accedit, & nostro tempore in Italia multi scrupulum integrum sine noxa bibe-runt. A Sarmatis uerò & Turcis modus etiam Dioscoridis tuto, longè exceditur. In Polypodio etiam ei standum non est: siquidem integra uncia per se parū purgat, cum ille quatuor aureos non transcendat. Eupatorium, quod ipse pingit, tam est simile uero, quàm cētaurij folia canabinis, & sublutæus color albo. Nullus

quoq; antiquorum uim eius adscribit purgandi. Imò di cit Dioscorides, quòd pota ex uino dysenteriæ opitulatur. Quid per Turbit intellexerit, difficile est diuinare. Neque enim cum Serapione conuenit, tripolium intelligente: Nec cum Dioscoride radicem pityusæ sic uocāte: folio enim hæc pini, illud Isatidis constitit, non ferulæ. Sed neque id pingere uidetur, quod passim in officinis nūc pro Turbit uenditur: siquidem ut à fide dignis intellexi, ex planta accipitur, quæ folio myrti constat. Alia permulta possem addere, sed satis hæc sunto ad eius autoritatem conuellendam. Atque ut id demum constet, ad extirpandos receptos errores, necessarium esse libros non solùm edere, sed & inuulgare: cum paria sint nihil scribere, uel quæ scripseris nō edere. Nullius que nomini quantum ueritati deferendum: quando & Galenus Hippocratem, cui summopere afficiebatur, sæpenumero perstringit. Modus tamen hic scribendi per epistolas præter id quòd uitari uix potest, interpellantibus amicis, non est nouus. Archigenes Galeno teste, libros epistolarum medicinalium scripsit. Et Themison, Paulo teste, ad minus decem. Consilia etiam à recētioribus uocata nō aliud certè sunt, quàm epistolæ. Nemo antem mihi uitio det, si homo in Latio natus, latinè aliquando loqui uideor: quod si nō planè assecutus sum uitio temporum excusandus uenio, quæ talia fuerunt, ut non potuerint bonæ artes disci, nisi à Barbaris & libris & professoribus: alioqui nec latinam linguam discere, sed medicinam cupiētibus hæc scripta sunt. Quòd

uerò excudenda hæc formis permiſerim, non famæ aucupandæ gratia fuit, quum his plus laboris à bonis cognoſcendum, quàm ingenij ſcirem, ab alijs uituperium & deriſum, non laudem expectarē. Sec quia ex eis quaſdam me inſcio non ſine multis erroribus publicatas uideram, ideo uetus meum inſtitutum nihil hoc modo inuulgandi, quod ſæpe tecum communicaueram, mutare coactus ſum. Quod nec fecißem, niſi ſperarem aliquos bonæ mentis iuuenes, ex harum lectione ad meliorem frugem excitandos. Aliquóſque ſeniores, uel hoc ſaltē ex harum lectione poſſe lucrari, nō eſſe omnia, nec omnibus, nec paſſim credenda. Vale ex Iaurino Panno niæ ſuperioris ciuitate, pridie idus ſextiles M.D.XVIII

EPISTOLA SECVNDA

EPISTOLA ſecunda Ioannis Menardi Pacto, caſtigatur Aphoriſmus duodecimus libri tertij.

MIraris, Pacte, quòd Aphoriſmi duodecimi, libri tertij Hippocratis tot ſint interpretationes, quot in linguam latinam interpretes. In uulgari enim editione legebatur Si auſtrina hyems, & pluuioſa, ac tranquilla fuerit. Laurentianus, cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazæ adſcribitur, pro uoce, tranquilla, tepida ſcripſit. Leonicenus, ſerena, quæ uerba non minus ſi=

gnificato, quàm sono ipso uocis euariant. Tranquillus enim aër est, qui uentis: serenus, qui nubibus ac nebulis caret: tepidus, qui non ipense aut calet, aut friget. Quid igitur ais sentiemus? aut cui ex tot traductionibus potissimum inhærebimus? Mihi certè, Pace (ueritas amicitiæ & autoritati præferatur) nulla earum probatur: tolerabilius tamen uidetur, ut tepida, quàm ut uel tranquilla, uel serena legatur. Nam si australis est hyems, quomodo tranquilla? Si pluuiosa, quomodo serena? nisi fortè quispiam dixerit, fieri posse ut alijs atque alijs diebus, imò uno eodémque die modò Austri & pluuiæ ingruant, modò tranquillitas aut serenitas appareat. Sed uideãt qui sic dicunt, quo modo cõsentanea Hippocrati & Galeno loquantur. Non enim est illis in hoc aphorismo sermo de ea mutatione, quæ in una ex quatuor anni partibus, uel in uno die de una qualitate in aliam fit: ut de quibus superius, primo ac quarto aphorismo eiusdem libri dißeruerint. Sed Galeno etiã ipso teste in expositione aphorismi, de uarietate quæ in temporibus, hoc est, una ex quatuor anni partibus, inuicem succedentibus, dum uidelicet propriam non habent qualitatem, sed eius loco aliã. Alioqui non australis & pluuiosa, sed inconstans ac uaga hyems diceretur, ut quæ minimè sibi constaret, sed ex pluuiosa in serenam, ex australi in tranquillam laberetur. Quòd uerò nec, tepidam, legendum putem, facit Galeni autoritas, qui ab initio commentarij eius aphorismi statim ait: Ecõtrariò se habet hæc temperatura duobus in priore aphorismo

dictis tẽporibus. Qualis enim prius in illo erat hyems, tale nunc est uer: qualéq; uer in illo, talis nunc hyems. Ver autem priore aphorismo non magis tepidũ, quàm serenum aut tranquillum dicebatur, sed australe tantũmodo & pluuiosum. Ergo & hyems in hoc aphorismo austrina tantum & pluuiosa intelligenda est. Idẽ quoque colligitur expositione aphorismi decimitertij, ubi loquens de eisdem constitutionibus, quæ scilicet undecimo & duodecimo aphorismo supponũtur, nihil addit huic hyemi ultra pluuialem & australem. Ait enim post duas præscriptas constitutiones, unam quidem in qua hyemem borealem & siccam esse uult, uer pluuiosum & australe: aliam in qua contrarium, pluuialem & australem hyemem, uer siccum & boreale, & reliqua quæ sequũtur. Sed & Aristoteles nono problemate primæ sectionis, ubi causam eorũ perquirit, quæ in hoc aphorismo ab Hippocrate dicta sunt, non aliud & ipse huic hyemi epitheton apponit, quàm pluuialis & austrini. Celsus quoque bonus Hippocratis interpres, libri secundi capite secundo sic ad uerbum hunc aphorismum interpretatur: Si austri pluuiæq; hyemem occuparint, uer autem frigidum & siccum est, grauidæ quidẽ fœminæ quibus tum adest partus, abortu periclitantur. Hæ uerò quæ gignunt, imbecillos uixq; uitales edunt. Cæteros lippitudo arida, si seniores sunt, grauedines atque destillationes malè habent. Fides demum græci codicis nõ parum me confirmat, qui ab exemplari Demetrij Chalcondyli, uiri doctißimi & inte-

gerrimi transumptus est, in quo sic scribitur: ἢν ᾖ νότιος ὁ χειμὼν, καὶ ἔπομβρος γένηται. *&c. ubi patet duo tãtũ, nec plura epitheta, scilicet australis & pluuiosæ, hyemi apponi. Verũ quid adhuc testimonia mẽdicamus? cum Galenus ipse primũ Epidemiarum librum enarrans, hunc aphorismum, uti nunc recitauimus, adferat. Sed unde inquies, moti sũt interpretes, uiri & utraq; lingua eruditissimi, & medicinæ peritissimi, ut uerbũ superadderent, quod Hippocrates nõ dixerit. Id ego euenisse reor, propterea quòd in codicẽ inciderint in quo additum erat* καὶ εὔδειος. *Nam & nos in quodam exẽplari talem animaduertimus scripturam. Videntur tamẽ illi non* εὔδειος *sed amoto* ε *elemento à secunda syllaba* εὐδΐος *legisse, quæ uox Polluci ponti malaciam, Aristoteli in problematis modò serenum, modò trãquillum significat. Qua etiam usus est idem Hippocrates secundo Epidemiarum libro sic scribens:* ἐς τὴν ἠοῖην περὶ ἡλίου τροπὰς ὀλίγας τὰς θερινὰς ἤλθομεν, ἐγ- ςόνει δὲ ὁ χειμὼν εὔδιος νότιος. *Neutram tamen nos, ut suprà patuit, earum lectionum probamus, sed uel abradendum illud uerbum putamus, ueluti suppositium, uel legẽdum utrobique* εὐδῖος *penultima circumflexa, quæ uox humidum significat, quod sensui hippocratico optimè quadrat, nõ* εὔδιος, *cuius utrunque significatum, cum altero prius dictorum uerborum, ut ostendimus, necessariò pugnat. Meam igitur iam tenes, puto, sententiam: quam si non probaueris, & temeritatis accusaueris, culpam in te reiiciam qui arbi-*

trum me inter tam celebratos uiros esse uoluisti. Vale.

Epistola tertia

EPISTOLA tertia Hippolyto Rufo. *Quid sit* Erulia.

ORTAM *esse ais proximis diebus controuersiã inter te aliúmque percelebrẽ medicum, q̃ tu uidelicet communem secutus sententiam, cuidam prope genu uulnerato esum eius leguminis prohibueris, quod* Eruliã *etiã uulgò uocant: ille contrà ceu rem bonam: atque non modò uulnerato illi, sed & alijs plerisque ægrotantibus congruentem laudauerit:* Quæris *q; in hoc sententiam nostram.* Ego *uerò, non quia tanti me faciã, ut de uestris discordijs iudicium ferre debeam, sed ut tibi morem geram, scribam quid sentio: ostendámque in primis id, quod nos* Eruiliam *uocamus, non esse id legumen, quod* Arabes*, uel potius libri ex* Arabico *in latinam linguam quomodolibet uersi,* Mes*, uel* Almes*, uel* Meise *uocant: neque id quod* Almelic*: quorum utrunque præclarus ille uir, ut dicis, & primum recẽtiorum turba existimauit.* Deinde *esto quòd id esset, uulnerato tamẽ illi mutilem fuisse.* Demum *ne id mihi crimen impinguatur, quod scio nonnullos* Helenomastiges *solere nobis impingere, q̃ scilicet dicamus, quid res non sit, nunq̃ uerò quid sit, aperiam quo nomine uocatum ab antiquis putem: ex quo & illud cõstabit, quod principaliter in controuersiam uenit:* Eruiliam *uidelicet ipsam nõ esse bonis alimentis connumerandam*

dam. Primum, non est difficile uidere legenti Serapionem, capite centesimo decimosexto, granum id quod Mes appellat, oculum habere dicentem, cum pupilla nigriore, herbamq; eius esse Phaseli. Euidentia enim ipsa rei ostēdit, Eruiliam oculū nō habere: uel si quid habet quod oculus à defendēte propriū dogma fortè dici possit, id omnino nigriore pupilla non constare: quantū uerò Phaseli herba, ab ea quæ Eruiliæ, distet, ex utriusq; aspectu quiuis possit ediscere. Si quis tamē uisui non credit, gustum consulat. Scribunt siquidem Auicenna & Isaac, in cortice Mes esse ponticitatem: ita enim ipsi appellāt eū saporem, quē Græci στύφον, nostri modò stupidum, modò acerbum nuncupant: qui quidem est sapor linguam uehementer astringens, & ueluti ligans, qualem glandes maximè præ se ferunt. Tam alienus est autem hic sapor ab eruilia, quàm ipsa à glandibus. Rursus Mes est idem quod pisum (ut infrà probabo) sed pisa non sunt Eruilia nostra. Scribit enim Plinius libro duodecimo pisa habere angulos ut cicercula, quos in Eruilia certè nostra non uidemus. Libro quoq; decimooctauo de Eruilia & piso ceu rebus diuersis ait, q̃ folio constant lōgiore. Et Theophrastus pisum multifolium esse dicit, terrenum, amplum, adeóq; uagum, ut locum totum impleat, etiā si in amplo interuallo sit positum, quæ nostræ Eruiliæ minimè quadrant. Liquet ergo q̃ Eruilia non sit Mes. Quòd uerò nō sit id qđ Arabes uocāt Almelic, nō alio quàm Auicennæ ipsius testimonio probādum. Is enim capite

trecẽteſimo quĩquageſimo tertio ſecũdi libri ex ſentẽtia propria aſſerit, Almelic eſſe Erbũ, ut ibi legitur. Quòd uero Erbũ, de quo ibi Auicẽna (ὄροβον Græci appellant, nos Erũ) tam ſit ab Eruilia noſtra, quã Mes Auicen. diuerſum, adeò clarum eſt, ut probatione nõ egeat. Iumentorum enim potius quàm hominum cibus eſt Eruum. Eruilia homines libentiſſime ueſcuntur. Hoc igitur ceu notum relinquentes, id potius aggrediamur, quod ſecundo loco propoſuimus, probantes rem quam Mes Auicenna nuncupauit, maximè dum recens eſt (hæc enim in controuerſiam uenit) non eſſe cibum uulnerato in neruis congruentem. quod ita colligimus: Ratio uictus ſiccior, & pauca ſuperflua dimittens, in omnibus uulneribus & potiſſimum neruorum inſtituẽda eſt. Sed Galeno teſte, primo alimentorum libro, capite de faba, omnibus fructibus qui uirides comeduntur, antè, quàm maturentur & exiccẽtur, hoc commune eſt, ut alimentum humidius, & multis redũdãs ſuperfluitatibus præſtẽt. Igitur quicquid ſit Mes Auicẽnæ (legumen enim certè eſt) nõ poteſt uulnerato recens & immatura conuenire. Præterea conſtat conferenti quæ dicuntur à Serap. capite de Mes, ex ſententia Galeni cum uerbis eiuſdem Galeni in libro alimentorum, Mes Arabum eſſe, piſum Græcorum. Quod cum ſimile ſecundum totam ſubſtantiam fabis, rei non bonæ ſcribat Galenus, niſi quòd minus inflat, & non abſtergit, uidetur tãto minus quã faba in caſu noſtro cõferre, quanto magis tergendi uirtute priuatum eſt. Pa

rum enim ex minore illa inflatione fabis præstat. Præterea cibi qui non conueniunt sanis, minus conueniũt ægrotis, quatenus cibi sunt: sed nulla legumina quatenus cibi rationem subeunt, sunt sanis conducentia, ex Auicēnæ sententia, capite de eo quod comeditur & bibitur: ergo nec ægrotis. Scripsit etiam Galenus primo libro de uictu morborum acutorũ, ab idiotis etiã ipsis frumentaria omnia, nomine frumēti ad legumina extenso, respui in acutis morbis, præter panem, alicam, & ptisanam. At si mihi opponas Auicennam, Serapionemq́;, dicentes ꝗ Mes sit boni succi: iterum Auicen. quibusdam in locis libri sui cibum ex Mes ægrotantibus exhibentem, dicam non de uiridi & immaturo, sed de sicco & plenè maturo fuisse locutos. Alioqui ut res boni succi sit, non statim sequitur, ꝗ sit bonus cibus: cum possit & qualitate, & concoctionis diuritie, & obstructione, aliáue ratione multifariã obesse. Bonus enim cibus multa desiderat, quorum unum si desit, bonus esse nõ potest. Sed & libro quarto de uictu morborum acutorum, legumina uniuersa ceu suã singula malignitatem habentia, penitus à cõsortio bonorum ciborum eliminantur: cui sentētiæ Celsus, alioqui Hippocratis æmulator, libro secundo suæ medicinæ apertissimè subscribit. Notũ quoq; & illud ex Epidemiarũ libro, ꝙ malè his successerit, qui in Aeno legumina esitarunt: quod etiam Galenus repetit in aphorismis. Quicquid igitur Mes Arabũ sit, usum eius præsertim recentis in uulnere neruorũ non probo. Quo-

nam uerò nomine hæc res ab antiquis censeatur, quã Eruiliam Plinij uoce nonnulli, uel parum ab ea, ut fieri solet, deflectendo, Rouiliã uocant, Pisarelos Veneti, Rodiones alij, hoc operosius est ualde iudicare. Si enim uix possunt illa agnosci, quæ ab antiquis summa arte effigiata, & ueluti sub oculos posita sunt, quantò laboriosius fuerit legumina agnoscere, quorum illi uel nomina, uel naturam, non quali forma constarent, ostẽderunt. Præsertim nostro æuo, quo simul cum nominibus multarum rerum cognitio interijt. Adde quòd & Galenus ipse ambigere in his quoq; uidetur, anxiè & scrupulose nonnulla eorum peruestigans, & ambigẽti demum magis quàm decernenti similis. Quod nõ alia ex causa puto accidisse, nisi quòd antiqui in eis describendis fuere negligentiores, quæ ĩ propatulo & assiduo hominum usu esse cognoscebant. Quod & Plinius quodam loco animaduertit. Sunt tamen duo triáue quæ mouent, ut credam Eruiliam hãc nostram esse id, quod Theophrastus & Diocles, Dolichon uocauerũt. Et Galeni tẽpore, Phaseolus, uel Lobus dicebatur, & à Theodoro, Siliqua, quanquã, si à tanto uiro dissentire licet, siliqua existimãda est aliud legumen iuxta latinos autores. Quod uerò præter nomen ipsum, quod nulli alteri legumini magis quadrat, præcipuè me mouet, est id quod de Dolichis scripsit Theophrastus octauo de historia plantarũ libro, quòd si iuxta lõgũ lignũ quis eos affigat, ascendunt, & frugiferi fiunt: si non, mali & uermiculosi redduntur. His si addideris

Galenum dicentem: Dolichos *in hortis conseri, excrementa alui excutere, & uix ob redundantem humiditatem cõseruari posse: uidebis profectò huius* Dolichi *proprietates adeò huic nostræ* Eruiliæ *congruere, ut nulli alteri legumini magis. Adde quoque, si placet, & aliud* Dolichorum *proprium ex eodem* Theophrasto *& Galeno secundo libro de alimentis sumptum, quòd scilicet ipsorum solorum dum recentes sunt, simul cũ seminibus Siliquæ quoque mandantur.* Ratione cu*ius proprietatis appellari eos lobos scribit* Theophrastus: *& post eum* Aetius. *Eruiliæ autem solius inter legumina edi ab hominibus Siliquas simul cum semine, nemo est qui nesciat: cũ & crudæ aliquãdo ab odiosis, & coctæ à nobilibus, cõfecto præsertim ex eis delicato quodã pulmẽto, libentissimè mandantur: aliorũ leguminum siliquis in cibis iumentorum proiectis. Nolim tamẽ quenquã mihi de uerbo calumniam facere, quòd dolichon dixerim Galeni temporibus fuisse nuncupatũ* Phaseolum, *qui sit aliud ab* Eruilia. *Dicimus enim, Galenum secuti, aliud esse legumen quod Phaselus, aliud quod Phaseolus, uel Phasiolus dicitur: & Phaseolum esse idem Dolicho, ut* Paulus *post Galenum confirmauit: Phaseolum esse, qui nunc uulgò Phaseolus, quem & Vergilius uilem nuncupauit. Quod si animaduertisset Serapio, sub Lubie noĩe, quod certè à Lobo græca uoce deflexum est, Phaseolos cũ Phaseolis, id est, Eruilia, minimè confudisset. Quod & hi quoque pe*

arunt, qui nostro tempore Dioscoridem interpretatĩ sunt. Ex quo uidere licet quãtum ad res ipsas probè internoscendas conducat nominum intelligentia, quã tamen nonnulli hoc tempore penitus aspernantur. Si igitur, ut probauimus, & Eruiliæ sunt Dolichi, quis ambigat malas eße, cũ scribat Galenus Dolichos multum eſſe fabis deteriores, quæ dubio procul malis cibarijs connumerantur. Hoc autem fuit id, cuius gratia hæc scripsimus. Quod simul cum alijs ab initio propositis cum absoluerimus, finem iam epistolæ faciamus. Vale, & si quid adhuc uel in hac ipsa quæstione, uel in alia quauis medica re ambigis, ne te pigeat interrogare. Nam me non pigebit, ut tibi morem geram, pro uiribus laborare.

EPISTOLA QVARTA

Epistola quarta Petro Crinito Florentino, de Manna.

CVm heri uesperi post ægrotorum uisitationes ad Seplasiarium quendam de more diuertiſſem, accedit repentè Florianus meus, & bonarum literarum, & doctorum hominum studiosiſſimus, manu gerens forma enchiridij libellum. Ego sititor alioqui rerum nouarum, percontor quid rei, undeq; acceperit: ait dialogũ eſſe de sculptura, & emiſſe ex quodam bibliopola, taber-

nãq; indicat, quæ illum simul cum nonnullis libris Flo= rentiæ formis excussis uænales haberet, inter quos re= censet Criniti nescio quid. Audito Criniti mei nomine statim aduolo, magnaq; cum uoluptate librum tuum de honesta disciplina reuoluo, capita pcurro, uniuer= sa deuoro potius quàm lego. Deus bone, quæ copia, quæ uarietas, quàm multiplex lectio, quæ obseruatio nes, quàm pura castaq; narratio. Agnosco in his Cri niti uiuax ingenium, profundam memoriam, acre iu= dicium: in mentem subeunt nostræ illæ propter Arni ripas deambulationes, crescit ardor (quoniã aliter nõ licet) uel in ipsis tuis te commentationibus audiendi ui dendique. Librum igitur domum mecum porto, occi= pio legere cunctantius, modò hoc, modò illud caput: tã dem nescio quo modo septimum caput libri ultimi of= fendo. Accensus nouitate tituli magna adtẽtione lege= re incipio, uideo inscios, ĩprobos, ignaros notari me= dicos, qui Mannam, cuius nunc usus cõmunis, ante Ga= leni tempora ignotã Italiæ affirmant. Doleo hic simul & gaudeo. Doleo quidem, me in eorum numero ha= ctenus extitisse, quos uideo proteri à te & floci fie ri. Gaudeo ignorãtiæ nebulam per te mihi abstergi. Nõ enim ex his sum, qui sibi placẽdo malũt errare, quàm alterius cedendo ingenio resipiscere. Pergo legere, au dioq; Tiberio imperante mannæ usum à medicis pro= batum, sed alio nomine eam appellarint, probari hoc magna animi propensione expetens, uniuersum caput perlego: eo tamen lecto non minus ac antea probatio=

nes desidero. Siquidem quæ abs te ad huius rei proba-
tionem adferuntur (amico uera loquenti ignosce) mi-
hi haud quaquàm satisfaciunt. Nam Celsus tuæ sen-
tentiæ astipulari, ut dicis, minimè uidetur. Lectionem
enim ego ìprimis deprauatam, ut alibi plerũque, ita eo
loco puto: scribendumq; Rhos, uoce quidẽ græca sed
quæ (ut inquit Plinius) latinum nomen non habet, signi-
ficatq; eum fructum, quem Arabes, & uulgus nunc
medicorum Sumac dicunt, olim obsonijs & pellibus,
nunc medicinæ seruientem, de quo & Theophrastus
libro tertio de historijs plãtarum, & Dioscorides libro
primo, & Galenus octauo, & Plinius septuagesimo
quarto abunde scripserunt. Aitq; Plinius quòd ul-
ceribus medetur manantibus cum melle, quæ ferè sunt
uerba Celsi per te recitata. Galenus quoq; ἀνδράχνη-
μον, scribẽs, Syriacũ eũ nũcupat. Sed sit uera & ge-
nuina illa lectio, certè nullus in differendi arte uel me-
diocriter eruditus ex ea id affirmabit sequi, quod con-
tendis, Rorem scilicet Syriacum eo loco oportere in-
telligi, quem Hebræorũ monumenta, & recẽtiores me-
dici, Mannam uocant. Nihil enim uetat uel aliam quã-
uis rem, uel ipsum Rhoun intelligi: præsertim cum in
libris recentiorum medicorum pro, Rho, legatur ali-
quando, Rhos Syriacus: sicut & apud Columellam &
Paladium. Nec Manna intelligi apud Celsum possit,
nisi inscitia rei medicæ Celsus ipse notetur. Quæ enim
uis Mannæ huic nostræ, ut mala oris ulcera, de quibus
inibi scribit, per eam sanescant? aut quod cum ama-

ris nucibus consortium? Quantò igitur melius peccatū unius elementi in librarium reijcere, Rhumq́; ipsum, rem à Galeno, & cæteris in stomaticis pharmacis sum̄e collaudatā, uel legere, uel intelligere, quàm Cels. ipsum facere, alijs autoribus, rationiq́; ac sibimet parum consentanea affirmare. Dioscorides *quoque in suo illo ad Arium* περὶ ἁπλῆς ἰατρικῆς *libro, tam nominat eam qua de quæstio est mannam, quàm meam hanc quam nunc scribo p̄ epistolam, sed eo ipso quem tu adfers loco, hoc est, capite septuagesimo sexto de* Manna *thuris, non de* Manna *hac recentiorum scribit, quod profectò adeò est clarum Dioscoridem ipsum legēti, ut mirari satis non possim, te quē oculatissimum semper agnoui, in tanta luce caligasse. Scribit enim capite octogesimoquarto* περὶ λιβάνου *altero, id est, octogesimoquinto* περὶ φλοιοῦ λιβάνου*: Deinceps uerò octogesimosexto* περὶ μάννης λιβάνου *in hunc modum:* Μάννα δὲ λιβάνου δοκιμός ἐστιν ἡ λευκὴ καὶ καθαρὰ ἔγχονδρος. Et *deinde pauculis interiectis,* μίσγουσι δ' ἔνιοι δολιοῦντες ξυτίνην, πιτύνην σεσεισμένην καὶ γύρην, *quæ ferè sunt uerbum ex uerbo quæ per te adlata sunt ex eius sententia.* E *quibus non aliam* Mannam, *quàm thuris eum intellexisse nullus dubitabit, qui sciat idem esse apud Græcos* λίβανον, *seu* λιβανωτὸν, *quod nos thus. Videatq́; post hoc caput octogesimū septimū ī quo de thuris fuligine tractatur: ita quatuor capitibus uniuersa thuris materia absoluatur. Sed & Galenus qui*

nullibi hanc uulgarem Mannam sub hac uoce nomina-uit, licet de ea in libris de alimentis capite de melle, a-liquid tetigerit, cum alibi pluries, tũ decimotertio li-bro περὶ θεραπευτικῆς μεθόδου Mãnæ libani mẽ-tionem habet, impleri ea docens suppuratos tumores post sectionẽ, quam & definit ἀπόσφσμα λιβανωτοῦ Demum quam Orpheus inter Thymiamata, ut scribis, refert, quis utranque internoscens, non potius credat esse excribrationem & puluisculum quendam thuris ad suffimenta idonei, & quem adoleri Aris uetustissi-mũ sit, quàm hãc uulgarem, quæ penitus inodora, suf-firiq; cõtumax ac inepta, & quæ in usus potius ægro-torum quàm sacrificia deorũ uenire cõsueuerit. Neq; igitur Celsus, neq; Dioscorides, uerum neq; Orpheus id probare mihi uidẽtur quod contendis, Tiberio scili-cet Cæsare imperante Mannam hanc, quã nunc pas-sim ad aluum nobilium (preciosa enim res est) lenien-dã exhibemus, in agnitione & usu fuisse medicorum. Quare si quas habes huius rei euidentiores demonstra-tiones, eas scribere ne pigeat, simul Manardo tuo rẽ gratissimam facturus, simul ueritati patrocinaturus. Nisi enim fortiores rationes uidero, non sum ab Auer-roe Cordubeñ. recessurus, qui Mannam hanc inter ea reposuit, quæ post Galenum in usum uenerunt me-dicorum: nisi forte quispiam antiquitati fauẽs, mel syl-uestre, ut Sudas, uel mel ueris aut roris, ut Galenus uocatum ab antiquis contendat, cui nec nos magnope-re, ut alias ostendimus, repugnabimus. Vale.

EPISTOLA *quinta Pacto, medico Mã/ tuano de temperatura populi, & medicaminis ex ea parati.*

QVAERIS *quid ſentiam de myracol pi, quod populeum unguentum uocant, tẽperatura: cuius apud officinas cõmunis eſt uſus, quoniam apud uos diſceptatio orta ſit: Alijs calidum, alijs frigidum affirmantibus. Scribam quid ſentio, illud in primis præfatus, Ambiguitatis cauſam me putare: quoniam de populo ipſa rationibus infrà dicendis pariter ambigatur. Nã ſi fructus illi populei, quos oculos uocant, uel frigidi, uel modicè calidi ſtatuuntur, & pro papauere rubro, hoc eſt, ut multi putant, Anemone calida herba, ut corrupti habẽt codices, nigrum legatur, non erit ita frigidus medicus, qui frigidum non affirmet. At ſi Galeni cõmunem traductionem, Petriq; Aponenſis in ſuo conciliatore autoritatem ſecuti populum in tertio ordine calidorum locauerimus, res profectò digna erit, quæ in cõtrouerſiam ueuiat: utpote uel ſupputatione calidorũ frigidorúmq; & exacto utrorúmq; examine, uel experimẽto rationi innixo decidẽda. Sed miſſo in præſenti ſcrupuloſo hoc ſcrutinio, quod quiſque Alchindum, uel Aueroen, uel Gentilem, & Sauonarollam, uel Maiolum tuum ſecutus modò mediocri ſupputandi peritia non careat, cum ſtilo & abaço experiri poteſt. Illud potius quod te deſide*

vare cognosco, quæ scilicet sit populi temperatura, abs soluere enitar: uulgata igitur Galeni interpretatio calidum in tertio ordine statuit: Græca lectio, in primo: utra uerior sit non facile est iudicare. Siquidem non uideo, dicet quispiā, cur in hac re non tam Græcus quàm Latinus, uel Arabs librarius potuerit hallucinari: reijcienda enim culpa potius in scriptorem q̃ interpretem: cum nequeat qui interpretādi munere quomodocunque fungitur adeò expers esse literarum, ut γ literam, quæ tertium, ab α, quæ primum denotat, non internoscat. Aut si non per notas, sed per dictiones suas numeri exprimantur, quid πρῶτον & quid τρίτον latinè significent, non intelligat. Alioqui necesse fuerat eum simili errore alijs in locis semper lapsitasse. Augent suspicionem erroris Græcorum exemplarium Serapion & Auicenna, magni uterque nominis inter nostrates medicos. Ille enim in prima parte suæ aggregationis medicinis in tertio ordine calefacientibus haurū romi, sic enim ipse populum nigram uocat, connumerauit: capite quoq; ducētesimo septuagesimo sexto secūdæ partis, idem uerbis Galeni confirmauit. Intelligere autē ipsū per haurū romi populū nigram, hoc est, eam, quæ Græcè ἄιγυρος dicitur, uerba Galeni & Dioscoridis quæ recitat palàm ostendunt. Auicenna quoq; capite tricesimoquadragesimo quarto secūdi lirbi sub nomine hauri romani, & capite quīgentesimo & decimo sub nomine nucis romanæ, de eadem scribens ait quòd calfacit uehementer in tertio. Quāquàm nescio,

si ulla in re tam uarius, támque parū sibi cōstans fuit. Nam præter loca superius allata, bis quoque de eisdem rebus non eadem scripsit: capite enim trecētesimo undecimo sub nomine Hauri *cōfundit ea, quæ de alba & nigra populo à* Galeno *&* Dioscoride *diuersis capitibus scribuntur.* Dicitq́; *haurū æquale, & ad paucam declinare siccitatem, uel esse uehementis caliditatis. Capite trecentesimoseptuagesimo quarto dicit* Carabe*(q̄d quidem ipsemet cap. trecentesimo quinquagesimoprimo scripserat esse gummi* Hauri *romani) esse calidum parumper.* Et *in libello de uiribus cordis quòd est calidū in primo gradu, quod tamen gummi cap. trecentesimo quadragesimoquarto dixerat calidissimum.* Verū *disso nantia hæc, tametsi ei deroget ceu parum idoneo testi, in ea tamen parte quæ* Serapioni *&* Galeni *uulgatæ traductioni cōformis est, quoniā testes habet secum sentientes, eius testimonium penitus reijciendum non uidetur.* Quid *igitur iudicandum?* An *uni scripturæ magis credendum, quia* Græca *est, quàm duobus, & quidem celebratis medicis?* Profectò *uereor ne, si pro græco in hac lite steterimus, ab amicis qui nos de græcitate insimulant, iure meritoırrideamur.* Sed *age examinemus an græco idoneus aliquis testis subscribat.* Inuenio *quidem multos* Arabes *à* Serapione *recitatos in capite ducentesimo septuagesimooctauo quorum unus temperatæ caliditatis cū pauca frigiditate, alij frigidā, sicut &* Hali Abbas, *affirmāt.* Verùm *cum de succino loqui uideātur, quod ipsi crabe uel carabe uocant, & quod falsò*

gummi populi rentur, fabuloso scilicet errore à Plinio & à re ipsa iam diu exploso, parum dignos se monstrant, quibus credatur. Consulendus igitur naturæ codex, cui refragari nec possumus, nec debemus. Hoc est, popolus ipsa, quam utiq; nõ necesse est nos, qui propter Eridani ripas degimus, à longinquo petere. Sed certè naturæ hic liber modò scias legere, ostẽdet ad tantum caliditatis gradum hanc arborem non extolli, ut inter medicinas tertij ordinis possit collocari. Nam quis rogo sapor, quis odor, quæ demum qualitas tam præcellentis eam monstrat caloris? Neque enim multum odorata, neq; eximio aliquo sapore prædita, sed cum gustatur, primùm quidem modicè astringit: postea amaritudinem quãdam subobscuram inuehit, olfacienti quid non insuaue, uerùm exiguum id omnino repræsentat. Si quis uerò uia regia, quam Galenus mõstrauit, incedens, experiri eam in corporibus temperatis, distempe ratis, ægrisq; uoluerit, calefacientem non ualde inueniet. Paulus præterea Aeginita Galeni simia, calefacere eam scribit in primo ordine, cui Constantinus quoque monachus consentit. Volunt leges, quum qui semel malus fuerit, semper eodem in genere esse præsumendum malum. Sed arabica illa Galeni editio, non semel tantum, sed ferè singulo quoque capite multifariam labitur. Vnde fit, ut exigua illi fides sit tribuenda. Numeraui ergo eadem pagina, qua de populo scribitur, errores plus q̃ quinquaginta, inter quos capite de Lolio, qđ populum proximè præcedit, pro tertio ordine primus

inscribitur,ut minus mirandum sit, in populo pro primo scribi tertium: quod certè uidere poterat is medicus,qui ea Galeni uolumina castigauit,quæ sunt secundo loco formis excussa,nisi omnino cæcus fuisset.Quū Galenus ab initio capitis dicat,Lolium esse calidius iride, & proximū medicinis acutis in calore & siccitate. Mitto quòd in calce libri sexti deest pars capitis,ubi de gingibere agitur. Et deinceps capita uiginti tria. *Vide igitur quàm temere,ne dicam impudenter, bonus ille corruptor potius q̃ corrector,manes Galeni sibi apparuisse confinxerit, & castigatum uolumen obtulisse.* Et *ne me etiam putes hæc fingere,subscribā capita quæ desunt.Ea sunt huiusmodi*:De *Zytho*,Fermēto.Mētha, *Hedysaro*,Hemerocalo,Hemionitide,Herigero,Eryngio,*Thalietro*,Thapsia,*Lupino domestico & siluestri, Thlaspe*,Lactuca,*Thymis, Idea radice, Visco, Viola, Cauda equina*,Equino fœniculo,Isatide,Isopiro,Salicæ.*Quis igitur Græcæ lectioni non magis accedat, non tot errandi discriminibus subiectæ,quot cōmunis illa quæ ex Græca ad Arabicam,ab Arabica ad nostrā linguam peruenit?eoq; sæculo quo latinæ & græcæ literæ* Pessum *ierant?Quæ etiam Græca lectio Paulū medicum grauissimum & Constantinum non usquequaq; aspernabilem,consentientes habet?Adde,si placet, & Græcum(quisquis ille fuerit)qui multorū capitum libri de simplicibus medicinis Galeni,summas colligit.*Et *Auicennam quoque ipsum capite tercentesimo quīquagesimoprimo ubi seriosius quàm alijs locis de hac arbo*

re scripsit. Quòd uero alibi calidū in tertio ordine dixerit, ex eadem puto radice natum, ex qua & Serapionis & communis traductionis error pullulauit, ex uitioso uidelicet exemplari. Præter hæc omnia ipsa quoque rei experientia, quæ cæteris omnibus antestat, græcæ ueritatis lectionem confirmat: quæ si uera sint, certè populeum Myracopum frigidum iudicandum, in quo præter populi fructus & adipem, modicè calida, reliqua omnia sint frigida. Et bona eorum pars, ad supremos usq; ordines attollitur. Neq; his in hac parte accesserī qui nō Aegyri, hoc est, nigræ & communis populi fructus recipi ī hoc unguēto iubent, quoniā sit calida, sed leuces hoc est albæ, quā uulgò apud nos uoce parū, ut fit, mutata, albarum uocant, ad frigidum inclinantis. Ego enim leucen quoq; ipsam calidam potius quàm frigidam puto, scribente de eo Galeno, quòd mixtæ est aliquo modo temperaturæ ex aquea tepida & terrestri tenuata substātia, & quod abstersiuæ uirtutis est particeps. Quam Galenus ipse quinto tractatu eiusdem libri de simplicibus medicamētis à calido fieri docuerat. Inuenio enim apud Galenū & Paulum Acopon διαιγέρου, hoc est, per populum, διὰ λεύκης legisse non memini. Hæc sunt quæ de uestra controuersia mihi alioqui (ut nosti) occupato in præsentia occurrere: quæ si tibi satisfecerint, gratias age luci ueræ, quæ noctem meā radio suæ uirtutis illustrarit: si minus, imbecillitati meæ adscribito, non uoluntati. Vale.

FINIS LIBRI PRIMI

EPISTOLA PRIMA AD MARTI *num Melerstadium Illustrissimi du cis Saxonum physicum, Apologetica.*

LIBER SECVNDVS

POSTRIDIE *quàm defensio tua, Simonisq; pictoris accusatio ad nos pervenit, fortè contigit, ut cum principe meo in suburbanam uillã scæderẽ,* Tuli *igitur utrósq; libellos mecũ, natura ipsa siti tor alioqui nouitatis, ne in ocio penitus eßem sine negocio.* Hosq; *cursim primò, atq; ferè sine interspiratione perlegi.* Dehinc *occepi legere accuratius, interq; legendum (quum non erat tũc in quo me melius exercerem) notaui quæcunque in Simonis libro occurrerũt, in quibus aliter atquè ipse sentirẽ, non minore scilicet uenia reprehẽsurus Simonem, quàm ille reprehenderit* Leonicenum. *Has ego annotatiunculas ad te mitto, non quasi rem egregiam, aut te dignam, sed ueluti quoddam mei in te amoris monumentum. Cõciliauerant enim te mihi dudum communia studia, & tua in principem meum, uirum uel doctrina, uel moribus, uel utroque incomparabilem, explorata mihi iampridem obseruantia: nec aliud putabam desse ad nostram amicitiam, nisi ut te amari à me cognosceres: non*

enim uerebar ne esses me æquè redamaturus. Quod si mihi præsens præstiterit lucubratio, quum ex se non placeat, uel hoc uno officio erit gratissima. Vt igitur ab epistola sumamus initium: Simon Galeni & Petri Apon. uulgo conciliatorem quem dicunt, autoritati innixus, eos medicos redarguit, qui nominum curam habent: in qua certe reprehensione ipse reprehensione carere nõ uidetur: Siquidem Aristotele teste, qui nominum uires ignorant, & seipsos sæpenumero, & alios fallunt, & ut scripsit Auicenna, ad uocũ consideratione duxit nos necessitas. Quot enim errata ĩ medicina, ĩ philosophia, in sacris literis ob solam uocum ignorantiam uidemus accidere? Atque ut ex multis, & ferè innumerabilibus pauca adferantur, undè est q̃ recentiores medici ad diutinum puerperium & ciẽdos menses Siliquæ Aegyptiæ corticem exhibent nulla adaperiendi seu prouocandi facultate præditum, nisi quòd cognominatione ipsa decepti, quòd scilicet ea Siliqua uulgo Cassia fistula dicatur, Aromaticæ uires, quæ sola & fistulæ, & cassiæ nomẽ habet, simul cum nomine in illam transfundunt? Quid Auicennæ secundum de medicina uolumen, Dioscoridis antiquam interpretationem, Serapionis librum de simplici medicina, ferèq; ad unum omneis & autores, & libros, qui in usu apud medicos uulgo habentur, tot errorum ambagibus inculcauit? nisi q̃ autores ipsi, uel eorum interpretes uocum significantias parũ habuerũt exploratas? Vnde errores circa cardamomum, apium, maius centaurium, Rheonponticum, innumerasq; penè

herbas, ĩ quibus nõ modò plebei & uiliores, sed & qui ætate nostra prĩcipes atque semidei sunt habiti, & peccant, & peccauerunt? Profectò ex eadem radice pullularunt. Non *igitur posthabenda sunt nomina præserti medico, cum humanæ uitæ præiudicio in his aberranti. Nam quo modo aut libros antiquorum à quibus ferè accepimus quicquid in hac scientia habemus, aut magistros uiuentes, spreta ipsarum uocum significatione, ualebimus intelligere? Si potest Simon quicquid hactenus aut humana industria uestigatum, aut diuina indulgentia reuelatum est, proprij ingenij uiribus excogitare, ut nec antiquorum lectione, aut præceptoris adminiculo, ita nec uocum cognitione indigebit.* Nos *profectò, qui sumus rudiores, maluimus de uocum ui esse soliciti, q̃ in rebus ipsis crassissimè pererrare.* At *nonne in sacris quoque literis & in philosophia multi errores sunt, qui à solis linguarum peregrinarum noticiam habentibus & cognosci possunt, & castigari?* Vidit *hoc nostro æuo* Bessarion *inter Græcos, inter* Latinos Pi*cus, inter uestrates* Ioannes Phorcensis, *eius libri autor, qui Capnion intitulatur.* Quis *enim ferret legendum in euãgelio, Si eum uolo manere.* In Psalmo, Fortem *uirum.* In Euangelio *rursus, talita* Kumi. Non *autem, ut latina habent exemplaria, in primo loco: Sic eum uolo manere.* In *secundo:* Fontem *niuum.* In *tertio, thabita cumi?* Nemo *profectò homo uocum neglector.* Nec *communes hosce errores castigare quispiam poterit, qui non sit in perscrutandis uerbis accuratus.*

Neque illos quispiam ut parui momenti contemnendos dicat, quanquam enim unico elemento peccatur, tamen præter id, quòd ne minimus quidem scripturæ apex absque spiritus sancti lumine est conscriptus, occasio etiam data est uiris alioqui doctis, ut in distortas labe- rentur expositiones, quas non est precium operæ hoc loco recitare. In Philosophia uerò quot errores ex una hac radice exorti sint, longum eßet in præsentia recensere: sed uno tantum apposito, alios ad librum nostrum Aristotelicarum castigationum reseruabo. Legebam proximis diebus apud Aristotelem quarto moralium ad Nicomachum libro, ea parte qua de prodigalitate agitur, in antiqua traductione hæc uerba: Velociter relinquit substantia dantes idiotas, quanquã & ideotas pro idiotas corruptè legebatur: quod cum legerem, statim uenit in mentem debere eius loci enarratores in ea dictione, ideotas, impingere, statimq; cuiusdam expositoris (nomen ob reuerentiam taceo) sumpto in manus codice, offendi quod præsagieram, inconcinnam scilicet expositionem, & ab Aristotelis mẽte penitus alienam, ea est huiusmodi: prodigos appellare eo loco Aristotelem ideotas quasi irrationabiles: quoniam indiscretè scilicet substantiam dilapident. Quòd si aut qui librum conuerterat, aut ipse expositor per ideotam non aliud eo loco græcè, quàm latinè priuatum hominem significari intellexisset, ille planiorem fecisset interpretationem: & hic, qua erat mentis sublimitate, Philosophi sententiam plenè per-

C

*cepiſſet. Deſinat igitur tuus Simon nominū inquiſitio
nem quaſi fruſtratoriam, & parū Philoſopho dignam
calūniari: ê quorū ignoratione tot in omnibus diſcipli-
nis ſequi uidemus incōmoda. Neque nobis obijciat Gale
nū, quàmuis enim in multis locis ſuperfluū circa nomi
na ſtudium redarguerit, atque eos medicos qui ocioſā
operam in non neceſſarijs uerbis ſibi ſumunt: ipſe ta-
men & multos libros de medicinalibus nominibus con-
ſcripſit, & prognoſtica Hippocratis enarrans, atque
alijs in locis plurimis non aſpernandum hunc laborem
docet. Sed quærenda eatenus nomina, quatenus in re-
rum producunt agnitionem. Libroq́; primo de differē
tijs pulſuum ait: Occupatio circa nomina eſt inuitis no
bis neceſſaria. Tanto autē eſt nobis quàm Galeno hoc
ſtudium magis neceſſarium, quanto medicinam, quam
ipſe partim ſibi peperit, partim à propriæ linguæ auto
ribus didicit, nos à Græcis, Barbariſq́; nationibus mu-
tuauimus. Et utinam ſatis fidi fuiſſent internuncij, qui
eam ad nos uexere: & uerſores tantum, nō etiam per
uerſores extitiſſent. Vtinam nō utriuſque linguæ igna
ri, eius ſcilicet ex qua accipiebant, & in quam conuer
tebant: non enim præſtitiſſent nobis medicinam non mo
dò fœdam, incultam, punicamq́; potius ac barbaram q̄
latinam, ſed & mancam, in pleriſque mutilam & in-
terpellatam: qui tamen ut ob pium propoſitum, & tē-
poris uitium excuſandi (præſtiterunt enim quod potue
runt) ita ſunt ſine omni indulgentia illi accuſandi, qui
ſcaturientem iam undique ex ipſis fontibus, & per pu-*

ros canaliculos transfluentem medicinam turbare po=
tius maledictis uolunt, q̃ ebibere. Sed dimittendi sunt hi,
non monēdi. Idem quippe in literis, quod in moribus
accidit: ut enim qui se bonos putant, cum mali sint, nū
quā ad meliorem frugem cōuertūtur: ita qui se putāt
doctos, nūquam ab ignorātiæ morbo liberātur. Conci=
liatoris uerò hac in re autoritatē tam parui facimus,
q̃ quod nihili, quandoquidem si dictionū ipse uim pro=
bè calluisset, non tot errorū ambagibus libros suos cō/
plesset. Atque ut ex innumeris unum aut alterū attin/
gā, si uocis σφακελισμὸς qua Aristoteles decimo pri
mæ sectionis problemate utitur, multiplicem à Galeno
secundo libro de locis affectis, & septimo aphorismo=
rum expressam uim didicisset, non putasset dolorem
capitis uehementem, & cum pulsu de pituitæ redundā=
tia fieri, & eo loci ab Aristotele intelligi: rem quidem
ab Aristotelis mente, & fortasse ab ipsa ueritate nō
parū alienā. Melius quoq; intellexisset nonū, trigesi=
mum, trigesimumq́; primum eiusdē partis problema=
ta, aliaq; permulta, quæ nō est necesse hoc loco recita=
re. Satis enim monstrauimus, multum in omni scientia
conducere, rectum uocabulū rectè quoq; intellexisse,
præsertim in medicina, ubi tāto cū discrimine & aliud
pro alio medicamētū, & inexpertum pro experto, &
nocuū pro innocuo promatur, quāto etiam cū periculo
unus pro alio morbus intercuratur. Sed iam reliqua ex
aminemus: in prima conclusione morbum gallicum sub
pustularum, Anthematum, aut (ut ipse dicit) Albu=

mere capite ab antiquis collocatum affirmat. In qua re *id mihi imprimis peccasse uidetur, quòd neglectis his quæ in eo sunt præcipua, id est, articulorum doloribus, hulceribúsque pessimis, cutis de se fœdationem tantummodo considerauit. Verùm hic error illi communis cum multis, quorum opiniones peculiari tractatu late confutauimus. Ille uerò Simonis proprius, quòd aut propositum non manifestat; aut à ueritate ipsa discordat. Si enim idem penitus per* Anthemata *&* *pustulas intelligit, quod &* Cōstantinus, *& alius* Hippocratis *interpres sensisse uidentur, dum aphorismū illum sextæ particulæ uertētes* τὰ πλατέα ἐξανθήματα οὐ πάνυ τι κνισμώδεα, *pro anthematis pustulas redidere, non satis explicat quod intendit*. Non enim *ad certam speciem præfinitúmque caput (quod propositio sua uidetur profiteri) morbum hunc redigit, cum nomen pustularum latè pateat, & uarias sub se species comprehendat. Sin autē Celsum secutus peculiarem quandam pustularum speciem intellexit, à uero longè seiungitur. Siquidem nihil simile in hoc morbo his pustulis uisitur, quæ ex urtica uel sudore nascuntur: qualia esse anthemata, quæ dicuntur, Celsus definiuit. Si* Paulum, *nō minus errat. Definit enim exāthemata ulcerationes superficiales, subrubras, & asperas, quales in hoc morbo nō semper reperiri quiuis potest agnoscere. Nec illum à primo errore releuat, quòd non simpliciter anthemata, sed cum adiectione epidemialia affirmauit.* Non *maior fit igitur ad certam speciem limitatio, quum anthemata*

diximus Epidemialia, quàm si animal album diceremus. Taceat igitur Simon, nec pergat Leonicenum accusare, tanquam non definientem quid sit morbus iste, quem nec ipse multò plus declarauit, quàm si epidemialem simpliciter & absoluta ratione dixisset. Hactenus de conclusione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo iniuria te accusat Simon quasi impropriè locutum: quando pestem hanc Cacocthen nominabas. Ea enim uox tametsi sæpe mala quædam ulcera Græcis medicis significare uideatur, si tamen ad latinum transferatur sermonē, malignum, uel mali moris significat. Qua quidem nomenclatura, nullā huic morbo dari posse decentiorē, quotquot illum patiuntur, malo suo, plus enim puto, quàm uellent, quotidie experiuntur. Sæpe etiam fit, ut pessima & maligna, uel malè morigera appellata ulcera, illi morbo coniuncta sint. Sed hæc leuicula sunt, & in quibus qui uersatur, ac nimium diligens est, suspicione curiosioris nominū indagatoris carere non possit. Illud uerò inquisitione dignius, an rectè in secundo corollario illi redarguantur, qui hunc morbum nominantes, Epidemialis adiectionem tacuerunt. In qua re quanquàm eos longè puto aberrare, qui elephantiasim uel Saphatum dixerunt, non uideo tamen cur meritò de taciturnitate epidemialis reprehendi debeant: alioqui iustè taxauerit quispiam antiquos, qui de multis morbis scribentes, qui sæpenumero uagantes epidemici uerè fiunt, proprio tantum nomine expresso, adijcere Epidemialis uocem supersederunt. Optarem autem de-

finisset Simon, rectè an perperam illi sentirēt, qui hūc morbum uel saphatum, sic enim ipse loquitur, Græci ſi rè ἀχορὰς uocant, dixere, uel Elephātum. Probassem enim apertis, ut puto, rationibus cum tota aberrare uia si eos putaret non errare. Sed obfuscauit sese, ut arbitror, ex industria, more sepiarum. In eo enim, quòd se illis connumerat, eandem hæresim profiteri uidetur. In eo uerò, quòd similem illis morbum hunc facit, uidetur facere diuersum. Siquidem, ut Aristoteli placet, similitudo relatio est inter diuersa. Sed scio quid ipsum te|nuit, quo minus propriā apertè propalaret opinionē. Leoniceni rationes super ea re sensit, nec earum est ausus aggredi solutionem. At si hoc in causa fuit, utiq; suam debuit deserere positionem: malleq; rationibus cedere, quàm proprium errorē pertinaciter defendere. Non est quoque reticendum, errorem multorum secutum Simonem, ubi affirmat elephantiasin esse lepræ speciem, quæ sunt ægritudines longè dissimiles. Est siquidem Elephas, morbus tristis quoque nomine dirus. Lepra inter faciles morbos computatur: imò, si autor libri de affectionibus credimus, qui Galeno teste, uel fuit Hippocratis, uel Polybij discipulus, inter eos affectus numerāda est, qui dedecus potius sunt, quàm morbi: quem autorem, quisquis ille fuerit, puto secutus est Auicenna cum primo canone dixit esse affectiones: quæ cum morbi non sint, sed supple dedecora potius, morbis tamē cōnumerantur. Neq; est illius libri de passionibus inscripti, uel affectionibus autoritas, quasi

parum idonei respuenda: utpote ex quo Galenus tantus in medicina autor, integras sententias, uerbum è uerbo interĩ usurpat. Quòd si quis dixerit, lepræ nomen in sacris literis pro graui morbo accipi, obijciam ei Augustinum, coloris uitium, non ualetudinis, aut integritatis sensuum atq; membrorum lepram esse dicentem. Verum hæc suo loco exactius pensabuntur. Nunc secundam cõclusionem aggrediamur. Si uidisset Simõ nonnullos hunc morbum patientes, quales nos sumus intuiti, non puto tam asseueranter negasset, posse illũ à pituita interdum generari. Vidimus siquidem hac peste fœdatos, quibus pustulæ apparuerunt crassæ, latæ, subalbidæ: q̃ quoties uel suapte sponte, uel medicaminũ auxilio exiccabantur, in crustas quasdã seu squamulas albicãtes resoluebantur. Exibátq; interdũ ueluti aqua crassior, manifestissimũ pituitæ indiciũ. At si mihi fortè tanq̃ parũ idoneo testi fidẽ abroget, credat quæso rationibus ac maiorũ autoritabus, q̃ fateri cogũt nõ solum posse hanc pestẽ ab pituita fieri, sed etiã ab ea nõ infrequẽtius, q̃ à succo nigræ bilis cõtingere. Quãdoquidẽ eius nõ cõtẽnẽda portio, id est artuũ dolores, Raze medico teste, ab ipso nigro humore proueniunt quàm rarissimè, ut propterea existiment nõnulli non infimi nominis in medicina uiri, Galenum in libro de medicamentis secundum locum patientia in catalogo humorum Articularem morbum facientium atram bilem non adscripsisse, utpote à qua dolores articulorum nõ nisi insolenter & raró fieri posse intelligeret: uetante

scilicet eius crassitie & terrea substantia, ne timē ac in penitas ossium, neruorum, & compaginum partes adigatur: qui etsi interdum ab eo fieri possint, constat tamen hos, qui in morbo gallico accidunt, tales non esse, ut inde semper credi debeant prouenire: quoniam, Auicenna teste, debiles & occulti sunt, si qui à tali materia fiunt: hos tamen manifestos & uehementes esse quotidiana monstrant experimenta. Dicere autem aliam esse materiam quæ dolorem, aliam quæ reliqua mala faciat, hominis est dogma potius quomodolibet tuentis, quàm ueritatem & rationem sectantis. Si enim ita esset, mala illa, dolor scilicet, hulcera, pustulæ, merè ex accidenti, atq; ut sequens est, rarenter & paucies in hoc morbo iungerentur. Contrà autem euenit, ut nunq̃ uel certè rarò in toto morbo separentur, sed ferè ubi pustulæ delitescunt, dolores insurgunt: quod certè significat materiam, quæ in cute pustulas faciebat, ad intima accedentem, dolores excitasse. Incredibilem uerò mihi admirationem parit hic uir, qui pauloante Epidemiam hanc Saphato (sic enim ipse loquitur) fecit q̃ simillimam, & eisdem differentijs utrunque morbum in| terstingui definiuit: Nunc illos intantū separat, ut impossibile indicet hunc fieri ab humiditate, à qua primā Saphati, ut uerbo eius utar, speciem suprà dixerat dependere. Sed iam reliqua examinemus. Ad commune deinde medicorum confugium sese recipit quasi ad portum seu tutelarem Deum, cum morbum hunc occulta fieri asserit proprietate de cælestibus corporibus ema|

nante. At si Auicennæ sententiam sequamur, in eo qui de uiribus cordis inscribitur cōmentario, quā etiam pri mo attigit canone, dicere poterimus hasce uires, occultas quas uocant proprietates, non differre à natura, nisi sicut minus commune à magis cōmuni, aut figmen to persimiles: Commentumq; hominum ab innumeris quæstionibus sese illarum præsidio releuantiū. Sed sint aliud à natura (non enim id magnopere pernegabo) nō certè à cælo, præterq̄ sicut ab uniuersali causa, proueniunt, Quēadmodum Ioannes Picus *æui nostri splen dor & gloria, in superhumano illo contra Astrologos libro, quē à tenebris ad lucē magnis laboribus reuocauimus, multis rationibus comprobauit, Quòd si etiam gratis demus huic uiro, & esse illas aliquid, & fieri à cælo, nihil tamen comparet in hoc morbo, quod in manifestas causas referri non possit, uel quod ad occultiores illas proprietates, quasi ad Asylū, fugere nos compellat. Videmus enim in eo pustulas, artuum dolores, oris & pudēdorū, & aliarū quoq; interdū partiū hul cerationes, ac præduros quādoq; tumores, quæ oīa acci dere ab humorū uel copia uel feruore, uel putredine, nul lus puto medicus dubitabit. Sed præter ea quæ diximus, notaui ego aliàs sex ī hoc morbo mirabilia, uidelicet q̄ longus simul ac uehemens, quòd noctu magis quàm in terdiu affligens, q̄ ferè à pudendis incipit, & nō nisi rarò, & per lōgam ualde cōsuetudinem per alia membra in alterum transfunditur, q̄ in pustulas oris desinit, quæ etiā applicitis potētioribus remedijs cōātātur,*

Hæc autem omnia non esse difficile mediocriter in medicorum libris exercitato ad manifestas causas reducere. Nihil ergo in hoc morbo est, quod nos cogat relictis manifestis ad occultiora illa confugere. In secundo uerò corollario præter id quòd epidemiale genus pestilentialis tandem agnoscit, quod secum reciprocare suprà statuerat, Gallicum quoque morbum ueneno ait, & peste participare. Quod dictum (pace sua dixerim) hominis esse uidetur parum in medicina exercitati. Nam unde pestilentiam aut uenenum eius deprehendimus? Pestilentes morbi febrem, & quidem uehementem sibi associant, cor lædunt, difficultatem spirandi faciunt, & ad salutem rarò, ad mortem sæpe, exiguo semper temporis spacio terminantur: facileque & absque ullo contactu per solam communis aëris inspirationem ab uno in aliam euagantur. In hoc uerò morbo, cerebri potius uel iocineris, quàm cordis oblæsiones uisuntur: difficultas incedendi magis, quàm spirandi apparet: rarò interficit, longus est, nec ferè præterquam diuturna consuetudine, aut per naturalia inficit. Causam igitur, cur pestilentialis dici mereatur, ego non uideo: uideant qui acutius cernunt. Parum Simoni uidebatur in te ac Leonicenum iactasse conuitia, nisi etiam Picum lacessere: quem tamen puto non alia causa damnauit, quàm quòd eius scripta non intellexit. Malo enim illũ insaniæ, quàm maligni animi accersere: neque utique arbitror fore quẽquam (modò diuinum illud contra ma

thematicos opus munda aure perlegerit, qui tam pue-rili superstitioni possit posthac fidem mancipare. Sed uide quàm sit solers & cautus Simon noster, cũ astro logicæ uanitati, ut eius scripta præseferunt, sit suprà modũ deditus, intelligerétque in eam Ioannem Picum duodecim libris quasi duodecim ueteranorũ legiõibus acerrimè dimicasse, non ausus secũ de Astrologica re contendere, satis putauit & se, & facultatem tutatu rum, si illũ de medicinæ inscitia insimularet, Sed unde in Pico hanc ignorantiã deprehẽdisti? Debebas saltem locũ mõstrasse, ne ex temeritate potius, quàm ratiõe iu dicasse uidereris. An ꝗ, princeps uir fuit, & medicinã nõ est professus, ignorasse illũ uis conijcere? Sed nõne simili argumento Auicẽnã, cui fortassis plus, quàm par esset in hac arte attribuimus, quem regẽ aiunt fuisse, & curandis infirmis operã nõ dedisse, eadem inscitia dãnare oportebit? Fuit Picus ut omniũ bonarũ artiũ, ita & medicinæ studiosus: etiam, quod pace Simonis dixerĩ, multa in medicina & didicit, & cognouit, quæ illi cum medicorũ uulgo adhuc sunt explorata. Sed di misso Pico, ad cõclusionẽ reuertamur. Putat Simon ex hoc Auicennã astrologiæ fauisse, ꝗ pestilentiam cau-sam dixit habere uniuersalem, si quis tamen diligenter examinet quæcunque ab eo uarijs in locis super astro nomica re conscripta sunt, cognoscet utique, tantum abfuisse illũ à fide Astrologiæ, quãtũ abest Astrologia à ueritate. Libro enĩ quarto, si quis nucleũ, nõ tantum uerborũ corticẽ spectet, sub noĩe eorũ qui dixerũt in

pestilentia aliquid causæ eius non proportionatum, sic enim ipse loquitur, Astrologos taxauit, peculiarem aliquam uim pestilentiæ effectricem cælo adscribentes: cum sint cælestia causæ tantummodo primæ & longinquæ, hoc est, uniuersales, non propinquæ & particulares horum inferiorum. Qualis uero esset uis ista, meritò cuius cælum uniuersalis causa dici mereatur, libro primo monstrauerat, ubi influxus declarãs, qui ex multarum stellarum coitu in nos proueniunt, non alterius influentiæ cõmeminit quàm caloris, quẽ uertia nostro propinquãtes, & frigoris quod ab eodem discedẽtes, ex accidenti atq; nõ agendo, ut ita dixerim, in nostra hac agunt regione. Neutroq; loco uides eum aut multi ponderis planetarum, aut magnarum quas uocant cõiunctionum, aut maligni astri fecisse mentionẽ, uenenum è cælo in terras iaculãtium, ut Genethliaci putant. Sed & quo capite de temperaturis agitur, cum regionis sub æquinoctiali circulo sitæ in mentionẽ incidisset, homines ait, inibi habitantes erunt certè æqualitati ualde propinqui, nisi aliqua de rebus terrenis obuiando impedierit. Quo loco si quid Astrologiæ tribuebat, nõ erat cælestis causa reticẽda, utpotè à qua præter cõmunẽ caloris ĩfluxũ, si uera sit hæc superstitio, multipliciter possit temperaturæ æqualitas sũmoueri. Ex eo igitur q̃ terrestrem tantũ causam cõmemorat, flocifacere se cælestem demonstrauit. Desinat igitur Simon Auicennæ patrocinio Astrologiam tutari, quam constet ab eo ubique uel dissimulatam, uel neglectam.

Addit preterea alia quædam circa eãdem conclusionē mihi parum credita: sed cum uideam lucubrationem hanc iam longius quàm præstitueram creuisse, ea nũc silentio præteribo: præsertim cum de his quæ ad Astrologiam spectant, infrà quoq; loquendi præstetur occasio. Pari quoq; ratione quæ in primo corollario dicuntur, conniuentibus oculis pertransibo: firmatis aliquãtisper uestigijs in secundo, ubi in occultas rursus proprietates, propter nescio quæ Auicennæ uerba, referre hũc morbum satagit. In qua re illud imprimis peccat, quia quæ ab Auicenna de putredine aeris dicuntur, dissimuli nimis similitudine in hunc morbum trãsfert. Nam ubi rogo, sedet isthæc argumẽtatio? corruptionis aereæ interdum causa est res cœlestis hominibus incognita, ergo morbus Gallicus ex occulta aduenit cælesti um proprietate. Sed & non parum nutat aliud quod innuitur, à corruptione scilicet aeris pendere hũc morbum. Quanq̃ enim nõ est prorsus à ratione alienũ, potuisse illum in sui exortu ex aeris putredine uel coalescere, uel foueri posse, & nunc, si cui absq; contagione innascatur, superat tamen omnem dementiã, ut putetur quocunq; per contagionẽ trãsferatur, eandem aeris putredinem secum ducere, cum & sub quolibet cœlo, & quacũq; anni uel aeris constitutione uideamus hanc luem debacchari. Nolim tamen quenq̃ existimare, ea quæ ex Auicenna hoc loco adferuntur, ad Astrologiæ iudiciariæ adstructionẽ pertinere: siquidẽ per rem cœlestẽ ignotã hominibus, nõ aliud intelligere putãdus est Aui-

cœna, quàm quod aliis eiusdẽ libri locis explicauit: hoc est, certã & præfinitam qualitatum primarũ mensurã ex cœlestium accessu uel recessu in aërem progenitam, animantibus interdũ noxiam, quam quidem nominauit occultã: quoniã sicuti certã, ac, ut ita dixeri, punctualẽ elementorũ in ueris mixtis quãtitatẽ scire, quod Auer*rois optat, exactè non possumus: ita in imperfecta hac mixtione, quam aërem uocamus exactam qualitatum primarum mensuram certa & proba ratione metiri non ualemus,* Neque enim *nouum, aut inusitatum est pro cœlo aërem intelligi.* Notum enim est vergilij *in quinto:* Hoc *sperem* Italiam *contigere cœlo?* Atque *il-lud* Celsi: *Pessimum cœlum quod ægrum fecit. Sed & Galenus quædam* Hippocratis *uerba primo libro epi demiarum exponẽs, in quibus cœli mentio habetur, aë-rem intellexit.* Ait enim: *Cœlum dixit iuxta uulgarẽ consuetudinem, aerem supra nos ad nubium usque re gionem existentem. Possem equidem pariter imper-tinẽtẽ cõclusionẽ nũc præterire, tũ ꝓpter ea quæ supe-rius notata sũt, tum relegãs Simonẽ, ut* Augustinũ, *Gre gorũ, Basiliũ, & alios prætereã religione simul & do ctrina celeberrimos, ad ea quæ nostris tẽporibus* Ioãnes Pi*cus ex mirãdulæ priñcipibus, &* Hieronymus *Sauona-rolla* Ferrariẽsis *ex prædicatorũ ordĩe cõtra huiuscemo di deliramẽta cõscripscre, quorũ uterq; doctrĩa, autori tate, scriptis totã* Italiã, *ne dicã orbẽ uniuersũ illustra uit: hic præterea cõcionãdi ui, fidei ac ueritatis trepida ad mortemusq; defensione, paupertatis dilectione, ardentissimo in Christum & eius religionem af-*

fectu, animi fortitudine & imperturbatione, primitijs illis Christianorum, & nascentis ecclesiæ inconcussis colũnis meritò potest comparari: prophetico uerò spũ ideo illuminatus creditur, quia quæ nunc nos infestant bellorũ turbulẽtiæ, plures ãtea ãnos tota in pace triũphante Italia, *prout euenere eueniũtq́; quotidie, ab eo ad unguẽ fuerĩt pronũciatæ. Poterã igitur, ut dixi, ad utrunq; præclara uolumĩa Simonẽ nõ iiuria relegare, nisi ueritatis amor, & christianæ religionis zelus, cui scis pestem hãc Astrologicã uirus eẽ nocẽtissimũ, me impellerẽt, ut quæ in eius assertionẽ adducũtur hoc loco repellerẽ. Fascẽ igitur illũ imprimis Mathematicæ diuinatricisq; Astrologiæ ut puto malè compactũ, & ex rebus tãtũ ĩter se dissidẽtibus, quãtũ ueritas mẽdacio, & tenebris meridianũ lumẽ aduersatur, ea facilitate dissoluimus, qua à Simone extitit coagmentatus: Mathematicã in cõsortium recipiẽtes uerarũ disciplinarum: diuinatoriã cũ reliqs superstitiõibus, ẽ philosophia & christiana republica, in totũ relegantes. Ptolomæi testimoniũ ceu in hac parte de ueritate suspecti penitus respuimus. Quæ autẽ ex libro quodam Hippocratis afferũtur, suspicionẽ non paruam mihi faciũt, nõ emanasse eũ librũ ex* Hippocratis Coi *officia, sicut nec quicqd aliud sub eius titulo afferatur, ĩ quo Astrologiæ sit mẽtio: qñquidem, si Galeno credimus,* Hippocrates *nusquã librorũ suorũ aẽrẽ cõtẽplãdo trãsgressus est. Quod adeò credidit ipse Galenus, ut si qñ diuini, pro quo tñ corruptè in uulgata pgnostici editiõe cœleste scribitur, apud* Hippocratem, *uel cœli ut suprà*

dixímus, nomen inuenit, maluerit expositione parum coacta, aëris constitutionem intelligere, quàm illum de re non bene explorata facere loquentem. Vt uerò libru illum quasi Hippocraticu admiserimus, quid prohibe bit eo loco, nō cælestem Astrologiam intelligi, sed aëream illam tatummodo, de qua latè libro tertio Aphorismoru, & in Epidemijs disseruerat. Multa enim in tribus hisce libris leguntur similia. Quòd si de cælesti lo[q]utum Simon omnino contendat, non magnopere resistemus, dum & hoc nobis redonet motricem non diuinatoriam ab eo intelligi. Veruntamen quemadmodum & suprà monui, non paruam mihi fidem faciat expositio illa Galeni, ut ne uerbum quidem Astrologiæ apud Hippocratem legi putem, Quod tanto magis credimus, quanto constat Galenum ipsum professioni fuis[s]e non inimicum: utpote cuius interdum in suis scriptis meminerit, & in quam crisimorum dieru rationem referre studuerit. In qua tamen re, si non parum medicus uel philosophus, certè paru Astrologus testimonio etia Aponi, maximi Astrologiæ patroni, iudicatus est. Affer rem quæ in ea re peccasset, nisi scirem à Pico in libro cōtra Astrologos, & inter medicos etiam à Petro Aponi, alijsq; nōnullis allata. Alioqui si uera sint, quæ in libris de crisimis diebus scripsit, derogāt potius fidem hodiernæ Astrologiæ, quàm corrogāt: siquidem alium lunæ motum credidit, q̄ qui hodie supputatur. Quare si ueru ille motu agnouit, falsa est quæ nūc in usu Astrologia, quæ alium sequitur: Si minus, corruere suā dieru

crisimorum machinā necesse est; tanquā nulli fundo bas siq; innitentem. Quæ rursus ex Hali Abbate, Auicenna libro primo, & ipsomet etiam Galeno in arte curatiua ad probandum astrologiæ necessitatem afferuntur, nihil prorsus de iudiciali concludunt, sed de alia duntaxat, cui pauloāte locum inter liberales artes cōcessimus. Nolim tamen quenq̄ existimare, hanc ipsam quæ motus metitur Astrorum, medico simpliciter necessariam: cum sit longè aliud, artem quampiam esse absolutè necessariam medicinæ, & necessariam ad hoc, ut autores medicinæ qui nunc celebres habentur, plenè possint intelligi. In horum quippe libris multa leguntur, quæ nō sunt medico, qua medicus est simpliciter necessaria. Si quis enim recto maximè libret examine, is arbitror iudicabit præter dialecticam, & naturalis Philosophiæ quandā partē, ac Arithmeticæ exiguam portionē, quæ sunt medico necessaria, præterque Grammaticam, quæ ea solùm ratione necessaria, quia eam ignorantes antiquorum monumenta nequeunt intelligere, omnes alias disciplinas decori esse potius medico, quàm necessitati. Nec Galeni uerba primo Therapeutices scripta, si benè & legantur, & intelligātur, contrarium ostēdunt. Sed de hac re in nostro medicinali Isagogico, Deo concedente, ampliter disputauimus. Tecum autē sentio, mi Martine (quod & superius dixi) nihil esse in toto Auicennæ uolumine, per quod credidisse illum iudiciariæ Astrologiæ, aut putasse medico neceßariam possit deprehendi: Esse potius quibus conijciatur neglexisse, &

inutilem penitus existimasse. Quod uel hoc constet argumēto, quòd nusquam nouilunium, uel interlunium obseruari in uentris aut uenarum solutionibus, aliisue media operibus docuit: rem tamen, si quid aliud Astronomicum medico obseruandum, quod certè mea sententia non est, summa obseruatione dignissimam. Nec quæ ex Cantiās afferuntur nostram infirmant sententiam. Nam de eo tantùm libro loquimur, quo se quinque uoluminibus uniuersam complexum medicinam gloriatus est: quanquam si Auerroi credimus, librum Cāticorum enarranti, dogma illud Astrologorum potius placitis, quàm ueritati Philosophiæ astipulatur: qua docemur omnes cœlestium corporum operationes laudādas esse non maliuolas reputandas. Commentatorem uerò illum Alexandrinum, si uniuersale tantùm reginē cœlo adscripsit, non inuiti recipimus: si particulare & præcipuè malignum, in hoc repudiamus. Didicimus enim ab Augustino, hanc solam diuinis literis præstare autoritatem, ut illis absque ratione credamus: cæteris in his quæ rationi subsunt, tantum credentes, quantum probant, uel quantum rationi loquuntur consentanea. Et quid mirum? Non enim filij sunt deorum, quibus Platonis sententia sine ulla ratione credendum sit. Petrum Apon. alijs quoque in locis errasse suprà monstrauimus; speramusq; (si tantum nobis erit ocij) olim dicato uolumine infinita penè eius errata detegere: non ut uiro satis quidem, quantum illa ferebat ætas, docto, multæq; lectionis, detrahamus, sed ne ei fides in magnis (ut ipsi

putant) & occultioribus artibus à simplicioribus præste tur, quẽ constet in manifestioribus & leuioribus multi/ fariã præuaricasse: ut, ne longè exempla petantur, in problemate ipso à Simone recitato, in quo manifestius certè errauit, q̃ ut ulla possit cauillatione defendi. Siqui dem Græcus codex, ad quẽ recurrendũ est quoties dubi tatio in tralatione cõtingit, quod Augustinus etiam in sacris literis testatur hoc pacto iacet. Διὸ ἅ ἥδιον ὄζει τῶν ῥόδων ὧν ὁ ὀμφαλὸς τραχύς ἐστι ἢ ὧν λεῖος, quod si uerbum uerbo reddatur, sic sonat latinè: Propter qđ suauius olent inter rosas, quarum umbilicus asper est, quàm quibus leuis? Venia autẽ fortè dignus esset hic er ror in Apoñ. nisi omnem ipse sibimet ueniã ademisset, dum se ubique de Græcorũ librorũ iactat ĩterpretatio ne. Quanq̃ errandi occasio non minus de Latinarũ in/ scitia q̃ Græcarum prodit literarũ. Demum quæ in cæl o afferuntur, non difficilius est nobis reijcere, q̃ fuerat illi adijcere. Quòd enim quis uena cubiti secta, luna Ge/ minos peragrante, læsionem incurrerit, potuit imperi= tia, potuit errore artificis, potuit instrumenti inepti= tudine accidere, neque minus ex accidenti, quàm quòd me ambulante coruscauerit: uidimus quoque nos, si unusquisque suas referre habet uisiones, luna alteri signo supposita, nobilem quendam uirum Ferrarien= sem, ex uena secta uitæ discrimen incurrisse. Quid plu ra? nonne quotidie cernimus, melius longè medicis suc cedere, qui Astrologiam uel ignorant, uel negligunt, quàm illis qui illa uel sciunt uel sequuntur? Franciscus

*Bentius, Vgonis Senensis filius, præceptor olim in me-
dicina meus, aliorum pace dixerim, medicorū in Italia,
nostra ætate facilè princeps nihil unquam cœlesti obser-
uauit, sed quoties occasio urgebat, in ipsis solis lunæq;
congreßibus & purgationem, & uenæ sectionem im-
perabat: unde euenit, ut cum præstantis cuiusdam uiri
curationi unà cum Hieronymo Manfredo, Astrologo
sui temporis famosissimo Bononiæ præesset, immine-
retq; simul & purgandi necessitas, & luminarium coi-
tus, Astrologo reclamante & ægrotanti mortem mi-
nitante, potione ad Bentij imperium exhibita, infirmū
ê graui morbo conualuisse. Quòd si magis Ptolomæo
docenti cœlum inspiciendum, quàm Hippocrati præci-
pienti pharmaca eodem die in ualde acutis morbis dan/
da dum turgent, creditum fuisset, fortassis uitam prius
ille finisset, quàm cœlum coniunctionem. Rectè igitur
medici & sibi & ægrotis consulunt, si quoties uacuan-
dum uidetur, lotium magis, quàm astrum inspicient: &
uenarum pulsationem potiùs quàm stellarum obser-
uabunt configurationem. Sed uide quomodo ab episto-
lari mensura non Laconica modò, sed & Asiatica iam
recessi. Finem igitur fecero, si monuero potuisse me &
plura, & hæc ipsa locupletius atque comptius in medi-
um afferre, Sed, quod dixi ab initio, hæc ad te mitto
qualiacunque sunt, non ueluti rem tanto lectore, quan-
tum te puto, dignam, sed ceu pignus quoddam sancitæ
inter nos amicitiæ: non aliud ex his quærens quàm
ut mutuò me ames. Quod ut facias, te etiam atque etiā*

rogo. Vale ex Mirandula.

EPISTOLA SECVNDA.

Ioanni Camerti Theologo insigni, & omniũ bonarũ disciplinarum eruditissimo, de Saccharo duplici.

QVM proximis diebus librariam tuam supellectilem euoluentibus, nescio quomodo Sacchari mentio ĩcidisset, dixissemq́; aliud esse antiquorum medicorum Saccharũ ab eo quod nunc uoce parum, ut fieri solet, mutata zuccharum uocant, paradoxon dogmatis impẽdiò admirari uisus es, & in contrariam abire sententiam. Quare domum reuersus, quia rationes quæ me mouerent præ temporis angustia in medium afferre ad plenum non potueram, operæ precium me facturum putaui, si eas colligerem, & capita in scriptis darem, quo mentem meam locupletius posses inspicere, & tuam pacatiore animo mihi significare. Ad instruendam igitur nouam hanc opinionem, imprimis statuendum, quænam, qualisue res sit, quam nunc passim zuccharum nuncupant. Deinde ostendendum quæ de Saccharo ab antiquis sunt dicta, ei minimè conuenire. Res zuccharum dicta, tantopere nunc mensis expedita, ut in prouerbium abierit: non esse escam quæ zuccharo non uitietur: nihil aliud est q̃ succus à proprij gene-

ris plãta benè cõtrita expressus, calore ignis plus minúsq;
ue excoctus, coactus, & defæcatus, in zuccharũ tãtò can
didius & durius euadens, quantò plus coctionis defæca
tionisque tolerauerit. Ex diuersa autem huiuscemodi
defæcatione & coctura contingit, uarios ei perfectionis
numeros adscribi, ut quoddam summũ dicatur & per
fectissimum, â fine nomen uulgò accipiens: quia uideli
cet ad finem bonitatis peruenerit, candore, duricia, sua
uitate præcipuum. Aliud infimum huic penitus contra-
rium, lentum, humidum, nigricans, insuaue, & feculẽ
tum, primæ dictionis uocatum: inter duo hæc extrema,
duo quoque sunt media: alterum infimo proximum
secundæ, reliquum summo, tertiæ decoctionis nomina-
tum. Planta â qua exprimitur, humectis locis proprio se
mine seritur, exteriore quidem specie arundini magnæ
similis, interiore substantia ualdè dissimilis. Pulposa e-
nim est, grauis, mollis, & succi plena, quũ arũdo ê cõ-
trário sit leuis, dura, uacua. Et ꝓpterea milio potius ĩdi
co q̃d melicã uocãt, quàm arũdini similis. Hæc de zuc
charo nostro â Siculs & Lusitanis cognoui. Quæ an ã
tiquis de Sacchro scribẽtibus cõcinãt, age perscrute
mur: Dioscorides, Galenus, Plinius speciẽ mellis putan
tes, de eo inter mella loquũtur, mellis materiã esse rẽ-
tur omnes: â quo tãtum differre uidetur zucchari mate
ria, quàm plãta differt ab aqua, formaq; quã illi ad-
scribunt, minimè huic nostro congruit. Gumium enim
modo candidum â Plinio ac dẽtibus fragile dicitur: &

à Dioscoride salibus quo ad cõsistentiã simile, & dẽtibus instar salis ꝑfringi. Quibus & Alexã. Problematũ quinquagesimosecundo in hæc uerba subscribit, quod Sacchar Indi appellant, mellis coagulum est, sole cogẽte conuertenteq; ad mellis dulcedinem. Quod idẽ etiam mõte Libano fieri certum est: fit Sacchar adproximũ salis glebulis, candidum, fragile. Nostrum priusquam coquatur, colore potius nigricãs & subrufum, quàm candidum inuenies: nec dẽtibus fragile, sed per suctũ, non per dentium attritionem deglutiendum. Efficiens nostri primum, est forma ipsa plantæ, secũdum artifex calore ignis concoquens & defecãs: & demũ in hãc, quam uidemus metæ formã in ligneis quibusdã uasculis deducens. Illud noctis prĩo frigus agglutinat, dehinc superueniens solis calor obdurat. Nostrũ plãtæ pulpa in Siciliæ & Canariæ insulis cõtinet, effigie tantùm (ut diximus) arundini similis. Quam certè plantam si Dioscorides & Plinius cognouissent, arundineãq; putassent, nõ erant silentio præterituri, ubi multiplices arũdinũ species enumerant: sed sicuti Aromaticæ & odoratæ arundinis, ita & dulcis huius seorsum mentionẽ habuissent, illud supra arundinis ferè folia in India, felicique Arabia, in monte Libano coagulatum inuenitur. Nostrum gulæ proceribus suauissimas dapes ministrat. Illud ad medicinæ tantùm usum teste Plinio, uenit, bonum uentri & stomacho existens, ut scribit Dioscorides. Nostrum pectori potius quàm stomacho utile experimur: cum nauseam, teste etiam Auicenna

libro tertio, excitet. Illud nõ siticulosum sicut mel. Scribit Paulus, nostrum sitim nõ minorem quàm mel facit. Quæ si uera sunt, quis ambigat res esse diuersas, quæ forma, materia efficiente, loco, uiribus longè euariēt? Si quis uerò à me petat saccharũ illud antiquorũ medicorum an in totum perierit, & si adhuc in usu est, quænam res sit, Respondebo, rationi cõsonum uideri, quum res mera natura fuerit, nullum cultũ artémque desiderãs, quòd extet adhuc, & ad eam rem quã nũc mannã uocant referatur. Quòd si quis adhuc pergat quærere quo noĩe ea res quæ nunc Manna dicitur, ab antiquis fuerit appellata, dicam: Si nulla est eius apud antiquos mentio, esse inter mella, mouet me primũ Galeni autoritas libro de escis, mel roris, uel mel aêris supra plantas dicens coagulari: & Plinius libro decimo sexto capi. octauo sic scribens: Robora erũt & uiscũ & mella, ut autor est Hesiodus, constátque rores melleos ẽ celo, ut diximus, cadẽtes, non alijs magis insidere frondibus. Confirmat Sudas, licet in nomine non cõueniat, mel siluestre uocans. Mannæ porrò & Sacchari affinitatẽ ostẽdit eorũ cõcinnitas: quã de hoc antiqui, de illa certè Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicenna cap. ultimo libri secundi. zuccharũ Alhusar, sic enim ipse loquitur, esse Mannã scribens, cadentem supra rem quam uocat Albosor similem sali: à qua fortè similitudine interdũ Sacchazũ ab eo sal indum nominatur. Præcipuè libro quarto cap. de asperitate linguæ: ubi tenere in ore docet salem indum, &

succharũ: quoniã utriusq; ueluti diuersæ rei seorsum meminit,licet libro secundo, ut aliquando in alijs solet,utraque eodem capite confudisse uideatur. Crediderim ergo ego ãtiquũ illud Saccharũ parũ à uocata nunc Manna differre,& utrũque inter mellis genera cõprehendi: solúmque proprie Saccharũ dicẽdum. Ex India aliquando,uel fœlici Arabia portatum,uocatum Candum, quia nimia solis excandescentia multũ obdu ruerat,non portari hoc tẽpore: quoniã ex nostro zuc charo quater uel quĩquies excocto,lucelli maioris corradendi gratia,seplasiarij Veneti rem similem facere didicerunt. Arundines quoque ipsi immittentes, super quas uideri possit conglobatum,& gausapio inuoluẽtes,ut naui ex oriẽtalibus regionibus inuectũ putetur. Candũ igitur naturale antiquis Saccharũ nominatũ, à nuncupata nunc Manna differre non uidetur,nisi q, hæc supra alias plantas, & aliquãdo supra petras ua rijs in regionibus,etiam in Italia reperitur. Illud tãtũ in fœlici Arabia & India in arundinibus, maioribus frustis, maiorique duritia ob uehementiores solis radios,aptioráque ad id tolerandũ arundinum folia,coagulatur. Vnde etiam fit,q, non æquè ut Manna aluum leniat: quando & inter uocatas Mannas,eæ magis citare aluum uidentur, quæ sunt liquabiliores. Si uerò adhuc interrogauerit quispiam,nostrum hoc zuccharum quo nomine antiqui appellarint: dicam nullã eius esse apud antiquos medicos,quod me legisse meminerim,mentionem. Medicos dico antiquos: quoniã medi-

cis qui post Galenum, de eo est crebra mentio, praesertim Punicis. Varronisque uersus leguntur illi, qui mihi de hisce cannis loqui uidentur:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo,
Illius ê lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt succo contendere mella.

Et Solinus in India nasci quasdam ait cannas ê quarum radicibus ad suauitatem mellis succus etiam exprimitur. Quanquã non ex radicibus, sed ex ipsis arundinaceis medullis, quas cannas mellis Siculi uocant, nostrum hoc Saccharũ exprimitur. Quod fortè ideo fit, quoniam radicibus ad sequentem foeturam parcitur. Nam ex utrisque mel fieri Strabo cõmemorat: sed & Statius quodam loco nostrum zuccharum agnouisse uidetur, scribens:

Et quas praecoquit Aebusita cannas.

Fuit tamen hic Dioscoride & Plinio iunior. Si cui autem res incredẽda uideatur, de re tam nobili antiquos medicos non scripsisse, consideret quàm multa sint nostro aeuo preciosissima, antiquitati penitus ignota: uetuti, Moschus, Iubetum, Ambra, Camphora, aliaq́; non parum multa. Haec sunt quae ad hospitiũ reuersor, lõgè tamẽ â mea bibliotheca, pro dogmatis propositi defensione scribenda occurrere. Quae si â te probata fuerint, in lucem prodire non formidabunt: Sin minus, in tenebris perpetuò latitabunt. Vale, Viennae Pannoniae ex hospitio nostro, quinto nonas sextiles. M.D.XV.

EPISTOLA TERTIA.

Cælio Calcagnino, uiro doctiſſimo, de ſtomacho.

STOMACHVS nõ ſolùm uulgo, ſed Plinio quoq;, & interdum Celſo, necnon pleriſque Græcis, quorum in uarijs ſuarũ commentationum locis meminit Galenus, eam corporis cauitatem ſignificat, in qua cibus recipitur, & prima concoctio celebratur. Galeno autem & Græcis qui poſt Ariſtotelis ætatem ad Galeni uſque tempora ſcripſerunt, meatum illum indicauit, qui fauces & os uentriculi interiacet, per quem cibus & potus ad ſuperius memoratam inanitatem, cui committitur, deglutiẽdo deducitur. Quem meatum Ariſtoteles & ueteres Græci omnes οἰσοφάγον, latini gulã, Arabes & noſtrates Arabum imitatores merin nuncupauere. Nec defuerunt ex antiquioribus qui ipſius uentriculi os, ſtomachum quoque nuncupauerint. Nõ meritò igitur reprehendi debet, quiſquis cibum in ſtomacho concoqui aſſeruerit: ſicuti neq; qui per ſtomachũ uel appetẽtiam fieri dixerit, uel deglutionem. Qui uerò ſtomachum non cibi, ſed ſpiritus gratia factum putat, is meo iudicio excuſari nullo modo poteſt: quoniã & antiquorum autoritate, & rei ipſius euidentia cõuincitur. Nam ut medicos prætermittam qui ad unum in hoc conueniunt, ut duas eſſe in collo ſemitas ueluti canaliculos dicant: alteram, per quam ſpiritus

defertur, quam guttur siue asperam arteriā: Alteram per quam cibus & potus, quē stomachū & isophagū & gulam nuncupant (pridem enim & ab Aristotele, & à medicis explosa est illorum sentētia, qui per hāc cibum, per illam potum transire crediderunt) Aristoteles ipse primo libro de animalium historia, per arteriam, quæ cartilaginea est, & priorem partem colli occupat, uocem transmitti & halitum docet: Per posteriorem, quæ spinæ iniacet & carnea est, cibum. Quam sentētiā libro tertio de partibus animalium fusius declarauit: licet nonnulla uerba inibi legantur, quæ si seorsum considerentur, suspicionē aliquam facere possint, q̄ gulam instrumētum spiritus putauerit. Ea sunt huiusmodi: Cum igitur instrumentum spirationi accōmodatum lōgitudinem habeat necesse sit, gulam inter os & uentrem haberi necesse est. Quæ tamen uerba, si totum caput legatur, eum sensum habere non possunt: sed ita audienda sunt, ut docere uoluerit per ea Aristoteles, his animalibus gulā inter os & uentriculum esse, atque ut sequens est, oblongam, quibus guttur adest, longum enim hoc necessariò est: gula nō necessariò, sed in multis non manifesta, quibus uidelicet uentriculus ori proximè adhæret: quæ cum pulmonem habeant, gutture & collo carēt, ut genus omne pisciū. Quibus uerò pulmo, his & collum, & guttur adest, gulaq; non solùm longa, sed & gutture longior: quoniā uētriculus ad quē tēdit, ceu ignobilior, inferiorē sedē pulmone & corde possidet: à quibus etiā per trāsuer[

sum uocatum septum, dispescitur: per quod transire gulam oportet, si portare cibum ad uētriculum debet. Liquet igitur ex Aristotelis sententia gulam non spiritus, sed escæ uiam existere: cui & Galenus octauo libro de usu particularum capite primo, ubi utilitatem colli explicat, apertissimè consentit. Quod euidentia quoq; ipsius rei apertissimè demonstrat, nec tantùm in homine, sed in uniuersis etiā animalibus, quæ gulam habēt. Eam enim est uidere non ad loca spiritus, cor uidelicet & pulmones, sed ultra (ut superius dictum est) transuersum septum in uentriculum desinere. Hæc habui, doctissime Cæli, quæ in hac controuersia scriberem, non quidem ut te docerem, sus Mineruam, sed ut sententiam meam, quod optare uidebaris, aperirem. Vale, & me quasi ueterno obsitum inter hosce Scythas aliquando similibus quæstionibus euigila. Iterum ac semper uale. Budæ Nonis *Ianuarij*. M. D. XVIII.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII EPISTOLA PRIMA

IOANNIS MANARDI PA*cto, de alui lumbricis.*

POSTVLASTI à me, *Pacte eruditiſſime, ut quæ ex* Paulo Aeginita *in meum* A*uicennam tranſcripta de lumbricis alui, & ſigna, & remedia, dum iſthic eſſem perlegeras, ad te trãſmitterem, adderémq; ſi qua eſſent per me lõgo uſu comperta.* Ego *uerò qui tantum tibi debeo ut grãdi etiam alieno aêre conflato, uix portiunculam rationis poſſim expungere, accepto calamo, ſtatim amicos; hoc eſt, libros, & opiſthographa cœpi cõſulere, in quibus quid inuenerim pro tempore accipe:* Leges *eni non ſolùm quæ petiſti, ſed & nonnulla ueluti auctarium quoddam ſuperaddita.* L*umbricorum tria genera tradidit* Paulus, *Galenum ut aſſolet ſecutus, rotundos, latos, & aſcarides.* Hippocrates, *Celſúsq; duo: ille enim latos: hic aſcarides ſilentio præteriuit.* Galeno *reliqui medicinæ autores tam* Græci, *quàm* Barbari *conſentiunt, uno* Auicenna *excepto, qui adeò, ut ſolet, cõfuſè ſcripſit, ut nec quid ſcripſerit, nec quid ſenſerit, liquidò poſſit intelligi.* In *quibuſdam enim exemplaribus tres, in quibuſdam quatuor ſpecies proponuntur.*

In omnibus uerò ita obuolutæ, ut non sit facilè eas extricare. Si quis tamen diligenter introspiciat, tres quoque, non quatuor (ut eius narratores putant) ab ipso positas, animaduertet, licet pluribus uerbis expressas. Per lōgos enim unam, per latos & rotundos alteram, per ascarides & paruos tertiam intellexit: ita ut probanda sint ea exemplaria, in quibus tres, non in quibus quatuor in capitis titulo, initióque proponuntur. Quod sanè constare potest consideranti ea uerba, quæ statim ab ipsomet Auicenna subnectuntur. In quibus cum uellet eorum differentias tum ex loco, tum ex materia generationis inuenire, non nisi trium meminit differentiarum. Sed & sequenti capite, in quo de signis agitur, non nisi trium generum indicia conscribuntur. In utroque enim loco per latos & rotundos eos intellexit, quos latos Galenus, Paulúsque appellarunt. Nam quæ secundo capite de latis & rotundis dicuntur quòd ueluti panniculo quodam integantur, ex Paulo, ut mihi uidetur, de latis loquente desumpta sunt: licet barbarie, ut solet fieri, obfuscata. Sic enim scribit Paulus: Lati sunt mutatio, ut ita dixerim, intraniæ intestinorum mēbranulæ ad animalis corpus, quæ quādoque per partes, plerumque tota simul excernuntur, incredibilē speciem magnitudinis præbēs. Aetius quoq; eadē ferè scribit ad hunc modum: Latus lumbricus est, ut quispiam dixerit, transmutatio membranulæ, tenuia intestina introrsum subcingentis, ad animale quodam corpus. Videntur autem utrique autorem li=

bri de morbis secuti, siue ille Hippocrates, siue alius fu erit. Hos ego lumbricos bis térue in tota uita, sed præ cipuæ magnitudinis Mirandulæ conspexi: nec sine ma gna spectantium admiratione. Iudicia quoque la torum & rotundorum capite quarto recitata, quæ & ipsa ex Paulo desumpta sunt, claré ostendunt, eosdem esse, qui apud Auicennam lati & rotundi, & qui apud Paulum lati absoluté dicuntur. Sed priusquã indicia scribamus, aliud quoque circa Auicennæ speci es notandũ uidetur, ne forte nomẽclatura ipsa ĩposturã faciat, eos uidelicet, quos Auicenna lõgos uocauit, Hip pocratẽ & Græcos omnes στρογγύλους, & Celsum te retes appellasse, passim in regionibus nostris apparen tes, non absimiles uermibus in sentiætis nascentibus, quos oniscul̃os uulgó uocamus. His ueluti in parer ga prælibatis, ad ea accedamus quæ desideras. Ro tundos significant, inquit Paulus uentris & intestino rum morsus, exigua & arida tussis, sed molesta: non nullis & singultus ad sunt, dormientes saliũt, & abs que ratione eleuantur: aliqui clamitando surgunt, ac rursus concidunt, arteriæ inæqualiter pulsant, febres absque ordine cum extremorum frigore, ter quaterue noctu aut interdiu sine ratione inuadunt, pueri super uacué manduñt, & linguam exerunt, dentibus stridẽt, conniuent oculis, taciturnitatem diligũt, excitantibus i rascũtur, malæ per exigua interualla modó rubẽt, mo dó liuent. Si uero ad uentriculum percurrunt, nau seam, morsus, & inappetentiam faciunt: & si cibum

apere patientes cogantur, uix deglutiunt: & si quid acceperint, euomunt: multas quoque uenter corruptiones ciborum excernit, & instar tympani inflatur: reliquum corpus non ex ratione macrescit. Hæc sunt rotundorum indicia, quæ tamen non in omnibus omnia quærenda, sed quædam potiora. Accidunt autem hæc, tum ab animalibus ipsis intestinis obuolutis, ac morsum inferētibus, cū ex febrili calore malos uapores ad cerebrum eleuante, & coaceruata in uentre putrida humiditate. Hæc Paulus de rotūdis, quæ si his quæ ab Auicēna de longis recitantur fuerint collata, non erit dubiū eosdem esse, qui ab eo longi, & qui à Paulo rotūdi nominantur. De latis ita scribit Paulus: Abundat interdum in non febrientibus, interdum febrientibus in longis morbis superueniunt, morsus stomacho inferentes, appetitusq; ad cibum intemperatos. Escam enim deuorant, ut alia opus sit, quæ nisi præstò adsit, morsus uehementes inferunt: tenuitas corporis cum imbecillitate, quadámque inæqualitate contingit. Infallacissimum uero indicium est, quòd cum alui excrementis corpuscula quædam cucurbitæ seminibus similia excernūtur. Hæc Paulus de latis, à quo Auicenna ea accepit, quæ de latis & rotundis scripsit. Poteram his indicijs esse contentus: sed adijcēda nonnulla ex Aetio duxi, quo locupletius tibi satisfacerem, non quæ ille scripsit omnia, sed quæ Paulus prætermisit. Pulsus ait, fit inæqualis, imbecillis, deficiens ac recurrens. Pueris dum dormiunt, os ad similitudinem lactentium figuratur, Nonnulli &

desides, & absque pulsu fiunt, frigescunt, & tenue quid ac frigidum exudant: desipiunt aliqui, & aliena per somnos loquuntur: alij figuras decubitus assiduè transmutant: ac seipsos proijcientes, locum ex loco demutant: loquuntur nonnulli, multi inuocales omnino persistunt. Qui in ore uentriculi lumbricos habent, magna ex parte eos euomunt: qui in intestinis, per inferiora excernunt. Præcedens quoque uictus ratio lumbricorum tibi generationem demonstrabit, si crassior, copiosior, difficilis concoctionis fuerit, si frumentacea plurima esitauerint, balneisque post cibum sint usi. Omnes enim lumbrici generari ex multis ciborum differentijs consueuere: præcipuè circa pomorum tẽpus. De lato eadem ferè quæ Paulus, nisi quòd quos uẽtriculo infert morsus esse cõtinuos dicit, atque impetum ad escam inexplebilẽ, & quòd cibaria assumpta celeriter in excrementa commutantur. Hæc de indicijs satis sint. In curatione ait Paulus, interdum febri & lũbricis æqualiter occurrendũ est, interdum exiguam febris rationem habentes, ad extrahendos à corpore festinabimus. Plerique enĩ negligentes ab ipsis comesti, conuulsi interiere, Nec desunt qui exeuntes per inguina se uidisse attestantur. Expelles ubi interfeceris: interficies rebus amaris. Communis autem febris lumbricorúmque curatio est, ut chamæmeli decoctio, uocatorúmque myxariorum, uulgò subestem uocãt, præ

bibatur, uel myxaria ipsa cocta manducentur: & succus sereus, aut coriandri semen cum calida cōtritum: aut oxycrato, aut myotidos, hoc est, herbæ, quæ auricula muris dicitur: aut ramenta cornu ceruini: aut milītos nitidissima, quam & Auicēna sub nomine macræ multum commendauit. Vbi uerò uiscera in tenta sint, & phlegmonem patiantur, utendum cataplasmate ex lini semine, lupinorū farina, absinthio & radice bryoniæ cum hydromelite, aut oleo chamæmeli cum absinthio & aloë. At ubi febris non adsit, seriphum, quæ est ueluti absinthij species: ut alio loco inquit Paulus, pteris, id est filix, cardamomum, Auicenna cordumeni uocat ac sandonicū, absinthiū marinum uocat Diosc. Auicen. scea, uulgo apud nos nunc sanctolmam uocatum puto, cuius semen ante cocallinæ uocatæ usum in magna erat celebritate. Vtendum aloê, & per se ipsam, & cum abrotano, pilulis factis ex melle, & extrorsum cum melino & uino: nam & appetitum exci tat, cui rei maximè studendum. Miscendum aliquando & absinthium. impleatur umbilicus felle tauri, & aliquo ex his amaris quæ dicta sunt. Iuuat & melanthiō cū rosatio, aut seriphio decocto, ac medulla cerui, umbilico pectini & lumbis īuncta. Vngēdum & sæpe ex oleo rhododaphnes. Confert coagulum siccum & mentha. Cataplasma fiat per omenlysin, hoc esset, ordei farinam, ptereon, absinthiū, farinā lupinorum, sandonicum, abrotanū, sydiā, balaustium, acaciam, & gallam,

Cærote ex aloë, absinthio, farina lupinorũ, scripho, melanthio. Añ. gamar sex, æra uncia semis, chamæmelino quãtũ sat fuerit, his quæ sicca sunt cum felle contritis. Ascarides in infantibus euacuãtur balanis ex melle cũ modicis salibus, uel nitro. In adultioribus, ex acri muria. Ei uerò clysmati ab Auicẽna recitato, in quo centaurium recipitur, addit Paulus nitrũ ac mel, & reliqua quæ addũtur, non copulatiuè sed per disiũctionẽ à Paulo scribuntur. In medicinis quoque interficiẽtibus numerat absinthium, chamæleonta, anacusam, pulegiũ, calaminthram, lupinum. Ad latos confert comestio allij, decoctio ptereos, aut centauriũ pota uel incocta similiter calaminthe, dictãnũ, pulegiũ. Cõposita demũ duo describit, que sũt penultima ab Auicẽna cap. quinto recitata, quæ danda dicit, modò febris nõ adsit, eiq; quod baccas lauri recipit, addi iubet æquale nitrũ, si quæris ut sit efficacius. Eodẽ etiã capite ubi legitur mediatim, legendũ ex Paulo, anagramar iij. Sed quoniam castigare Auicẽnam hoc loco cœpimus, non subticebo & alium locum, qui castigatione, uel certè declaratione eget, capite sequenti, id est sexto: Laudantur pili animalis uocati alcasim, legendum autem ichneumonis. Sic enim scribit Paulus: In uniuersum omneis à lumbricis ægrotantes ichneumonos pili iuuant suffiti. De theriace quoque ita scribit Paulus, de latis loquens, ad perfectam morbi amotionem da theriacem, nisi fortis uetet febris. Medicamen quoque de inula, ultimo loco eiusdem capitis quinti descriptum aliter scribit Paulus

ad hunc uidelicet modum, Elenij ammoniaci, piperis, uel ut in alio, ptereos ana uncias quinque, cum oxymelite calido, & intermittentes bibant euphorbij drachmam unam uel duas. Aliud, ptereos oxybaphon, nitri drachmas duas da in aquæ cotyla ei qui fuerit antea uacuatus. Melius autem est, si & exiguam capiat Scamoniam, aliud corticis radicum punici acidi extima semota parte, drachmas quatuor, piperis drachmas quatuor, cardamomi drachmas duas, prasij drachmas duas da cum melle ei qui antè allia esitauerit. Hæc sunt ferè quæ à Paulo collegi. Non tacebo tamen & miram, ut Paulus appellat, methodum, per quam & aloê pueris, & sorbitiones interdum per os inijciuntur. Instrumentum quoddam coquinarium, quod ζωμηρυσῖς uocãt, supinis ipsis detentis, ori imponitur, & per clysteridion, fortem habentem aulis con, inuitis aloê, quantò plus fieri potest intimius, ore eorum distento impellitur. De uictus ratione sic scribit Paulus: Escæ patientium lumbricos, sint boni succi, quæ facilè deducantur: nec causam foueant, nec uires minuant, quam ob rem uinum concedimus aquosum, cibúmque crebrò exhibemus, tum propter id, tum etiam, ne lumbrici morsus inferant. Si adsit uentris profluuium, indicium est multos gigni cibo non distributo, miscendáque eo casu sunt sorbitionibus, uel pira, uel cydonia. At libet quoque nonnulla remedia ex Aetio colligere, quò tibi plenius subseruiam. Vbi, inquit ille, ambigua sit affectio, mitioribus utendum: acrioribus enim remedijs fe-

bris exacuitur, si falsam ceperis suspicionem. Stabili verò dignotione existente, temporibus morbi attendendum. Circa primos enim dies, multóque magis iam inclinante morbo si apparuerint, acrioribus insistendum remedijs: circa consistendi uigorem mitioribus: & tum præcipuè quum uiscerum inflammatio, tentióue concurrit. Vtendum igitur cataplasmate ex lini semine & lupinorū farina: bibereque debent ante omnem escam pueri quidem cremorem myxorum & menthæ: perfecti, absinthij & abrotoni. Perfectis uerò, infantibúsque, etiam si trimestres fuerint, febrierintque, tutò potui dabis terræ intestina, id est, uermes terrestres: de quibus suprà etiam mentio facta est, cum epsemate, id est, musto cocto, si tolerant: si minus, cum hydromelite, aut ut uoluerint, nihil ueritus, neque utilitatem eorum paruipendens: Dabis autem septem. Datur & chamæmeli decoctio, exiguo cum rosaceo, & efficaciter operatur. Iuuat & erigeros, id est, senecion. Nec est cardus benedicta, ut putauit Genuen. sed herba apud nos passim nascens, uel mulieradis cognita: quam quoniam in petris ferè inueniunt, petrellam uocant. Edunt absque molestia, & tragopogonos, hoc est hyrci barbula, uulgò & ipsa incognita, olus uidelicet siluestre barbam petræ dicunt, uel eam, uel aliam multum similem. His qui in declinationibus sunt febrium, sorbitionibus multum mellis immittendum, & ptisanæ plurimum oleum omphacinum concoquendum. Hæc sunt quæ ex Paulo & Aetio collegi, quibus, quoniam

uis me ueluti coruū olores interstrepere, adijciam duo simplicia per me obseruata, & meam quandā compositionem. Simplicia sunt olea thuris & atramenti, quod nunc uitriolum uocant, per eam uidelicet artem facta, quam chymicen dicunt, si ex altero uenter inungatur. Sed in secundo cautè agendum, ne locus exulceretur. Quidam & guttulam potui dant cum melicrato. No=*strum hæc habet, corticis rhei uel barbarici uel pontici, coriandrorum præparatorum, seminis ozimi, seminis arnoglossi, sydiæ, id est, corticum mali punici, carees, id est caruirbu, id est summach, ana drachmam unam, seminis cardui, quam benedictam uocant, ramentorū cornu ceruini & eboris aā. ūcias, corticū radicū mori, seminis brassicæ, seminum citri, corticum salicis aā. drachmas tres, seminis portulacæ, dictamni aā. scrupulos duos, margaritarum, coralliorum rubrorum aā. scrupulum unum: fiat puluis de quo detur drachma una uel duæ cum uino hyeme, uel non febrientibus. Cum oxycrato æstate, uel febrientibus. Vale.*

EPISTOLA SECVNDA

IO. Georgio Trisino. Pro curatione incubi.

ASSIDVAE *lucubrationes, indefessaque studia, ut animum tuum supra modũ excoluerunt, ita corpori non exigua intulere dispendia.* Eam *enim affectionẽ incurristi, quam* ἐφιάλτην *ferè* Græci *omnes mediã uocãt,* Dioscorides ὑπ' ἐφιαλτῶν πνιγμοὺς, Themison πνιγαλίωνα, *nominauit: ex nostris uerò* Plinius *modò suppressiones, modò noctis ludibria:* Recẽtiorũ *turba incubum uocat. Difficilis motus cum tremore, stupidus quidam sensus, inuocalitas cũ clamandi desiderio, imaginabunda suffocatio ueluti re quadam graui opprimente, & uiam spiritus præcludente hunc affectum comitantur. Quæ licet grauia, non tam proprio tũ malo molesta, ferè enĩ nõ nisi in somni initio infestãt, quàm ꝙ grauiores affectus comitialẽ uidelicet & attonitũ, sed & maniam quoq; minitãtur: uel his presertim uerendos, qui literarum studijs incumbunt, ut per quos animi sapientiæq; secundum* Platonem *&* Galenũ *sedes, hoc est, cerebrum ipsum potissimũ labefactetur. Enitendum igitur ut quàm citius fieri potest maligna illa affectio elidatur: hoc fiet, si causam amputauerimus: ea enĩ semota, dispositio quoq; ipsa à qua ea, quæ enumerauimus symptomata pendent, pariter præcidetur.* Causa *ut ex colloquio tecum habito collegi, sunt uapores mali, qui ex sanguine plus, quàm modo conueniat, atræ bilis habente, exurgentes in somni initio cerebri cauernas opplentes, transitũq; liberum spi*

ritui animali ad propria peragēda munera excurrēti præcludentes, modò omnia, modò quædam eorum quæ enumerauimus, pariunt detrimēta. Est igitur uapor ille causa, obstructio morbus, incubus accidens. Eritq; *primus curationis scopus, phibere ne huiusmodi uapores cerebri meatus occupent.* Hoc fiet si eos humores *abstulerimus à quibus sustolluntur, caputq; roboraue rimus ne recipiat, & si qui in eo sint consistentes, discutiantur uel distrahātur.* Præsentissimum *igitur auxiliū multas intentiones simul explēs esset uenæ præcisio: sanguine enim misso, & materia amputaretur, & uapores distraherentur. Sed quoniam syrij ardor nos absterret, experiri fortè hoc tempore, tutius fuerit cucurbitulas.* Admoueātur *igitur duæ cucurbitulæ ante præcisa: prima supra talum; altera sub poplite, dextra utraq; parte & interiore.* Et *si per has malum non leuatur, duas quoq; parum sublato spatularum osse utile erit admouisse.* Per *has enim ni malum altas nimis fixerit radices, adhibito conuenienti uictu uel totum eruetur, uel magna ex parte: congruus uictus est, ut parcè semp, parcissimè ī cœna cibus sumatur, qui & boni suca sit, non inflet, facilè cōcoquatur, modicè alat, nec uapores multos in caput mittat.* Et ut ad particularia *descēdamus:* Panis *sit ex bono tritico, bene coctus, modiceq; salitus & fermentatus: uinum albū, clarum, lene, subacerbū, dilutū, moderatè sumptū, ita ne cibus innatet: Caro sit auiū potius quàm quadrupedū, & siluestrium magis quàm urbanarū, modò aquatica*

non sint, ceu pulli gallinacei, uel colūbini, turturis, uituli, hædi, phasianorū, perdicū, auiculariū, leporumq; aprorum: hæq; potissimum partes eligātur, quæ præ alijs mouētur, & pinguedine carēt. Oua gallinarū recētia, sorbilia, uel tremula, nō dura, nec assa uel frixa: cappares oxemelite cōditi utiliter ī cœnæ initio comeduntur. Pisces nisi saxatiles, & hi quidem nō nisi rarò gustentur. Fructus oēs præter pistatia, passulas, & pineos nucleos: interdicūtur ex astringentibus tū, ut piris cydonijs. Quod in secunda mensa, post alium uidelicet quēuis cibū, aut potū sumi pōt. Non secus & uniuersa olera, præter fœniculū, anethū, buglossum. ruta uerò, tantùm abest ut noceat, ut etiā summè cōducat. Verū medicamētis potius quàm cibis est cōnumerāda, sicut & saluia & sampsucus, hyssopus, ac ros marinus. Fugere oportet solē, frigus, uentū, ignē, fumū, uenerem, balnea, lassitudinē, solicitudines, negocia, omnēq; ingētē, oēm assiduā circa rem quāuis meditationem, & præsertim duabus horis à cibis, uehementes strepitus, præcipitis loci, rei uelocissimæ motæ magnæq; lucis conspectū: eximios uel bonos, uel malos odores, meridianū somnū, imò oēm somnū longū, longásq; uigilias. Exercitio ante cibū moderato utēdū; sed quo īferiora potius quàm superiora mēbra fatigētur. Post cibū uerò animi & corporis quieti indulgēdū, frictione utēdū multa & uehemēti, quæ ab humeris & pectore incipiens, sensim ad crura usq; descendat. Qua finita, caput quoq; ipsum & perfricandum erit, & pe

stendū. Glycysidos, id est pæoniæ radix recēs collo suspēsa geratur. Vapores enim ab ea leuati cerebrū petentes, alienos excludūt, & cerebrū roborant: eligēda aūt in hoc mas quæ folio nucis regalis constat, radice alba, digitali crassitudine, lōgitudine palmi, & gustu adstringit. Myrobalanus quoq; quam chebulā uocant, Sacchare cōdita, quotidie manè comesta, cerebrū mirè corroborabit. Quòd si per hæc malū nō tollitur, neq; magna ex parte leuatur, fortiora aggredi remedia necesse erit. Secanda igitur exterior cubiti dextri uena, & auferēda si ater fluxerit sanguinis semilibra. Hyssopus deinde herba & passulæ tādiu in pluuiali aqua concoquenda sunt, donec dimidiū excoquas, decoctiq; tres unciæ cum sesquiuncia oxymelitis scillitã per octo continuos dies in aurora bibendæ: post quos potus purgãda aluus per obolos quatuor armeni lapidis toties aqua pluuiali abluti, ut eius nec odor, nec sapor gustata aqua sentiatur. Quod ferè post quinquagīta ablutiones fieri cōsueuit: post quas iterum ter rosacea aqua abluatur. Est autē cum melicrato bibendus. Proderit & per interualla semiunciã, uel unciã integram herbæ quã senam uocant, cum pari buglossi mensura perpetuam noctem aqua calefacta madere sinere, & manè quod excolatum fuerit bibere. Corpore bene purgato, caput quoque ipsum uacuandum: quod optimè consequemur gargarizando eandem potionem, quam suprà descripsimus, quæ uidelicet ex hyssopo, passulis, & oxymelite componitur: uel si pastilli

masticetur, qui habet pulegij unciā unam, caricas pingues septem, piperis longi drachmam integram, pyretri mediam, semina nigra pæoniæ quindecim cum mellicrato bibantur, mirè uapores excludunt, & cerebro robur imponunt: pyretri etiam radix instar gingiberis condita frigoris tempore multum cōducet. At si neque his in totum malum cesserit, transacta bona autūni parte, iterum sanguis mittendus, & per oxymel Iuliani purgatio faciēda, ac hieram diacolocynthidos: aliquos inter uenæ sectionem, unāque & alteram purgationem intermittendo dies, quibus & uires recreentur, & natura per se ipsam agere permittatur. Per gargarismata quoq;, masticationes ac naritius caput bene purgandum: deinde cucurbitulæ præcordijs & dorso admouendæ cum scarificatione. Danda Mythridatis antidotus manè & serò, auellanæ magnitudine, & quibusdam interpositis diebus, iterum per hieram diacolocynthidos purgandum Cucurbitulæ collo & capiti admouendæ, calidis fomētis, demumq́; sinapismo in uertice utendum. Et si opus fuerit, tandem candentibus ferramentis hulcus consueto capitis loco excitandum. Sperādum tamen, ut non sit necesse ad hæc ardua uenire, sed obseruata uictus ratione, quam suprà monstrauimus, per faciliora auxilia cito optata incolumitas expectanda; quod ille nobis donare dignetur, qui est uera salus Christus dominus, cui laus & gloria. Vale. XX. Iulij. M.D.XXVII. Ex ædibus nostris Ferrariæ.

IO. *Mariæ* Pacto. *In defensionē præcedētis epistolæ.*

HERI *uesperi dum uix sacrum soluissem ieiunium, redditæ mihi fuerūt literæ illæ tuæ magnæ, & à me magnopere desideratæ. Quas dum legendi auidus refero, inuenio in eis aliud longè argumentum quàm expectabam.* Non *enim de lumbricis, ut putabam, sed de noua, & mihi nequaquam cogitata materia agentes uideo. Epistolam enim quandam meam nō tibi, sed* D. Georgio Trismō *datam, uiro non minus literarum peritia, & morū grauitate, quàm generis nobilitate præcipuo, sub limam ducis, feréque totam atteris.* Quatuor *autē sunt præcipua quæ non probas: quòd uenæ sectionē imperem, quòd uentrem antè uel pòst non leniā, quòd nulla alia præeunte oxymeliten potionem, Scilliticā cum hyssopo dem, quòd lapidem* Armeniū, *rem aut ignotā, aut certè ambiguam pro purgatorio exhibeam.* Ego, *mi* Pacte, *licet non disputādi gratia ea conscripserim, sed probi uiri & amici saluti consulturus, ut tamen tibi morem geram (id enim optare per hanc tuam epistolam uideris) reddam consiliorum meorum rationē: & tuas aduersum ea argumentationes quantum in me erit, & quàm breuius potero, conabor refellere. Magnitudo morbi, & uirtutis robur, uel solæ uel primæ phlebotomiæ secundum* Galeni *doctrinā intentiones me ad secandam uenā trahebāt. Magnus enim erat morbus qui aderat, maiores lōgè quos formidabamus: adeò ut si nō*

magnam quoque plenitudinem adesse fuissemus suspicati, auxilium tamen hoc tam necessarium non eramus praetermissuri: praesertim quoniam clarissimus uir ille aliquando attonito morbo fuerat molestatus, cuius & uestigia secum assiduè deportat, sinistro crure claudicans: subobscurus tñ rubor, & tensio uenarum, anteactaq; uictus ratio plethoram mihi significabant. unde uerò coniecerim atram bilem cũ sanguine esse morbi causam, multa fuere: sed iter caetera species illae imaginum, quae & in ipsa nocturna suppressione, & in reliquis etiam somnis, imò, & interdum etiam uigilanti occurrebant. Ex his autẽ quae te ad aliam trahũt sententiã, urinã quidẽ & praeincipientẽ causam paruifacio. Alterius enĩ inter tot proprio cõmentario de phlebotomia indicia nunquam meminit Galenus. Nullam uerò causarum praeincipientium ostendere curationem scripsit idem autor quinto libro artis curatiuae. Verùm nec ipse (quod tu contendere uideris) afferebat se unquam hac passione molestatum, nisi quando post caenã legisset, sed saepenumero, ubi nec post caenam, nec antè legerat, offensum. Alioquin neque ratio conuincit, ut uapores, ubi malè concocti, sint passionis causa, sed non patiatur nisi post caenam legerit. Potest enim illa lectio ueluti praeincipiens causa aliam in corpore causam mouere praecedentem: à qua, non ab ipsa praeincipiente sit curationis methodus accipienda. Quòd uerò adijcis posse & hoc contingere à cerebro proprium nutrimentum non bene concoquente, & absque stoma

chi uitio, non tollit, quin sanguis atræ bilis naturã ha/bens, is esse possit: licet enim cerebrum sanguine pi- tuitoso propriè nutriatur, ubi tamẽ hic desit, aliquo quo uis præsente nutritur: quem si non uis dicere atræ bilis naturæ esse, plus quàm par sit eius secum habere conce- das. Huic tamen sententiæ nequaquã ego adhæserim, ut ex reliquijs uidelicet nutrimenti malè à cerebro con/creti, ea fierent nocumenta. Illo enim modo solẽt tumo/res præter naturam in membris fieri: assiduéque opor tet aliquid ex his, quæ per interualla patitur malis, in cerebro persentiri: nec in somni tantùm principio, sed distributo potius iam sanguine, per secundam conco- ctionem genito. Subdis præterea consentire quidem mis/sioni sanguinis temperaturam, sed morbum negare, ut qui ex crudis humoribus originem habeat, & for- tè extra uenas. Quod uel ex hoc dicis ostendi, quòd pueri tali morbo frequentius infestantur, ueluti crudis humoribus abundantes, quibus minimè competit phle/botomia. In quibus uerbis uideris negare phlebotomiam aliquãdo tali affectui, in cubo scilicet uocato, conuenire. Quod certè præter id, quòd à ratione alienum est, præ apuis quoq; autoribus aduersatur. Nam (ut Paulum & alios Græcos obmittam) cura eius, inquit Auicenna, est phlebotomia, sic Razes, sic quicunq; celebres habẽtur. Quòd si dixeris non negare te phlebotomiam semper, sed in hoc uiro qui crudis humoribus abũdet. iã nõ erit morbus: quis negetʔ sed crudi humores. Ego tamen in eo nunquam plumbeum, uel pallidũ, uel subalbidum colo

rem aſpexi, qui Galeno teſte, ſunt crudorum humorum colores, à quibus prohibetur phlebotomia, ſed floridum ſemper atque rubentem. Neque uenas exiles (ut tu dicis) ſed magnas, ſatis craſſas, & extentas. Vt igitur totam hãc diſputationem colligamus, aut morbus ſit à ſanguine (ut ego puto) aut atra bilis miſcetur: aut ab alio quouis humore. Sed primum non tu modò, ſed uix Criſippus aut Eraſiſtratus detractionẽ ſanguinis negabit: ſed ſecundũ affectus magnitudo, & praeſentis, qui nec ſit cõgruo uictu, & quas iuſſi cucurbitulis ablatus, & futuri, praecipuè attoniti, quẽ iam ſit paſſus, formido ad idem uel inuitos nos trahit, conſentiente uirtute, nihilóque minus aetate, laxato, ſed non ſoluto primo nodo, iam ſecundum aggrediamur. Quòd nullam de uentre leniendo mentionem habui, non propter ea fuit, quòd aliter in hoc quàm caeteri ſentirem, ſed breuitati indulgens, ut hoc, ita multa alia ad phlebotomiam pertinentia praetermiſi: ut horam, ſitum, cibum, atque id genus caetera. Neque enim phlebotomiae commentarium, ſed cõſulentem epiſtolam ſcribebam: Alioquin neq; lenitio illa eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed quẽadmodum ſcripſit Galenus, determinatione eget Hippocratica. Quod uerò tertio quaeris loco, maioris momenti eſt: & quod, ut ſcribis: maiorẽ te in admirationem meritò trahere debebat: quòd uidelicet nõ per gradus, ſed per ſaltum ſtatim ad altiora cõſcendo. Poſſum hic reſpondere, necnon ſtatim ad extrema accedere, ſed morbo etiam, quando ad me peruenit, ſatis antiquo

cucurbitulas primò cruribus, deinde spatulis admoueo, congruum uictum, uacuantem scilicet, & attenuantē impero. Quibus auxilijs ni morbus uel tollatur, uel magna ex parte leuetur, phlebotomiam impero: in qua inspici sanguinem iubeo, ne fortè cōiectura me fefellisset: & nisi ater, crassúsque fuerit, non detrahi. Nigrum & crassum sanguinem fateamur necesse est atræ bilis naturam habere, quam uehementi medicamine tenuare, atq; præcidere oportebat: simul quoque uias de obstruendo parare. Hoc tamen est, quod Galeno interprete, *nos* Hippocrates docuit, quando ait: Corpora ubi purgare uolueris, bene fluida facito. *An uerebor ego ī diuturno morbo ab atra bile pendente, iam per parcum uictum, cucurbitulas & phlebotomiam, uacuato,* Hyssopum, *quam Galenus in acutis morbis, & cum uehementi febre turgentibus, prima uel secunda die, nulla præeunte uacuatione, non formidat? Dicunt recentiores, & quandoque antiqui à facilioribus esse auxilijs inchoandum. Scribit uetustissimus* Hippocrates, *ad ultimos morbos extremæ curatiōes ex parte optimæ sunt. Consilium inter utrosque statuit bonus* Hippocraticæ *doctrinæ cultor Galenus, quinto* Therapeutices *libro, per hæc uerba:* Non *quemadmodum nonnulli medicorum à paruis inchoandum auxilijs, neque (quod illi dicunt) intelligendum ut prius hæc tentandū: deinde est, ubi non inuenerit, ad maiora accedendum, In his enim quæ periculo uacant passionibus, uera est hæc opinio. Possum igitur, ut dixi, negare me ad summa statim*

accessisse, possum & si quis in ipso purgatorio pharmaco à me hoc actum affirmet, me tum Galeni, cum Hippocratis autoritate tueri, præterea Pauli & Auicenæ. Paulus *in hoc ipso morbo per* Hellebori *drachmam purgat: cui, nisi in libro sit menda, treis obolos addit scamonij, & ancsi quid, uel dauci, uel petroselini.* Auicenna *uerò euphorbij drachmã dat cum tertia parte scamonij, & quarta colocynthidos: ita ut mirari subeat recentiorum oscitantiam, qui uerba paulò ante conscripta ab* Auicenna, *scilicet solutionem uentris faciẽdã cum eo, quod totum humorem educit: exponunt non una, sed pluribus enarrationibus. nisi fortè putent* Auicẽnam *uoluisse hoc cõpositum pluribus sufficere uacuationibus, quod tamen litera non patitur.* Quare *enim diceret: Si uirtus fuerit fortis: si ex eo medicamine dari tãtũmodo quĩdecim grana uoluisset: quẽadmodũ* Iac. *cognomento de partibus interpretatur? Sed nõne pilulæ ex* Cyaneo *lapide, quas lazuli uocant, quarũ dosis est, ut ipse* Iac. *dicit, drachmæ binæ, & quas uirtute non forti præbet, sũt illis quĩdeci granis potẽtiores? Facessat timor, & in his præcipuè morbis qui absq; febre sunt, sed non semper absque periculo: & in quibus adhuc homo solida potest opera exercere, magna non uereamur auxilia.* Ego *certè, cum econtrario multi soleant, quò magis senesco, eò audentior fio, exhibui crebrò hellebori nigri integram drachmam, adiectis etiam diagridij duobus granis: nec uel molesta, uel maior plus debito secuta est purgatio: lapide quoque armenio benè, ita*

xta Alexandri doctrinam, abluto, & in catapotia quoque eius modo reformato, plerunque & in pluribus hoc anno usus sum, semperq; iuuamentum secutum est: nec cum magno impedimento bis tantum uomitum incitauit, sed quî postmodum iuuerit. Mulierem cancro in mamilla laborantem ab ingentibus doloribus liberauit. Alium â melancholiæ morbo, cum iam fores esset ingressus, bis uel ter acceptus reuocauit. Quomodo, inquis, inuenisti, quem alij diligenter Venetijs inquisitũ, inuenire nequierũt? Dicam: qomodo, dum hic quoq; apud nullum inueniretur, seplasiarium, monachæ quædam, semiuncia donauerunt, qui scis, inquis, quòd uerax sit? Non minus certè, quàm q; id sit scamoniũ, quo passim utimur. Res omnino est â communi cyaneo, quem lapidem lazuli uocant, diuersa, cum multa tamẽ similitudine: Et quæ atram bilem, nõ cum magna purgat uiolentia, cuius si potero, fragmentum ad te mittam. Demum quasi cum felle in Leonicenum stilum uertis, in qua controuersia nolo me ad præsens intromittere. Hoc unum tantũ dixerim, Omnino nihil uideri Arabes autores utranq; rem, armenium scilicet, & cyaneum lapidem simul eodem capite confudisse. Hæc sunt quæ raptim, ut cernis, tuæ magnæ epistolæ respondenti occurrerũt, quæ ut minore cura & opera exarata sũt, ita maiore uenia digna erũt apud te: accelerationis causa fuit nuncij occasio, quem nescio an potuerim etiã celeritate aßequi. Vale ex Ferraria.

Hyppolito Roscio. Quid intelligendum apud Auicennam per Albesed.

QVAERIS quæ res sit, quam Auicenna albesed tertio suæ medicinæ libro uocat, & magnopere in articulorum morbis commendat. Cui quidem quæsito quispiam autoritate ipsiusmet Auicennæ nixus, facilè respōdebit, Albesed Kerri, quæ non aliud est, quàm id quod Græci λϐυκίον, nostri albam molem uocant, rem uel puellis notam: ut quam in pensilibus hortis, atque etiam interdum in parietibus libenter conserant. Sed huic sententiæ reclamat Simon Senensis, cui hisce in rebus magna à patribus nostris fides hactenus est adhibita, admiratus quòd Auicenna ignorasse uideatur, bezed esse coralliū, quum de eo sub Bezed nomine, secūdo eiusdem suæ medicinæ libro perscripserit. Ego uerò non minus errasse Simonem quàm Auicennam ī hac reputo: Bezedq́; seu Albezed, eadem enim est utraque dictio solo articulo differens, nec λϐυκίον, nec corallion eße dico: quorum alterum Simon credidit, alterum Auicenna: Sub quadam tamen protulit dubitatione: intelligendumq́; pro Bezed, quandam puto anagallidos speciem, quæ rubicundum florem profert. Vnde autem ad hoc mouear affirmandum, hinc disce: Constat Auicennam totum ferè suum de medicina librum,

ex alijs medicis, tum Græcis, tum Barbaris transcri-
psisse. Ex quo fit ut nō sit ad intelligendū ipsum, sicubi
difficilis uidetur, uia melior, quàm ad ipsos recurrere
autores à qbus id, de quo dubitatur, assumpsit. Quis-
quis aūt hoc melius facere norit, is utique melius eū in-
telligat necesse est. Et qui ab hac uia recesserunt, mul
tipliciter semper lapsi sunt. Pri..us, quod sciam, hanc
intelligendi Auicennæ uiam nobis mostrauit Nicolaus
Leonicenus, uir & Græcè, & latinè doctissimus, ac
medicinæ sicuti bonarum omnium artium cultor eui-
dentissimus: hoc idem Hermolaus Barbarus æui no-
stri splendor & gloria, aliquando mihi Venetijs in-
dicauit, cum de cōmunibus studijs in eius bibliotheca
colloqueremur. Tantorum ego ducum castra secutus,
quoties scrupulus aliquis in Auicenna incidit, ad anti
quiores præsertim Græcos me confero. Inter cæteros
autem in his præcipuè, quæ ad curationes morborum
pertinent, Auicēna secutus Paulum uidetur. Hunc igi-
tur euoluens inuenio antidoton, cui nomen diacoral-
lion summopere in articularibus morbis commēdari,
cuius compositionem dum examino, manifestè cogno-
sco, Auicennam, suam, quam uocat albesed, antidoton
inde accepisse: licet, ut crebrò in alijs etiam factū est,
multipliciter labefactam. Quod ut cognoscas, uerūq;
tam laudati medicaminis construendi modum habeas,
Pauli ipsius seriē subscribam: ea est huiusmodi: Rheu-
barbari, pæoniæ, myrrhæ, spicæ nardi, ān. uncias duas
folij unciam unam, garyophyllorum grana quindecim,

anagallidos habentis florem thussion, quam uocant corallium uncia semis, aristolochiæ longæ & rotundæ uncias quatuor: dosis grammanum, id est, quotidie post bonam cibi concoctionem. Hæc est Pauli *descriptio, ex qua licet aduertere non solùm quòd Auicenna, Simonq́; errauerunt, sed etiã quænam causa eos in errorem duxerit. Auicẽna enim putauit anagallidẽ esse ablieirin, id est leucoion; quoniam ipsius quoque leucoij quãdam speciem rubrum proferre florẽ, apud* Dioscoridem *legerat Simon accipiendum corallium, quoniam albezed uox, apud* Arabes *corallium significat, non aduertens medicamentum id appellari diacorallium, nõ à uero corallio, sed ab ea anagallidos specie, quam quòd flore, colore, corallio rubro simili constat, alliũ nũcupatur.* Habes *igitur mi* Rosci, *quid pro albezed in eo sit medicamine capiendũ, & quæ sit uera medicaminis compositio.* Vale.

FINIS LIBRI TERTII.

Epistola prima ad Pactum *de lumbricis.*

LIBER QVARTVS.

AD LVMBRICOS, PACTE, ME iterum reuocas, atq; imprimis petis, latus ille, quem me uidisse scripserā, esset ne unus obuolutus, an plures cucurbitæ seminibus similes. In quibus uerbis ostēdis, te nondum assecutum, quod scripseram, licet Pauli & Aetij autoritate, & meo demum testimonio confirmatum. Addam igitur antiquiorē testē, meamq; attestationē pluribus, & quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis, qui liber inter sexaginta Hippocratis opa numeratur, ita uerbum ex uerbo: Vermes lati gignuntur in puero adhuc intra uterum existente. Et post multa: Est autem species ipsius ueluti abrasio intestini alba. Indicia eius sunt, q̃ excernūtur interdum nonnulla cucumeris seminibus similia. Scribuntur & alia multa ibidem, quæ consultò prætereo, & ad meam in alia epistola attestationem confirmandam me conuerto. Excunt aliqñ, maximè ablutis clysmate intestinis, mēbranosa quædā corpora ualde lata, colore exalbida, consistentia inæqualia, intranea, intestinorum superficiem repræsentantia, quæ dicere assolent medici esse mucos intra intestina repertos: uel mucosam pituitam frigiditate intestinorum addensatam: mulierculæ tectos uermium uocant. Hæc crediderim ego portiunculas latorū uermiū: qñ, ut inquit Paulus, per partes excernuntur. Nec esse puto medicū uel mediocriter exercitū, qui hæc ali

quando inter alia excrementa nõ fuerit intuitus, nec cum magna admiratione: sed cum non simul excernũtur, & præsertim adhuc palpitãtes (quod ego bis terue in tota uita conspexi) incredibili illa, ut idẽ ait Paulus, *magnitudine in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen raro contingit, tum quia, ut inquit* Galenus, *rarior est lumbrici lati generatio: Tum quia, ut ait* Paulus, *dimissi non consistunt, & hinc fieri puto, ut assidentes plerũq; inter excrementa nescio quid medico ostensuri frustra perquirant. Quod tamẽ prius uidisse testãtur. Hæc est lati uermis effigies, latinis medicis hactenus incognita. Neminẽ enim adhuc legi, qui hunc uermem plenè cognouerit.* Arnaldus *tantum &* Beniuenius *ueritatem conniuentibus tamẽ oculis procul aspexerunt. Sed &* Plinius *per illa: tricenũ pedũ tineam, hunc ipsum latũ uermẽ intellexit. De teretibus dixeram ab* Auicen. *lõgos uocari, esseq; similes in* Fœtunticetis *nascentibus, quos onisculos uulgò uocant. Tu uerò ambigere uideris, quid sint* Fœtunticeta, *& qui sint apud uulgum onisculi. Onisculos, uoce parum detruncata, nisculos uulgò apud nos uocãt, quos* Græci *γῆς ἔντερα, quasi terræ itestina dixeris, nos uermes terræ,* Auicen. *charatim, qui in* Fœtunticetis, *id est fœtidis ac cœnosis locis reperiri consueuere. His eos esse similes, qui teretes uel rotũdi à probatis autoribus, ab* Auicen. *longi uocantur, nemo negauerit, qui utrosque cognoscat. Circa ascarides quinq; petis, uel potius quatuor: nomen, rem, antiquorum sententiã, an eos uspiã*

uiderim. Nominis etymon nullibi, quod meminerim, uel apud Græcos, uel apud latinos legi. Mihi autẽ uerisimile fit, deduci eam uocem à uerbo græco ἀσκέω, quod latinè significat exerceo: uel potius ab ἀσκαρίζω quod est moueo. Sedi enim ãrea quam consistunt, uehementem pruritum inferentes, ut Paulus & Aetius testantur, assidueq; cõmoti, animal continuò exercent. Quicquid uerò recentiores sentiant, non est dubium apud antiquos per ascarides paruos uermes intelligi. Sũt enim ascarides, inquit Galenus aphoris. uigesimosexto libr. iij. tenues quidam lumbriã, in parte maximè inferiore crassi intestini geniti. Galenũ Aetius & Paulus sunt secuti, à quibus nec dissentit Auicenna, si modò rectè & legatur, & intelligatur. Sic enĩ ego principium secundi capitis legendum puto: longi, & lati, & rotũdi, & ascarides, & parui. Et uerbũ lati scđo loco in quibusdã codicibus, & hebræis scriptũ omnino supposititiũ puto. Ita aũt intelligẽdũ, ut per ascarides & paruos, quod alia etiã scripsi epistola, unã tantùm speciem intelligamus, eos uidelicet, quos Galenus ascarides & paruos, modò ascarides tãtùm, modò paruos tantùm uocat. Nam quæ de loco generatiõis paruorũ ab eo dicũtur, de ascaridibus à galeno: sed ab Aetio ac Paulo apertius dicta sunt. Quæ uerò de ætate ascarides gignente ex Hippocrate & Galeno, in aphorismo superius adducto sunt accepta. Quæ nullo pacto de latis intellexerunt: quando nec eos quidem nominasse Hippocratem Galenus testatur: cap. quoque tertio, in

quo de signis agitur, similia sunt his, quæ de ascaridibus Paulus Aetiusque conscripserunt. Quod autem scribitur quarto capi. medicinas interficientes ascarides, & rotundos, interficere etiam longos putatur. Scribit enim hoc modo ad uerbū Gale. Rotundos uermes sufficit interficere absinthium; latus fortioribus eget pharmacis, quale est filix. Adhuc autem & uocat ascarides. Quēadmodum uerò ambigi nō potest hic ab Auicenna dici longos, quos Galenus uocauit rotūdos, & quos Galenus Latos, Auicennā uocasse rotundos: ita clarum esse debet ab utroq; eosdem nō nomine uocatos ascarides, qui scilicet sunt ab his, quæ bibuntur, ut Auicenna ait, remotiores, utpote in parte maximè inferiore crassi intestini generati: prout ex Galeno superius ostensum est, id est circa ani extrema, & lōganonis initia, sicuti Paulus declarauit. Liquere igitur ex dictis puto, non aliud esse ascarides Auicen. quàm Gale. nec paruos, ascaridesq;, præterq̄ nomine apud Auicennam distare. Nec nos moueant sexti, septimiq; capitis inscriptiones. Solent enim capitum sectiones, inscriptionesq; tum in alijs, tum in ipso libro hoc plerūq; mentiri, utpote nō semper ab autoribus ipsis, sed à quouis potius lectore pro arbitrio conscripta. Mendam uerò in sexti cap. titulo adesse, uel hoc potest ostendere, quòd statim post primum remediū latorū auxilia subscribuntur. Deinde toto ferè capite ea quæ sunt omnibus speciebus communia, sed ex κεδρία, id est cedria, quæ hic cōferre scribitur ad ascarides, sequenti capi. in paruis bis reperitur, quam peculiariter

ascaridibus, proprio cap. lib. septio de simplicibus medicinis Galenus cōmēdauit. Et hæc quidē de ascaridibus dicta sunt. Vnus aũt adhuc superest scrupus circa lumbricorũ species, qui me sæpenumero non mediocriter molestauit. Nam qui cucurbitinij uocantur, ad nullam triũ dictarũ specierũ uidētur pertinere, & propterea quartã per se speciē putari possunt cōstituere, quod ex recentioribus nõnulli prodiderunt, latos in duas species distinguentes, longos uidelicet & breues: illos ascarides, hos cucurbitinos nominantes. Nec desunt, qui cucurbitinos pro genere capiant, & indiuisos ac coniunctos ueluti in species diuidant. At certè negari non potest in quibusdam libris ex arabica lingua uersis cucurbitinos absolutè pro latis poni: sicuti in cōmēto arabico aphorismi superius allati, ubi etiã peruerso ordine ascarides pro rotũdis, atq; ecōtrario rotũdi p ascaridibus legũtur. In libro quoq; Serapiōis capite de filice, ubi Dioscorides & Galenus habent latos i Serapiōe ex eorũ uerbis scribũtur cucurbitini, sic apd Moisem nona suorũ aphor. pticula ex Galeni autoritate p latis legũtur cucurbitini. Verũ hæc disputatio ad nomē spectat: illud uerò potius ad rem: An lumbricus reperiatur, q̃ sit cucurbitæ semini nõ absimilis: ego quidem, quod meminerim, nusquam lumbricum uiuum conspexi, qui cucurbitæ semina repræsentaret. Paulus & Aetius corpuscula illa cucurbitæ seminibus similia non numero uermium, sed inter uermes lati indicia connumerant, quod ex Galeno, libro de locis passis primo sumere potuerunt: & ex libro de morbis superius adducto. Antonius Beniuenius Florētinus nostra

memoria medicus grauissimus, in suo de abditis libello, uidisse ait inter sese adeò cohærentes, ut unus uideretur quatuor cubitorum longitudinem excedens. Arnaldus quosdam refert, dicentes cucurbitinos hosce in uẽtre cuiusdam magni generari, quẽ cingulum uocat. Quæ sententia à Paulo & Aetio non abhorret. Ex senioribus adhuc nobiscum degentibus medicis nonnullos uidisse eos multoties uiuos referunt. Alij non uiuos, sed mortuos. Quicquid autem sit, dicere oportet, antiquos, hosce in numero uermium non habuisse: quoniam decidi à lato ueluti segmentũ quoddam & eius portio uiderentur: sed iudicium proprium lati uermis esse, sicuti arenam lapidis scripsit eodem loco Galenus. Petis deĩde, ut de prognosticis nonnihil scribam, quæ nescio quomodo alia epistola prætererieram. De his sic scribit Paulus: Circa febrium initia genitisubsistentiam ex subiecta habent corruptione: circa consistendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem ad melius omnino proficiũt. Ait enim Hippocrates: Bonũ & uermes rotũdos exire ad crisim existente morbo. Aetius autẽ ex Herodoti sententia ad hunc modũ, Lũbrici & in febribus, & absque febribus fiunt multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia geniti, subsistentiã ex subiecta recipiũt corruptione: circa consistendi uigorẽ ex morbi malignitate: circa declinationẽ ex trãsmutatione ad melius: qui & celeriter exoriuntur, natura eos ad exteriora nõ secus ac cætera excrementa

propellēte.Deteriores uerò sunt maiores minoribus: multi paucis:rubri albis: & uiuētes mortuis. Postremo tamē Aetij dicto,Razes atq; Auicē.aptè repugnāt uiuos mortuis simpliciter præferētes. Mitto quæ ī hac cōtrouersia scripserunt recētiores,ut quæ sæpius & legisse puto te,& cuiuis legere in promptu sit. Mihi quidem uidetur firmius semper esse iudicium,quod ex mortuis sumatur,ut quos necesse sit expelli,nec sua spō te exire.Hæreo tamen Hippocraticæ sententiæ, quòd bonum sit eos excrementis alui commisceri, dum morbus indicatur:ita ut per hoc intelligamus,si alio tempore emittātur,symptomatis,id est,casus potius fieri ratione,ut Galenus dixit,quàm naturæ ui:& propterea uel corruptione,uel malignitate indicatur,ueluti Paulus Aetiusq; distinxere,Et hæc quidē de prognosticis in præsentia dicta sint. De milto quoq;, quam Auicenna macram uocat,quæris quid sit,& an sit minium.Certè si Plinij uel Hermolai,qui locum castigauit,autoritatem sequimur,fateri oportet milton eandem rem esse cum minio.Ait enim plinius ab Hermolao emendatus, μιλτὸρ Græci minium.Si uerò Theophrastum, Dioscoridē,atq;ut ego quidē puto Plinij uerā castigationē, res tantum diuersas,quantum distant uenenum & antidotus. Siquidem minium adeò uenenosum,ipsomet etiam Plinio teste,existit,ut quidam officinis polliunt faciem laxis uesicis intelligentur ,& in respirando pernitialem puluerem trahant.Multum tamen abest à ueneni natura,ut intra corpus assumpta,& lumbricos* plinij locus

enecet, hepaticos iuuet, & ad alia quoque quàm plura utilis reperiatur. Sed & idem Plinius libro tricesimo tertio, ubi de minio ait, paulo post uerba ab Hermolao ut diximus emēdata, rubicam & sinopidem, quæ sunt ex milti genere uel eadem cū ea, res diuersas â minio. Item libro tricesimo quinto minium, sinopidem, & rubricam inter se disiungit, multa de sinopide scribens, quæ Theophrastus & Dioscorides de milto: & libro tricesimo tertio, miltum rubricam uocat, testimonium Homeri adducens, naues rubrica cōmendantis, qui μιλτοπαρείας nominauit: ut Hermolaus quoq; testatur, quē alioquin oculatissimum mirum est non uidisse, milton, si sit rubrica secundum Plinium, non posse esse minium: nec sic castigandum Pliniū, ut ex ipsa castigatione, quod malè periti solēt, deterior euadat. Deprauatū omnino uerbum erat militon, quod antiqua habet lectio, non mutandum tamen in milton, sed ut mihi uidetur, in amnion, quod cōstare potest comparanti ea, quæ Plinius scripsit de minio cap. septimo & octauo, libri tricesimi tertij, his quæ de amnio scripsit Dioscorides capite de cynabari, & capite de hydragyro, & præcipuè quæ de nessicis circa faciem ponendis superius annotauimus. Asscriberem singula, nisi timerem â te uideri uerbosior. Illud tamen non tacebo, id quod Plinius Dioscoridésque scribunt, quosdā minium uocasse cynnabarim, posse de Theophrasto intelligi, quoniam ferèquæcunque scripsit Plinius de minio, excepta uidentur ab his, quæ de cynnabari in libro de lapidibus

ſcripſit Theophraſtus. Licet (quod ſæpe in Plinio deci-
dit) multis mẽdis obfuſcata, quarum nõnullæ poſſunt
in librarios reijci, alias in ipſum Pliniũ referre neceſſe
ſit. Totã igitur hanc diſputationẽ ſic colligamus, quod
miniũ uocat Plinius, id Græci ἄμμιον, uel κιννάβα-
ριν quod Plinius ſinopidem uel rubricam, id illi miltõ.
Tam igitur diuerſa res eſt minium à milto, quàm am-
mion uel cynnabaris à ſinopide uel rubrica. Quænam
uerò res ſit, uel quomodo nunc uocetur miltos haud ſa
tis mihi compertum eſt. uidi aliquando Trochiſci for-
ma Venetijs pro Lemnia ad nos delatam terram den-
ſam, grauem, illapidoſam, hepatiten, hanc ego pu-
to milton, quam ſinopicen uocat Dioſcorides. Tectoni
cen audio & nunc fieri à nonnullis pictoribus ex o-
cra combuſta, ut Theophraſtus Dioſcoridésque ſcri-
pſere nõ ecõtrario, ut Plinius. Atq; in archanis haberi,
quoniã in floridiſſimũ rubicũdũ euadit colorẽ. Verã
lẽniã neſciò an unq̃ uiderĩ: à paucis annis àtrà cœpit
precioſiusq; cæteris ſub nomine ueræ lemniæ uendi, aut
principibus uiris pro magno munere donari; alba quæ
dam terra exiguo rubore. Hanc (ſi modò eius generis
eſt) putarim ego ſecũdã ſinopidis ſpeciem à Theophra
ſto primò, dehinc à Plinio ſcriptã. Non ſine mendis ta-
men, ut crebrò ſolet accidere. Sic enim ſcribit The-
ophraſtus ἔστι γῆ ὡς γένη τρία, ἡ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα,
ἡ δὲ ἔκλευκος ἡ δὲ μέση. Plinius hoc pacto ſpecies ſino
pidis tres, rubra, & minus rubẽs, & inter has media.
Quam enim Theophraſtus dixit ἔκλευκον id eſt, ue

mihi uidetur, exalbidam, ut Plinius, minus rubentem, hanc ego arbitror esse eam, quæ nunc, ut dixi, pro uera lemnia potatur: cuius & aliquando experimentum fecimus, uenenum duabus auiculis propinantes, alteriq; tantùm lemniam illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, non multò tamen pòst pariter uitam finiunt. Eiusdem etiam generis est ea, quã inscię plebeculæ myrocopolæ nonnulli uendunt, qui se à diuo Paulo originem traxisse iactitant. Hæc habui, quæ de multis generibus scriberem. Ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocant, de alia re sub cardamomi nomine pertractantes. Quænam uerò res sit Oedypo eget coniectore: quoniam nullum de ea re scribentem Græcum autorem adfert Serapion. Ex quo fit, ut existimem, uel rem esse nouam, hoc est, quæ post Galeni tempora in usum uenerit medicorum: uel errasse in ea nonsolùm interpretes, sed & ipsos autores, nisi forté quispiam putet, cum Plinius quatuor cardamomi species enumeret, capite de cordumeni, de reliquis cap. de cardamomo feruntur: inter quæ, nescio an unum sit, quod uerè cardamomum dici possit. Seriphum aliud à santonico non solùm uoluit Paulus, cuius uerba epistola recitabimus: sed & Galenus libro undecimo simplicium medicaminum, & Plinius libro uigesimo septimo. Nec te mouere debet Dioscorides, absinthiũ marinum à nõnullis seriphion, ab alijs sandonicõ uocari, scribens. Scis enim quàm inconstantes sint huiusmodi nomenclaturæ, ut pro libito ab unoquoque confictæ

Alioquin si hasce sequamur, abrotonum idem dicemus quod absinthium ponticum, cum eodem autore Dioscoride Romani sic abrotonum uocent: atque idem quoque cum santonico: quoniam, ut refert Galenus, abrotonum à Romanis uocari santonicum scripsit Pamphilius. Vo ætigitur unusquisque prout uult, ait Galenus, modò sciat res esse diuersas. Tutius tamen est sequi antiquorum, præsertim Galeni nomina, ne in rebus quoque lapsus contingat. Verùm & Dioscorides ipse, si emaculatus sit codex, santonicum rem diuersam à seripho facit, libro tertio in fine capitis uicesimi sexti. Pro uerbo enim sardonium legēdum, sandonium, quod nedum ex Galeni, Plinij, Serapionisque concordi sententia patere potest, sed quia nulla est in Gallia Sardonis regio, sed Santonis. Estque sardonium alia herba, de qua Dioscorides libro secundo inter Batrachij species, & libro sexto inter uenena mentionē facit. A qua sardonius risus Græcorū prouerbiū nō bonæ famæ in uita, sicut Dioscorides, Paulusque testātur, & lib. iiii. Auicēna, sub nomine seardi, licet ignorauerit de qua re scriberet, nec intelligi ualeat quid scripserit, nisi ab his qui ea quæ ille scripsit, aliubi didicerūt. Obscurius quoque idē Auicēna scripsit de seripho & santonico libro secundo sub schebæ nomine in capitis principio, ut ne diuinādo possis assequi quid uoluerit. Et ne in nostra tātùm æditione putes difficultatem, consule & hebræam, & maiorum: non modò æquam inuenies obscuritatem. Vide quod saxum uoluant ij medici, qui Auicennam sibi in

G

idolū crexere. Sed de his aliâs maiore ocio. Petis ulterius quid sit grammarium, siue gramma: utrunque enim apud Græcos lego. Paulo teste, est pondus duorum obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratium calchos duos: quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo sex: cum tamen in Plinio, libro duodecimo in fine, obolum continere decem calchos scribatur. Miraris postmodū quòd Paulus drachmam, uel q̃d magis mirandum, drachmas duas euphorbij exhibeat. Potuit fortasse te in huiusmodi admirationem trahere Ioannes, cognomento Mesue, qui ex Dioscoridis scribit autoritate, aureum unum interficere. Ego in hoc uiro, ut multoties, ita hoc in loco fidem requiro: cum nusquam hoc apud Dioscoridem legerim, sed apud Paulum capite proprio inuenerim, drachmam pituitam & aquam educere. Apúdque Auicennam tertio libro, capite de ephialte, id est, de incubo, drachmæ tertiam partem scamonij, & quartam colocynthidos superaddi. Apúdque eundem Auicennam & Serapionem, quòd tres drachmæ, non autem unus aureus, interficiunt. Nō auderem tamen tantam quantitatem exhibere. Præbui enim aliquando exiguum quid, beneq; per assationē, & nonnullarum rerum commixtionem repressum, copioseq; admodum purgauit. Sed simus hoc tēpore fortè q̃ esset opus timidiores. Instrumenti illius coquinarij ego quoq; libentissimè formam perdiscerem, sed nondum inueni qui docerent. Meminit eius & Pollux, non tamen quale sit, edocet, uocis etymon notare mihi uil

detur iuris fusorium. Res uerò ipsa ut superiore parte pateat, inferiore adeò angustetur, ut in canaliculū quoddam, ceu collum desinat, instar illius, per quod uinum cantharis immittimus. Per hoc igitur instrumentum, quod zomerysis ijs dicitur, duo præcipuè cōsequimur, & quòd scilicet amaror rei deglutiendæ non persentiatur, & quòd procliuis descensus fit. Altero quod clysteridō idem Paulus nuncupat, uiolenta impulsio fit. Concurrentibus autem simul natura & ui, uelocissimus motus: fit: re graui spontè inferiora petente, & ad eadem uehementissimè sunt impulsa. Huius clysterij formam uario modo imaginari possumus; sed ea, cuius memini sit, si extremum os aliquantisper pateat, satis apta uidebitur. Erigeronti quadrant quæcūq; scribis, præter calendulæ nomen, quod nos alteri rei asscribimus; hoc est, herbæ cuidam coronariæ, quæ à nonnullis ut olus editur, flore aureo quasi perpetuo, qui ex hoc argumēto cuiuslibet mensis flos, uulgò dicitur: de qua aliquando dubitaui, esset ne lysimachiū. Nec sponte apud nos prouenit, sicuti uera erigeron, sed in hortis, præcipuè pensilibus, seritur. Postremò petis an tria à me conscripta remedia euidenter conferre cognouerim, sim ne aliquando Pauli & Aetij remedijs usus. Ego ut uerum ingenuè fatear, in hoc pecco quòd rarò ijsdem auxilijs pluries utor, sed modò hoc, modò illo, put sese offerunt, & intentioni meæ, particularibúsque rebus deseruire uidentur: olim duo illa ab experimentatoribus habui: nostra compositio precibus cuiusdam amici

medici facta est, qui quoad uixit, ea usus est, magnificeq; iuuare affirmabat. Hec habui, quæ tuis interrogationibus responderem: in quibus si quid displicuerit, ignorantiam malim accuses, quàm uoluntatem, Vale amicorum optime, Ex Ferraria,

EPISTOLA SECVNDA.

Antonio Fauentino, Noua quinti aphorismi libri primi expositio.

DVBITAVI *sæpenumero, Antoni doctissime, quo modo ea, quæ ab Hippocrate, Galenoq; interprete quinto aphorismo primæ particulæ dicebantur, essent intelligenda: & his, quæ ab eisdem autoribus secundo libro deuictu acutorum morborum scribuntur, consentanea. Nam quæ à recentioribus dicuntur, præter hoc, quòd parum mihi satisfaciebant, plurimis quoque erroribus scatere uidebantur. Tmen dum diebus præteritis aphorismum illum pro mea professione enarraturus, omneis ingenij neruos, in boni sensis hauriendis sensibus intenderem, ueritatis quidam radius, nescio quo modo mentis aciem collustrauit: cui dum acrius intendo, ipsa demum ueritas, omni discussa caligine, se, ut mi-*

hi uisum est, penitus insinuauit. Quam quò magis magisque excutio, & aleno quoque examini publica proposita de more disputatione subijcio, eò lucidiorē experior: ueritus tamen proprij imbecillitatem iudicij, sciēsq; proprium nihil magis esse hominis, quàm falli, errare, decipi in proprijs præsertim inuētis & meditatis, iudicem censoremq; mihi quempiā constituendum decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demandarem. Occurris autem tu, ut qui extra omnē controuersiam primas inter professores medicinæ iandiu tenes, apud me uerò semper summa autoritate refulseris. Accipe igitur hanc qualēcunq; Manardi tui lucubratiunculā, atque aliquid ocij à magnis tuis illis meditatis, quibus scio te assiduè insudare, suffuratus, per proximas ferias ad hæc nostra leuicula descende: atq; acri illo tuo iudicio, ita examina, ut uel uitā, uel sentētiam subeāt capitalem. Nō ab re aūt fuerit, priusquam expositionem aggrediamur, aphorismum ipsum, uerbum ex uerbo ex Græco transferre: quoniā apud uarios interpretes uario modo legi consueuit. In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes: ideo magis læduntur. Omne enim quodcunque fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus. Propter hoc igitur & sanis fallaces sunt ualde. tenues constitutæ, & exactæ uictus rationi: quoniam peccata difficilius ferūt. Propter hoc igitur teunes & exactæ uictus rationes fallaces ut plurimum sunt paulò plenioribus. Hæc est

aphorismi series, fidelius quàm elegãtius ĩ latinũ sermonem conuersa. Principium uerò aphorismi iuxta aliam lectionem, quam ab initio commentationis proposuit Galenus, quod neminem adhuc interpretem uideo assecutum, sic iacet: In tenuibus uictus rationibus plerunque peccant ægrotantes, quo magis læduntur. Hic est aphorismus, qui mea quidem sententia, sic est & ordinandus, & exponendus. Præcedens aphorismus, diætas exactè tenues, in diuturnis morbis semper, & in acutis non semper; sed in his solùm, in quibus non competunt, fallaces esse demonstrauit. Rursúsque eas, quæ ad extremum essent tenuissimæ, graues, atque difficiles. Præsens quanam id fiat ratione, & quarum comparatione fallaces dicantur, apertè declarat. Estque, ut paraphrasi quasi totus aphorismus comprehendatur, sententia Hippocratis huiusmodi: Diætæ ualde tenues & exactæ, magis fallaces tum in sanis, tum in ægrotis ut plurimum sunt, quàm paulò pleniores, quoniam eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo contingit: quicquid uerò sit, maioris momenti est tenui diæta utenti, quàm si paulò pleniore uterentur. Hæc est, ut ego puto, Hippocratis mẽs, quæ ut locupletius perpendatur, aphorismi partes diligenter examinemus, & uerba ipsa sensus singulatim perscrutamus. Tenues diætas hoc loco audire oportet eas, quibus uis aliquantispercommunuitur, non plus tamẽ, quàm ut non possit ad consistendi usque uigorem supeteresse: quarum uidelicet terminum Galenus in apho-

rissimo præcedenti statuit, uirium modicam exolutionẽ. Nec tantùm uirium quædam exolutio innascitur. Sic enim intellexisse uidetur ipse Galenus dicens: Ex tali uictus ratione uires reddi inualidas, non morbi compa ratione, sed earum uirium, quæ in tempore secundæ aderant ualetudinis. Peccatum uerò intelligimus omnem errorem circa ægrotantem, contingentem sine ratione uictus, siue aëris; siue affectionem quampiam animi, siue ex assidentium incuria, uel alia quacũque causa: ita ut etiam ægrotum qui primo paruit, mox ple niori quàm medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Constat id tam ex ipso Hippocrate, in tenui uictu delinquere simpliciter ægrotãtes proponente, & paulò post uniuersaliter & absolutè dicente: Omne quodcunque fit, magnum fit, magis quàm in paulò plenioribus: Tum ex Galeno affirmante eum loqui de omni delicto, omnẽmque errorem accedentem ægrotantibus, qui tenui uictu reguntur, maximũ afferre periculum. Et propterea primã aphorismi lectionem magis laudante, eo q, & alterã circũplecteretur, & generaliorem faceret sententiam. Patet, igitur quid nomine peccati intelligendum. Coniunctio uerò illa, ideo, nobis significat, eos qui tenui uictu utãtur, eo maiorem læsionẽ incurrere, quòd dum tenuem uictum agunt, aliquo pacto aberrant: taciteq; & inaccessibili illa sua, ac mirum in modum felici bre uitate nobis Hippocrates insinuat, eos non lædi, nisi

errore aliquo inuoluantur. Similis enī locutio est ac si diceremus, sub religiosa uiuendi norma constituti interdum peccant, & propterea maiore pœna plectendi sunt. Vt enim nemo sanæ mentis ex his uerbis intelligit religiosos uiros maiorem absolutè pœnam mereri, sed id dūtaxat, dum scilicet peccant: ita nec ex Hippocraticis, magis lædi ægrotantes, nisi quando tenui uictu alti aliàs aberrarunt. Quorum uerò comparatione eos magis lædi dixerit, haud difficile quis percipiet lectis uerbis quæ sequuntur, ad hunc modum: Omne enim quod fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus diætis. Palàm enim est nouisse Hippocratem tenui uictu utentes, si quando peccauerint ex æquali errore magis oblædi his, qui paulò plenius reficiūtur. Cuius dicti Galenus duplicem reddit causam, quòd uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit, & quòd minus eo uti consueuerunt. Non ab re autem prudens senex plenioribus diætis dictionem illam, paulum adiecit, ne quis uidelicet, si simpliciter dixisset, putare posset grauiora fieri quæcunque occurrunt tenui uictu agentibus, quàm si quātuuis pleniore uterentur. Quam adiectiunculam etiam in calce aphorismi eadem rōne non reticuit. In ea rursus parte quæ ad sanos attinet, simili modo loquēdi utitur, quo ī ægrotantibus usus fuerat, dicens: ꝑpter hoc & sanis fallaces, & reliqua. Quod & euidentius declarat, subdens: quoniam peccata difficilius ferunt. Quam quidem comparationem dubium non est ad id referendam, ad quod & prior, quæ ad

ægrotos attinebat, ferebatur, hoc est ad uictum paulò pleniorem: siquidem eandem afferre in utrisque uidetur rationem. Quam illis uerbis expressit: Omne enim quod fit, magnum fit magis, quàm in paulum plenioribus. Quæ uerba ut prioris dicti rationem reddūt, ita posterioris sunt causa. Liquet enim quòd nō absolutè asserit, tenuiorem uictum fallacem in sanis fore, sed ideo fallacem, quia eo utentes peccare contingit, eaq; peccata minus perferre possunt ob uiriū, ut diximus, imbecillitatē, dissuetudinēq;, quàm si paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum, q̃ non simpliciter tenues hic nominauit, sed ualde tenues cōstitutas & exactas. Et mea quidem sententia uerbum, constitutas, sic enim cōuertimus id quod Græci dicunt, certas, & ueluti lege quadam perpetua firmatas, significare uidetur. Demū in aphorismi calce cōcludit Hippocrates id quod erat propositū, & summā totius aphorismi, qua uidelicet ratione diætæ exactè tenues sunt magna ex parte paulò plenioribus magis fallaces: dicēs propter hoc eas esse fallaces, quòd uidelicet, si qua errata contingant, ea difficilius feruntur, corpore iam ex tenui uictu facto imbecilliore. Addidit autē, ut plurimū, quoniā magna ex parte error eis interuenit, ut quēadmodum reliquis in rebus, ita in ægrotātium regimine effugere errata uix ualemus. Hæc igitur est, ut ego quidem puto, aphorismi sententia, ex qua uidere licet, quòd multifariā recētiores aberrauerit, quódq; nihil hic dixerit Hippocrates, quod eius dictis in secūdo li-

bro de diæta acutorũ morborũ sit cõtrariũ: ordinẽ enĩ illi totũ imprimis uertẽtes, ex propositione conclusionem, ex conclusione propositionem faciunt. Siquidem Hippocrates, *quia ægrotantes peccant, ideo eos lædi: ipsi uerò econtrario, eò quòd læduntur, peccare ægrotos concludunt. Sed & ei particulæ, quam putant conclusionem, aduerbium, magis, apponunt, quasi* Hippocrates *dixisset:* In *tenuibus diætis magis peccant ægrotantes. Quod* Hippocrates *non ei parti, sed alteri tantummodo apposuerat dicens:* In *tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur.* In *nomine quoque peccati nõ minus peccant, totas ipsas tenues uictus rationes peccata esse putantes:* Cum Hippocrates *nõ propterea ĩ tenuibus diætis peccare ægrotãtes dixerit, quòd ipsæ per sese peccata sint, sed quoniam hi qui tali utuntur uictu, alijs erroribus inuoluũtur, ideo posse lædi affirmat. Sed fortè peccatum hoc neotericis ignòsceremus, modò sibi constarent, nec eandem uocem in aphorismo eodem uarijs modis exponerent.* Verùm *ubi de sanis agitur, peccata diætas deficientes, seu in quantitate diminutas interpretantur.* Non *minus quoque putantes dici diætas ab* Hippocrate *tenues, crassásue, ad uim ita facta cõparatione, ut illæ dicantur tenues, quæ tenuiores sunt, quã uis ipsa requirat, ut scilicet seruari ad consistendi uigorem possit: atq; ecõtrariò crassæ, quæ sint plus, quam uis perferre possit, crassiores.* Non *enim hic fit, qualis illi putant, ad uires comparatio. Alioquin inconstantissima res esset ipsa tenuis uictus ratio; neque meditatus esset*

assignare, ad cuius relationem crassior, tenuiorq́; quæuis alia diceretur, cuius contrarium & Galenus in præcedentis aphorismi expositione, & reliqui media uoluerunt, ptisanæ succum, uel ptisanam ipsam, tenuem uictum statuentes, atq; in meditullio totius ægrotantium uictus collocantes, cuius comparatione reliqui uictus uel crassi, uel tenuissimi uocarentur. Sed ille uictus tenuis dicitur, qui in genere uictuum præcedenti aphorismo à Galeno definitorum, & nomen & diffinitionem tenuis scribit, quòd ab omnimoda media incipiens ad ptisanam usque protenditur. Aiunt præterea nisi reliqua paria sint, aphorismum uerum non esse, nõ aduertentes paritatem hãc atq; æqualitatem ab Hippocrate prorsus tolli, ut qui plenioribus addit modò hanc determinationem · modò hanc per quas uoces, paulùm & parum significatur. Tenuibus uerò hoc est, ualde: ita ut comparasse uideatur, ualde tenues pro crassioribus, non æquè tenues, quod illi contendunt, non æquè crassis. Sed hæc leuiuscula, illud uerò grauius, & quod multos in perniciem adegit, quòd uidelicet ex aphorismo eliciunt, semper inclinandum potius esse ad crassiorẽ, quàm uis requirat uictus rationem, quàm ad tenuiorem. Et sicubi à modo recedendum, crassius semper, nunquam tenuius esse uel ægrotos, uel sanos reficiendos. Vnde natum est illud cõmune medicorum atque idiotarum adagium: Longè præstare morbum, quàm imbecillitatem curarum. Quod dogma ubi ab Hippo. Galenoq́; eius ĩterprete, nec noua

ratione ipsa alienum esse offenderimus, mox argumentationes diluemus, quæ ad id suadendum à recentioribus sunt excogitatæ. Hippo. *libro secundo de ratione uictus morborum acutorum, postquam per longam satis seriem ostendit, quantum in uictus ratione debitè metienda uirium habeat consuetudo, utraque consuetudinem robur quoque & modum morbi, naturamq; dixerat coniectanda, ita scripsit ad uerbū: Multò autem minus uersus adictionem eundum est: detractio enim omnino frugalis plerunque confert, sibi perfuturus ægrotans, donec morbi flatus concoquatur. Quæ* Hippocratis *uerba expositurus* Galenus, *sic scripsit: Cum cognosceret certam remedij quantitatem, cōiectura quadam egere artificiali; non esse autem cuiusuis artificiosè coniectari, sed eius tantum uiri, qui omnia quæ ad artem attinent, & perdidicisset, & in memoria teneret, essetq; laboris amator, & in operibus artis attritus, quales pauci admodum experiuntur ea, quæ in præsenti sermone dicta sunt, meritò præscripsit, quòd uidelicet ubi peccandum, & à decente mensura recedendum sit, omnino laudabilius fore, ad id q̄d ad quantitatem minus est potius, quàm ad id quod plus est, inclinare.* Id *enim quod plus est, oblæsiones interdum inemendabiles facit: id uerò quod est minus, facilè corrigitur, ualentibus nobis, si uis labi uideatur, parum dare nutrimenti.* Eius *aūt q̄d antea in uentre cōcoctum est, superfluitatem auferre & aliâs difficile est, & præcipuè multò magis in acutis morbis.* Hippo

crates quoq; eodem libro, nec multò post præscriptam sententiam inquit: Deterius quidem est, si ei qui ob laborem morbiq; acutiem imbecillis est, potum quis affe rat, multámue sorbitionem aut cibum, putans eam im becillitatem ob uasorum cotingere uacuitatem. Sed & indecens est eum, qui ob uasorum uacuitatem imbecillis est, non agnoscere, rationeq; uictus opprimere. Affert enim & hoc periculum quoddam atq; peccatum longè quidē minus quàm alterum, sed quod magis subiaceat irrisioni. Vbi enim alius uel medicus, uel idiota superueniens, accidentiaq; cognoscens, & ad esitandum, potandumq; dederit, quæ prior ille prohibuerat, apertè uidebitur auxiliū attulisse, cum magno alterius dedecore, putātibus hominibus superuenientem medicū, ueluti mortuū suscitasse. Quàm sententiam enarrans Galenus, ait: Plerunq; ægrotantes, ob dolores absq; pulsu fiunt, animoq; deficiūt, ac nullo motu moueri possunt. Simile & ob morbi acumen contingit. Nonnulli non ob hæc uiribus laborant, sed ob uasorum quomodolibet hoc fiat, uacuationem, siue ob manifestam sensibus excretionem, siue ob cæcam dissolutionem, siue ob famis agoniam. Exigunt igitur hi quidem, ut cibus quàm celerrimè exhibeatur: Econtrariò uerò alij, qui dolore uel morbi acutie premuntur, uacuatione magis interdum egent quàm repletione. Et si quis eis nutrimentum dederit, maximum malum operabitur. Illos uerò qui ob uasorum uacuitatem debiles sunt, si tenui oppresserit uictu, nocebit quidem, sed non æquè ut uehementer

& manifeſtè. Hæc ſunt quæ ab Hippocrate & Galeno interprete de hac materia eo loco ſcribuntur, è quibus facilè quiuis intellgere poteſt, & quantum neoterici à ueritate, ut hoīm more cōtigit, aberrarīt: & q̄d nulla ſit inter Hippocratis dicta uel ſuſpicio repugnātiæ. Quæ certè ſi affuiſſet, Galenum alioqui oculatiſſimum non effugiſſet. Quem conſtat in nullo iſtorum locorum eius mentionem habuiſſe, ſed tenuem uictum ita in aphoriſmis approbaſſe, ut ubi etiam uiribus diffidamus, ptiſanæ ſucco, qui eſt uictus exactè tenuis, utendum præceperit. Quem etiam ſecutus Auicenna libro quarto, licet pro ſucco ptiſanæ aqua ordei eo loco ſicuti & alibi frequenter in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipſa conuincit, falſum eſſe & pernicioſum hoc recentiorum dogma: ut enim experimento conſtat, per tenuiorem, quam uis requirat cibum, uires ipſas aliquantiſper ſtatim ſubleuari, ita ratio monſtrat a craſſiore, ut quem nec conquoquere ualeant, nec diſtribuere, obrui potius q̄ releuari. Vbi enim cibus plus præter naturam ingreditur, hoc morbum facit, ait idem Hippocrates. Naturam autem eo loco nōnulli antiqui expoſitores, quos & approbat Galenus, potentiam intelligebant qua animalia gubernantur. Plus igitur cibi, quàm naturali potentiæ conueniat, ingeſtum, cum ſanis morbum facere poſſit, multò magis ægros offendet. morbum enim augebit & uires, ſi ex morbi uehementia imminutæ fuerint. Amplius labefactabit, ſi ex

uasorum uacuatione: quoniam si à natiuo calore non peruincætur, obtundet potius quàm releuabit. Perperam igitur aiunt neoterici, crassiorem quàm uis exigat cibum, periculo magis uacare, quàm tenuiorem. Non magis quoque mendacio caret id, quod absolutè non nulli pronunciant, præstare crassius quàm tenuius ægros reficere. Victus enim crassior robur auget: tenuis minuit. Rarò autem accidit, ut robur magis reddendum in diuturnis, nedum in acutis morbis sit: quoniam hoc fieri nequit, nisi morbus augeatur, ad cuius augmentum plerunque euenit (quod & suprà dicebamus) ut robur quoque minuatur: quo fit ut contrarius affectus sequatur, & quo magis per pinguiorem escã uires auctare cõtẽdimus, eo magis cõflacescant. Taceant igitur neoterici, nec pergant Hippocratem (quod & Thessalus faciebat) in numero eorũ reponere, qui ægrotos replebant. Cum, Galeno teste, Erasistrateorũ potius sit laudanda sententia, qui illum fame cruciare ægrotantes asserebãt: licet enĩ media incesserit uia, uideri tamen magis potest tenuiorem quàm oporteret uictum imperans, quàm ægrotantes implens: sicuti primo libro de uictu morborum acutorum Galenus testatur. Nec difficile fuerit ex his quæ diximus, quas illi in proprij dogmatis assertionem afferunt, diluere rationes. Licet enĩ à tenui uictu depereant spiritus, calor dissoluatur, non ꝓpterea sequitur eũ esse deteriorẽ: siquidem maiori ex parte hæc à medico procurãtur, ut cu-

ius propositum ferè sit, ne morbum foueat, uires minue re: uel conseruare: non angere, nisi rarissimè. Et quod asserunt difficilius corrigi oblæsiones tenuem uictũ, quàm crassum sequentes, falsum esse & ratione, & Hippocratis Galeniq; autoritate demonstrauimus. Nõ enim adeò uires hebetari sinet prudens medicus, ut ad hibito cõgruo uictu nequeant reparari, sicuti nec athle tarũ more supra modum replebit. Vter uerò citius ad mortem deueniet, qui tenuissimo uictu, an qui plenissimo utetur, licet dubium sit, uidetur tamen eum citius interiturum, qui assiduè atque indesinẽter replebitur, eo qui nihil omnino assumet. Multi enim ultra integrũ quadriduũ absque omni cibo, potúque superuixerunt. Nullus ne dieculam quidem assiduè cibos ingurgitans superuixit: quin ex crapula multi subitò periere, cum tamen nihil accipere tenuissimus extremè uictus à Gale no dicatur: Nullus uerò sit, qui crassissimus propriè di ci queat, etiam si integrum bouem quis deuorauerit. Quid igitur sibi uoluit, dicet quispiam, Hippocrates: tenuem uictum eo qui sit paulò plenior, magis fallacem demonstrans, si in illum potius, quàm in hanc inclinã dum esse uolebat? Non aliud certè, quàm nos monere, ne temere, & absque diligenti examine tenuem exactè uictum imperemus, ut quem sciamus corpora ad tolerandos (si qui fortè committerentur) errores reddere ineptiora. Atque ubi hunc imperamus, diligentius caueremus, ne quis error uel ex nobis, uel ex ægroto, uel ex assidentibus, uel aliàs quomodolibet irreperet: scientes

huiusmodi errata magis eos lædere q̃ tenuiter, quàm qui crassiusculè aluntur. Ne uerò quispiam arbitrare tur, quòd detestandi, atq; abigẽdi tenuis uictus gratia, præsentem scripsisset aphorismum, statim subdidit: Extremis quidẽ morbis extremæ curationes ad exactionẽ optimæ. Quod & Oribasius notauit. Subiecit quoq; & alios quinq; qui hos sequũtur aphorismos, ĩ quibus sin gulatim demonstrauit, quando tenuissimus, quando plẽ nior, hoc est, minus tenuis uictus esset adhibendus. Neq; putandum eum minus nociturum, qui ubi tenuissimo ui= ctu utẽdũ sit, nonnihil alimenti concesserit, quàm illum qui ubi alimentum sit dandum, omnimoda excruciat inedia: sicuti superius Hippocatis & Galeni testimo= nio probatum est. Hæc igitur sunt, mi Antoni, quæ mi hi circa huius aphorismi expositionem occurrere, quo rum, ut dixi ab initio, te iudicem & censorem delegi, id probaturus, quod abs te probatum iri cognouissem. Vale.

EPISTOLA TERTIA LIBRI QVARTI.

Quid intelligendum per Antheram, Hippolyto Roscio

LEGISSE te in multis medicamentis Antheræ nomen dicis, nec adhuc scire quidnã significet: Alijs utpote illud, quod medium florentium rosarum interiacet: alijs ru= bentem ueluti fructum, quẽ, ubi defloruere, in sua spi= na relinquunt, Antheram nominantibus. Poterã certè

petitioni huic tuæ breuibus satisfacere, si dixissem, neutrum esse Antheram. *Apud idoneos enim autores non simplicis medicamenti nomen esse, sed cõpositionum, quas ad hulcera oris antiqui reliquere,* Paulus *& plerique autores in suis libris meminere. Sed dixisse puto, non te hoc quærere, sed quam rem hanc intellexerint, qui ad alia componenda medicamina, ea utuntur.* Non *enim uideri rationi consentaneum non est, ut compositiones basæ in alias compositiones adhiberi uoluerint, præsertim cum non certi cuiuspiam medicamenti nomen* Anthera *sit apud enumeratos authores, sed multis commune, quæ hulcerato ori solent adhiberi.* Vt *igitur id melius adsequare quod desideras, res est altius repetenda.* Antiqui *in rosa sex partes non nomine tantùm, sed uiribus quoque & facultatibus differentes cognouere: quas à recentioribus ferè neglectas, non inutile fuerit recensere.* Rosam *primò diuidunt in folia, & flores, & capita: folia in ungues, & id quod exemptis ũguibus remanet.* In *flore semẽ aliud, aliud capillus.* In *capite aliud cortex, aliud calix, ut* Pl *uij uerbis utar, intelligitur.* Vngues *pars illa candida uocatur, capiti proximè adherens, præcidi à seplasiarijs consueuit, rhodomeli uel rhodosaccharum reliquo paraturis.* Flore *luteum illud intelligunt, quod folijs circunquaque ambitur, separatum in capillum, id est, in tenuia quædam fila, & in semen, quod sub his filis lanugine quadam opertum, corticæ continetur.* Caput *solidum illud intelligunt, quod folijs & floribus ceu basis sub-*

sternitur: cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt, propriè caput, reliquum calix nũcupatur. Differre autem hæc non nomine tantùm, sed & uiribus Dioscoridis primùm testimonio probatur, florem in gingiuarum fluxione inspersum: Capita pota in alui profluuijs, & sanguinis excreationibus: folia ad alios ab his usus commendantur, Sed & Galenus libro septimo de simplicibus medicamentis, florem in astrictoria ui ait folijs præstare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro secundo, licet pro flore semen, sicuti alijs in locis, scripserit. Septimo quoque libro qui de compositis medicinis secundum loca patientia inscribitur, Hiram medicum ait idem Galenus, in quadam Andromachi compositione, rosarum folia in flores mutasse. Plinius florem scribit somnum facere, semen utique ciere dentium dolorem, igni sacro & stomacho mederi, & naribus subductum caput purgare: Vngues epiphoris salubres. Ex his rosæ partibus, re ipsa & ui, nedum nomine differentibus, flores Antheræ nomine recentiores significasse ex hoc maximè uidentur, quòd ea in morbis utuntur, qui astrictoriam uim ualdè desiderant, qua præcipuè flores pollere, Galeni testimonio superius demonstrauimus, Quod & nomẽ ipsum manifestat, quum ab eo quod est ἄνθος ῥόδου, id est, flos rosæ deductum uideatur: uoce tamen, ut uulgò fieri solet, paulisper decurtata, Hæc habui de Anthera quæ scriberem, magis ut tibi morem gererem, quàm humanæ saluti consulturus, quando non ma

gni periculi res est, utrum ex his quæ putas pro Anthera capiatur. Vale.

EPISTOLA QVARTA.

Ad I. E. Besutinum, Compendium medicinæ.

EFFLAGITASTI à me, Besuti, ut quemadmodum olim Dialecticæ, ita Medicinæ typum quendam & ueluti subfigurationem tibi conscriberem, uniuersa eius capita breuissimè innuentem potius quàm explicantem. Feci quod iussisti, ut potui, non fortè ut uoluisses. Accipe & lege, illud cogitans: Breuis esse laboro, obscurus fio. MEDICINA est scientia corporis humani, sanitatem uel reficiens, uel conseruans. Corpus humanū ex uarijs partibus instrumētalibus constat, quæ ex simplicibus componuntur. Simplices in alias simpliciores resoluuntur: nec cessat resolutio, donec ad elementa uentum sit. Hæc sunt primæ partes corporis, numero quatuor: Ignis calidus & siccus, Aêr calidus & humidus, Aqua frigida & humida, Terra frigida & sicca. Ex horum commixtione nouem resultāt temperaturæ: una temperata quæ potius intelligitur quàm sit, in qua nulla qualitatum elementarium aliam uincit. Octo distemperatæ. Simplices quatuor, calida tantùm, frigida tantùm, humida tantùm, & sicca tantùm. Compositæ rursus quatuor, elementorum qualitatibus respondentes,

quæ etiam in quatuor humoribus reperiuntur: sangui-ne, pituita, bile rufa, & atra: qui quidem humores & ab initio corpus humanum faciunt, & post nutriunt. Cibus enim à uentriculo in succum mutatus, in hos primò à iecore conuertitur, & demum in membris tertiã recipit concoctionem, qua ei similis fit. Respondent elementis hoc pacto, Bilis rufa, igni; atra, terræ: Sanguis aëri: Pituita, aquæ. Ex his primò simplicia & similaria membra componuntur, id est, in quibus pars eandem cũ toto rationem subit: ueluti caro, os, neruus. Ex simplicibus constituuntur, ut diximus, instrumentalia: caput, manus, pes, & id genus cætera. Ex quibus tria principalia ad indiuidui cõseruationem necessaria: cerebrum, iecur, cor. In quorum singulo una ex principibus potestatibus residet. Quartum ad speciei perpetuitatem, testes. Cerebrum sedes est potestatis animalis. Quæ duplex est, motiua scilicet, & cognoscẽs, per neruos in uniuersũ corpus dißeminatos diffusæ. Iecur ꝑ uim naturalem in eo consistentem, sanguinem & alios humores gignit: quos per uenas uniuerso corpori ad alimentum præstandum, ut diximus, distribuit. Cor uitæ fons, per uitalem spiritum à se genitum, & per arterias transmissum, singulis particulis uitam elargitur. Sunt & quædam membra, quæ principalia quidem nõ sũt, sed quia principalibus ministrant, etiã ipsa magni momẽti sũt, ueluti uẽtriculus iecori, pulmones cordi, spinalis medulla cerebro. Sanũ itaque corpus erit, cũ suo quæq; munere particula integrè pollebit. Aegrũ dum

consuetas explere functiones non ualebit. Læduntur hæ ab ægritudine:ea quippe nil aliud est quàm dispositio, ex qua operationes læduntur. Ipsa enim operationum læsio symptoma dicitur, quod ita à morbo, sicut morbus à causa pendet. Quæ quidem est duplex: præincipiens, id est, quæ extrinsecus occurrit: & corporea, quæ intrinsecus. Morbus triplex in genere est, scilicet, mala temperatura, qui primò lædit simplicia membra: mala compositio, quæ instrumentalia: Continuitatis solutio, quæ est utrisq; communis. Porrò mala temperatura totuplex genere est: quadruplicem suprà distemperantiam esse monstrauimus. Quæ preterea & cum materia, & absq; ea esse potest. Inter malas temperaturas præcipua est calida & sicca, si in corde accensa ad totum corpus feratur. Hanc febrem uocamus, quæ si in spiritibus primò accendatur, Ephemera: Si in humoribus, putrida: Si in membris, hectica uocatur. Mala compositio autem, in quantitate numeróue auctis aut diminutis, aut in positu ac societate, aut in formatione, id est, superficie, uia, concauitate, figuráue consistit. Symptoma, quod, ut diximus, morbū sequitur, ut hic causam, est triplex: Operatio læsa, qualitas mutata, exiēs mutatū. Per quæ ueluti notiora, morbos cognoscimus. Præter naturā has res, priores naturales uocamus: atq; naturales quidē per similia conseruar e: præter naturales p dissimilia curare laboramus. Sūt præter has aliæ quędā res, quas nō naturales dicimus: Aër uideliæt, cibus & potus, somnus & uigilia, motus & quies,

excretio & detẽtio, & sextũ cũ his, animi affectus: per quæ si rectè adhibeãtur, & sanitas cõseruatur, & morbus pellitur. Sin minus, & morbi & tandem mors sequitur. Morbus ergo cum sit res præter naturam, tollendus per contrarium est: quod præstare rectè nõ ualemus, nisi & morbum ipsum bene agnouerimus, & ea ipsa, quæ adferenda sunt contraria. Morbus signis agnoscitur: hæc sunt aut prognostica, quæ futurorũ: aut dignostica, quæ præsentium, aut memoratiua quæ præteritorum. Contrarium uerò, morbi quidem in temperatura, si ipsa materia uacat, est medicina, quæ tantum debet ad contrariam qualitatem uergere, quãtum mala ipsa temperatura à naturali habitu recessit. At si temperatura materia fouetur, hanc euacuare oportet. Est autẽ euacuatio alia sensibilis, quæ uel per propria superfluorum excretoria fit, uel per cutẽ: & aut à natura, aut à medico. Alia cæca, ad quam multũ confert inedia. Morbus malæ cõpositionis per suũ quoque cõtrariũ amouetur, figurã uidelicet cõgruã, superficiẽq; debitam inducendo, minuta augendo: & demũ suum cuique contrarium adhibendo, sicut & soluta continuitas per unionem curatur; ita ut nihil aliud sit medicina, nisi quod bonus senex nobis definiuit, adiectio & ablatio. Vale.

EPISTOLA QVARTA.

H iiij

Ad amicum atra bile agitatum.

NESCIO QVAE RES TANTVM *adferre molestiæ potuisset, quātū attulerūt tuæ literæ.* Ex his enim ea intellexi, *quæ nisi tumēt scriberes, nulli unquā homini crederem.* Ea non reputo, *quando meminisse animus horret, nedum referre.* Vrget *me hoc præcipuè inter cætera, q̄ te, quem ueluti scopulum solidissimum aduersus omnes sæuientis fortunæ ictus semper immobilē cognoui, ita uideo animo cōsternatum, ut tui penitus oblitus uideare, & quasi temetipsum deseruisse.* Quod *nisi esset, facilè bonam ualetudinem consequi posse concederem.* Non *enim sunt tibi medicamina à littoribus indiciis perquirenda, uel Aesculapius ab inferis reuocandus, qui te liberet.* Intra *te ipsum habes antidota, & nemo tibi melior, quàm tumēt tibi ipsi esse medicus potest. Ab ægritudine cœpit hic morbus, & per hūc creuit ægritudo: rursúsque uicissim ex hac morbus coalescit, quasiq́; reciprocus quidā circuitus fit: qui nisi clauo retardetur, uel potius retorqueatur, ꝑpetuo agitatu mentem simul & corpus perturbabit. Affigere hūc clauū in tua positū est manu; nihil plus, quàm ut uelis exigitur. Suboluit quidem & hoc tibi prius, rectéque quid opus esset, cōieċasti. Sed ubinam esset figēdus clauus, per sensuum perturbationem non bene iudicasti. Amor quippe solus est, qui impetus hosce remorari, perturbationes frenare, agitatus mētis & fluctus sedare potest. Sed non erat in re fluxa, uana, tumultuā-*

te, lubrica, ponendus, quæq; mentem æquè ac corpus la xaret simul & emolliret. Sed erigenda acies ad sublimes illas ultramundanas mētes, semperq; sui similes, nulli inuidentes, nullius indigas, semper fœlices. In has ueluti propriæ naturæ maximè conformes, mens ipsa, modò corporea mole non grauetur, suapte sponte facilè conscendit; atque in se ipsa mortua, in illis felicissimè uiuit. Hæc est desideratissima & felicissima mors, cuius meditationē ueram esse philosophiam Plato definit. Per hāc, quasi per scalam Iacob, de uirtute ad uirtutem cōscendimus, donec deus deorū in Sion, id est, in specula altissima uideatur. Ad quam ubi mens se supra se attollens peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut uilissima stercora reputabit. Nec arduū esse putes hūc cōscensum. Munda à terrestribus sordibus pedes, & alias contemplationes coapta: Statim erunt pedes tui tanquam ceruorum, & alarum remigio uolabis potius, quàm ambulabis. Quid cunctaris, quid hæres? Si amandū aliquid est, id amādum certè est, quod simillimum, quod pulcherrimum, quod liberalissimū, quod optimum, quod sapientissimum, quod præuenit & inuitat, quod optimaquæq; dedit, meliora promittit, nec quēquā aut fallit, aut uult, aut potest fallere, nunquā displicet, nunquā fastidit, quod unquam nobis inuitis auferet. Cui ubi unita mens fuerit, nihil formidabit, auient homines, sæuiant feræ, cœlum minitetur, insultent tenebrarum potestates, Scuto circundabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno, sed dices:

Domine, susceptor meus es tu, deus meus tu, & confitebor tibi. Deus meus es tu, & exaltabo te. Hæc est methodus, hic est scopus, hæc est stella & polus, ad quæ si intenderis, imperabit mari & uentis, & fiet tranquillitas magna. Humana tamē remedia, & quæ deus ipse de terra creauit, non sunt negligenda: inter quæ id mihi præcipuū uidetur, ut uena quæ annularem, minimūq; digitum interiacet, secetur, sanguinisq; senæ unciæ hauriantur, fiatq; propotisma ad hunc modum; senæ, polypodijā. unciā unam, agarici uel rheubarbari añ. drachmā mediā, absinthij, cicorij añ. manipulū unū: bulliāt omnia hæc in libra aquæ, donec tertia pars excoquatur. Et quod remanet, in treis parteis diuidatur, quæ in tribus diebus, adiecta semp mellis rosacei uncia una bibantur. Quarta die tres drachmæ rosacei sacchari comedātur, adiecta eius compositionis drachma, quam lætificantē uocant. Rursusq; sequenti die ad priorem potionem redeundū, de qua idem modus triduo bibendus: & quarto similiter die eadem mixtura sumenda. Nec cessandū ab hoc ordine, donec quater decies potus ille assumptus fuerit: interim bonis cibis uescendum, præcipuè ouis sorbilibus, & gallinarum, uel caporum iure: uinumq; album, odoratum, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore singuloquoque die parum aloês deglutiendum usq; ad magnos æstus, quibus loco aloês tantum singulo die seri bubuli bibendum, quantum subducere aluum possit. Vtendumq; secundo Ioannis Mesue composito, quod

regium electuarium uocauit, quod tamen sit sine sandalis præparatum. Fouēda præcordia ex cremore absinthij, rutæ, & anethi. Vtendum balneis aquæ dulcis, somno, & quiete, leticia, fidelium amicorum consuetudine. Peregrinationē maximè laudo, quam si ad nos feceris, Deo optimo maximo iuuāte, spero nos lætabūdos, & sanos, patrios lares simul reuisuros. Vale, amice suauissime, & si me uiuere uis, fac te uel uideā, uel conualuisse intelligam.

FINIS LIBRI QVARTI EPISTOLAMEDICINALIVM.

LIBER QVINTVS.

Epistola prima, ad uirum magnificum Matthiam Phrygepanū, qui ex immodico sanguinis per sedis uenas effluxum, ad malum habitum peruenit.

SI NOBILITAS, *ut Aristoteli placet, est maiorū claritas, isque generosus dicendus est, qui à maiorū antiqua nobilitate nō degenerat, quis dubitet te, Matthia magnifice, inter nobiles nobilissimū, itēr generosos esse generosissimū? Ex uetustissima enī Phrygepanorū familia ortus, quæ post Troiæ excidiū Phrygeos penates ī Italiā simul cū Aenea portauit, iter*

maiores tuos & Gregorium pontificem sanctissimũ, & Thomã Aquinatem, nõ minus doctrina, quàm uitæ puritate clarissimum, innumerosq; & toga, & armis præcipuos numeras. Quorum uestigia ita ab ineunte ætate es imitatus, ut in ualidissima Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curia educatus, adeò omni uirtutum genere ornatus euaseris, ut uerum antiquæ nobilitatis hæredem omnes iudicent. Et nisi aduersa ualetudine iam diu obrutus, arma intermittere, & domi delitescere coactus fuisses, cognouissent iam potẽtißimæ illæ Turcarum beluæ, quæ se troiano è genere descendiße iactant, te à uera Troianorum propagine ortum duxisse. Sed subrepere quidem corporis uires morbi potuerunt, fortitudinem animi nequaquã. Qua concitatus, illarum reparãdarum gratia, longum & difficile iter aggredi non es ueritus, ut Budam, regiã Pannoniarum ciuitatem peteres, ubi multos præclarißimos medicos, in hoc præsertim procerum & primatum generali conuentu adesse existimabas, de salute tua consulturus. Quò cum deo adiuuãte peruenisses, quatuor statim medicos conuocari iussisti, qui solerti & accurata indagine affectiones, quibus molestabaris discutientes, tales eas inuenerunt. Primò enim iuxta Hippocratis decretum, faciem considerantes, eam uidimus pallore quodam ad plumbeum inclinante deturpatam, rugosam plus, quàm ætas exposceret. Nondum enim trigesimũ septimũ annũ attigisti, exalbidis labijs, palbebris, & malis laxo quodam tumore infectis: & (ut uno

uerbo dicatur) malum corporis habitum, quem Græci καχεξίαν uocant, demonstrantē. Corpus uniuersum exarne, & præcordia, quæ Græci ὑποχόνδρια, uocāt lenta quadē mollicie relaxata, uentriculū & intestina flatuoso spiritu plena. Pulsum arteriarum mollem, uacuum, paruū, frequentē, & inæqualē. Pedes œdemate laxo absq; dolore intumescebāt: urina pallida & crassiuscula, cū crudo quodam sedimine uisebatur. Et hæc quidem nostris sensibus oblata sunt. Nōnulla uerò per interrogationem cognouimus, ægrè uidelicet te ambulare, non bene dormire, nec cibum, nec potū appetere, adstrictam aluum habere, sanguinis per podicis uenas profluuio, Græci αἱμοῤῥοΐδας nominant, iam quadriennio uexatum, qui prius statis tēporibus, modò quoties alui excremēta emittēda essent, affligebat: promineréq; semper & intus, & extrà uenas, & condylomata quæ quandoque uehementes dolores in sede excitabant, inspectūq; sanguinē qui exierat, fluidū, & ad aqueum & album uergere cognouimus. Vniuersa autem hæc sub examen rationis mutuis disputationibus adducentes, in hanc tandē sententiam conspirauimus. Et immodico uidelicet & quotidiano sanguinis fluxu magnam imbecillitatem iecur contraxisse, uimq; propterea naturalem, cuius est fons & origo, non solùm in eo, sed in uentriculo ac cæteris mēbris multū defecisse, atq; ex his cōtingere, ut nō bonus sanguis gigneretur, sed incoctus & ualde pituitosus. Ex ipsáq; pituita ob aliquā uenarū iocineris obstructionem putre-

ſcente, febriculam latentem excitari, neque bonam coctionem aut in uentriculo, aut in membris fieri: hincq; & malum habitum, & decolorationem contingere, ac flatuoſum ſpiritum in uentriculo, & inteſtinis conſiſtere, diminuta uidelicet caliditate: & pedes intumeſcere, ueluti à principibus membris magis ſemotos, & nocumentũ prius, uel magis cæteris ſentientes, & aliorũ membrorũ ſuperfluitates recipientes. Reciprocumq; quẽdã *ueluti circulum fieri ex immoderata ſanguinis uacuatione nata imbecillitate ſanguinẽ fluxibilem: & ex immodico hoc fluxu quotidie iecur imbecillius reddi: iudicauimusq; non aliter poſſe futuræ imminentiq; aquæ inter cutẽ occurri, & præſentia mala expugnari, niſi utriq; rei pariter obuiaremus:* Naturalem *quidẽ uim roborando, & ſanguinis fluxũ intercipiendo: Satius eſſe putantes, morbis qui iã aderat obſiſtere, q̃ eos qui ex antiqui ſanguinis per ora uenarũ effluxus conſtructione, euenire iuxta]* Hippocratis *aphoriſmũ poterant, formidare: præſertim cũ factu facile uideretur, corpore ad piſtrinũ robur deducto, uel conſuetum fluxum, ſi opus eſſet, reuocare: uel alio ingenio formidatos ex aſtrictione, conſueti ſanguinis fluxus morbos præcauere.* Roborati *itaque per interiora, exterioraq; medicamenta, naturalibus membris, obſtructionéque reſerata, & ſedi moderatè aſtrĩgentibus applicitis, intra paucos dies & fluxus, & febricula leuata eſt, & omnia ferè accidentia, præter dolores quoſdam uentris, uel penitus abolita, uel magnopere mitigata, ſuiſq; redditus membris nutri*

adeò ut non aliud supereſſe nobis uideatur, niſi receſ ſurum ex hoc loco inſtruere, quo uictu, & quibus remedijs cauere poſſit, ne rurſus eadem diſcrimina incurrat: atque ita munire, ut periculis quæ ex retentione antiqui fluxus poſſint accidere, ualeat repugnare, dolorésque illos ſubmouere, qui aliquando ſolent uentrē infeſtare. Quod ergo ad uictus rationem attinet, eam ita inſtituere conandum, ut trinæ ſimul intentioni ſubſeruiat. Cibus itaque ſit boni ſucci, facilis concoctionis, non inflet, non obſtruat, nec uehementer aut calfaciat, aut frigefaciat, ſed qui obſtruendi uim quandā & tenuandi poſſideat: Sicuti panis ex bono tritico, non uſquequaque furfuris tenuioribus particulis emundatus, bene à moderato igne in clibano coctus, fermenti multum, & ſalis modicum habens, cui uel aneſi, uel ameos, uel amini aliquot ſemina commiſceantur. Cauendus azymus, teſtaceus, ſubcinericius, qualis circa Illyriū præparari ſolet. Vinū ſit clarum, tenue, odoratum, colore uel flauum, uel ſubrubrū, media ætate, & uizeni, & abſinthij quid adiecisse non erit inutile, admodum huic patriæ cōſuetū. Vitādū muſtū, antiquū, turbidum, dulce, craſſum, acidum, aqueum, nigrum. Cereuiſia qualiſcunque & melicratū commune, cui lupi ſalictarij, quē lupulū uocant, flores adiecti ſint. Aqua item ſimplex, & potus qui ex acerbis pomis uel cerafis apud uos parantur: eiusq; generis reliqui potus penitus dimittantur. Quòd ſi uoluptas, uel conſuetudo alium potum, quàm uinum aliquando cogit accipere, ſimplex meliceſ

ratũ ex electo uidelicet melle, aquáq; uel fontis, uel plu uiatili, adiectis uel anisi, uel fœniculi semini bus, paratum, nõ erit inutile. Carnes sint uituli, hedi, ueruecis iuuenis, capi, gallinæ, columbi, turturum, perdicum, phasianorum, attagenarum, gallinarum numidicarũ, quas desecti uocant, merularum, paruarum auicularum, quæ in dumetis uersari solent, sintq; uniuersæ iuuenũ exercitio utentium, & liberorum animalium. Vitandæ agni non castrati, bouis, capræ, uel domesticæ, uel siluestris, suis, apri, cerui, leporis, sturni, coturnicis, quã quaileam uocant, anseris præter alas, anatis, omniũq; auiũ in aquis uiuentium, longumq; collum habentium. Atq; in uniuersum omnes antiquæ: in caueis saginatæ, duræ supra modum pingues, uel macilentæ, & uel recenter occisi animalis, uel nimia mora iam corruptioni proximi. Præter gallinarum ac anserum iecora, omnium animaliũ uiscera dimittantur & pariter capita, & sanguis. Testiculi tamen iuuenum pullorum gallinaceorum non adhuc coëuntium, & adenes, id est, glandosæ carnes, & linguæ permittuntur. Probantur elixa, uel leuiter in ueru assata. Damnantur frixa, & in clibanis, uel testaceis uasculis cocta, oua gallinarum ac phasianorũ, noua, sorbilia, uel tremula cum testis suis cocta, uel in aqua perfracta commendamus. Reliqua in totũ prohibemus: Pisciculos paruos, petrinos laudamus, lucios, trottas, auratas, mullos, id est, triglas, gobios, toleramus: Reliquos pisces prohibemus præcipuè tineas, anguillas, ciccos uestros, cunctósque cetodes, id est,

magnos: omneis etiam nō bonis aquis enutritos, & tenaces, malique odoris existentes, atque omnia ostreorum & concharum genera. Quicunque pisces edendi sunt, eos uel modo huius patriæ communi sale coqui uolumus, uel more Galeni in albo iure, quod ex anetho, porris, oleo, & sale præparatur, uel speciebus aromaticis inferius describendis condiri iubemus. Cammarorum usum ob difficultatem concoctionis, crassumq; nutrimentum non probamus, & similiter cancrorum. Caseum siccum, qualiscunque sit, interdicimus: recentem ante cibum alium, toleramus. Quæcunq; tamen ex utroque parari pulmenta consueuerunt, uituperamus. Iussula pulmentaria cōficiā possunt, ex recentibus ouis, pane contrito, uel molito, amigdalarum lacte, atriplicibus & comminutis & spinaceis, buglosso hortulano, quam boraginem uocant, & syluestri anetho, fœniculo, hortulanoque apio, uocato petroselino, commixtis, addita etiam mentha. Item farre & hordeo optime coctis, anetho adiecto, uuis acerbis, prunis, & passulis. Brassicarum ius & cicerum, corporibus ipsis abiectis, non reprobamus: bullire tamen cum ciceribus mentham uolumus. Potest & Galeni modo ex hordeo quidē pauco, & lēte multa bonū eduliū parari, satureia addita, & pulegio. Cucurbitā cum origano non improbamus, nec porcellorū pedes cū ptisana. Oleū oliuarū uel amigdalarū laudamus, reliqua olea simul cū butyro prohibemus: id semper cauēdo, ne res multū pingues edantur. Ex amigdalis cōtritis saccharo, omphacino, & aqua ro

ſacea, intinctus cõfici põt, palato gratus, & ſanitati nõ inutilis. Simile quid põt fieri petroſelini, fœniculi, ſerpilliq; folijs cõtuſis, & aceto, melleq; diſſolutis. Ex oleribus petroſelinũ, anethũ, fœniculũ, buglosſum, aſparagos, intybũ tã domeſticũ q̃ ſilueſtre medicinæ po tius, q̃ cibi rõne cõcedimus. Lactucas, maluas, blitũ, atriplicẽ, portulacã, & addũ lapathiũ, qd̃ acetoſã uocãt, toleramus: ita tñ, ut frigida ſemp calidis tẽperentur: reliqua prohibemus. Acetũ quo cibaria cõdienda ſũt, roſaceũ eſſe uolumus, paſſulaſq; ſemp ſecũ habere. Capparũ uſũ cõmẽdamus, maxĩe ſi oxymelite cõdiatur: ſpecies aromaticas eſſe uolumus: Cinamomi, cardamomi, maceris, quẽ florẽ muſcatũ uos, cæteri macẽ uocãt, añ. pondo quatuor, piperis, croci añ. põdo unũ, quibus ſaccharũ addatur ad oĩm põdus. Inter fructus laudẽ ĩ hoc caſu merẽtur amigdalæ, pine oli, piſtacia, auellanæ, paſſulæ, caricæ: præſertĩ cũ amigdalis cõmeſtæ, ficus recẽtes penè inocuæ ſũt, uuæ aliquãdiu ĩ ſole ſuſpẽſæ ferè & ipſæ culpa uacãt. Ceraſia acida, pira, mala roſea, & paradiſa aſſa, & melopepones bene odoratos ĩdulgemus: modò reliqui fructus dimittãtur. Perſica, ſi qua ſũmẽda ſunt, uel mala armeniaca, ea uolumus oĩm cibũ præcedere; ordinẽq; ſemp hũc ſeruari, ut res peioris ſucci, melioribus, & quæ citò deſcẽdũt, his quæ tardius præponãtur. Ex his quæ ſaccharo operta, luxus potius q̃ neceſſitatis gratia ĩ ſecũda mẽſa ſumũtur, cõueniũt amigdalæ, grana pini, aniſi, piſtacia. Ex cõditis cũ melle aut ſaccharo, citri, & citrij, id eſt, narãtij cortices, Gigiber, modò oĩs acrimonia ab eo ſit

ablata, myrobalanus, rhebula, erpugiõ, & eius herbæ radix, quã feracul Arabes, Itali fraximellã & geniculatã uocãt: cydonia quoq; & pira modicè post alios cibos degustata, nõ usquequaq; iterdicimus. Sed cũ de cibis iã satis dictũ sit, tẽpus est, ut ad reliqua trãseamus: Et priò de aëre loquemur, qui ut semp nos ãbit, ita eligi pro arbitrio nõ põt: estq; Galeno teste aliqñ auxiliũ, aliquãdo causa morbũ faciẽs uel fouẽs. Auxiliũ quidẽ i casu nostro erit, quũ modicè calidus & siccus fuerit, purusq; & clarus, ac trãquillus, uel dulcis fauonij aura modicè exagitatus. Morbũ præcipuè fouebit, qñ ualde frigidus, uel humidus, & Austro uel Aquilone commotus, uel nimio calore uires dissoluens: quibus temporibus domo contineri satius erit. Et si necessitas aliqua exire coëgerit, capite & reliquo corpore bene uestibus munito (etiam si necessarium non uideatur) erit excundũ. Habitatio quoque eligenda, & his rebus sternenda ac sufficienda, quæ instanti obuient tempestati. Ciboque ac potu, & quiete, ac rebus alijs utendum, quæ nocuæ tempestati aduersentur: ut uidelicet calori, frigidioribus cibis resistimus: frigori, calidioribus. Temperato exercitio ante prandium utendum, frictionéque & unctione ex chamæmelino oleo, quod cum bono uino albo prius bullierit. Post cibum omnis motus uitandus. Equitatio & nauigatio inimica sunt. Quæ si euitari non fuerit possibile, equus eligendus qui molliter gradiatur, uel currus qui minimè exagitet. Somnus ita moderandus, ut

octo horarum spacium non excedat; & quantum fieri potest, meridianus fugiendus. Concubitus ita intermittendus, ut uigorem potius & alacritatem, & meliorē spirationem post se relinquat, quàm segnitiem, tristitiam, uel dissolutionem. Procurandum ut quotidie uenter eat: quod si natura per se nō fecerit, balano uel clysmate irritetur. Omnes animi immodici affectus, sed tristitia potissimum & ira, fugiendi. Quanquam hac uictus ratione iam cœptam bonam ualetudinem & conseruari & augeri speramus, & formidata mala caueri, non superfluam tamen operam facturi uideamur, si & auxilia quædam addiderimus, quibus pristinus uigor melius instaurari ualeat, antiquæ passiones præcaueri, & nouis, ne adueniant, cautela adhibeatur. Et quoniā omnia (ut sæpius diximus) ex superflua sanguinis uacuatione originem traxere, prouidendum omni ingenio, ne ea de cætero cōtingat: quod certè fiet, si sanguis neq; copia, neq; mala qualitate à mediocritate recedat: omnisq; causa uidetur, quæ resecare illas uenas potest, per quas fundi aliquando consueuerat: ea adsciscetur, quæ aliò ipsum detrahunt. Sanguis non supra modum crescet, nisi escæ supra modum ingerantur. Sumē igitur præter reliqua, quæ antè diximus, cauēda est crapula, & cibi ac uini copia. Sed iuxta Auicennæ decretum, à mensa semper est cum fame recedendum. Qualitas præter correptionem præincipientium causarum, de qua in prima parte abunde satis dictum est, à uentriculo & iecore pendet, quæ rectè sua absoluent offi

ca, si mala careant temperatura, robustaq; sint. Licet *autem mala temperatura, Galeno teste, propriam membri operationem intercipiat, frigida tamen & humida magis nobis timenda est, ut à qua pendere uniuersa mala præterita demonstrauimus.* Hæc igitur, *quoniam non in totum ablata est, funditus auelli debet, & procurandum ne rursus inuadat.* Eritq; *nostra* operatio *partim ad præseruatiuam, partim ad curatiuam medicinæ partem pertinens: ita tamen ut præseruatiua maiorem sibi in hoc negocio portionem uendicet: siquidem* ablatio *materiæ frigidæ & humidæ, quæ malam temperaturā facit, ad præseruationem, iuxta* Galeni *doctrinam, pertinet.* A *cuius materiæ amotione* est inchoandum, *ut ab eo incipiat medica operatio, in quod* definit resolutio. *Purganda igitur pituita, quæ non solùm in iecore & uentriculo,* sed in toto corpore *redundat, talibusq; purganda,* quæ ex proportione *uiribus responde-ant,* robúrque potius *quàm imbecillitatem in iecore & uentriculo relinquant,* Qualia *sunt agaricū, aloês, seu quod barbaricum, seu quod ponticum: & myrobalanus, quam chebulam dicunt, ex quibus uel catapotia, uel pulueres, uel mixturæ confici possunt.* Additis *etiam quibusdam, quæ robur membris imponant.* Et *ut ad opera* descendamus, *conducere* arbitror, *semel in hebdomada unam, duas, uel tres ex his pilulis per horā ante cibum sumere, quas ex tribus cum rheubarbaro nominant, uel ex his quas mastichinas, uel quas elephātinas, uel quas communes, uel quas è simplici aloê com*

parant. Si pulueres magis placent, eius quę medicamē de turbis uocant, drachmā hausisse nō erit inutile, cui uel chebulæ, myrobalani, uel rhei semiscrupulus addatur. Si mixturæ, catholicā semiuncia, uel diaprunō absq; diagridio tātudē, uel diaphœnicō tres drachmæ deglutiantur. Si uniuersa hæc fastidio essent, polypodij semūcia cū cinnamomi drachma, semitrita, in iure gallinacei pulli ebulliāt: Hisq; proiectis sacchari semūcia iuri addatur, quod in pricipio mēsæ absorbeatur. Maximo æstu insistāte, oībus alijs prætermißis, semuncia medullæ illius siliquæ, quæ cassia uulgò dicitur, uel cum iure, uel cū cicorij aqua bibatur, uel per se, ipsa deglutiatur, Cæteris diebus, quī uidelicet nihil horum accipitur, uel Gingiberis cōditi frustū, uel myrobalanus una chebula similiter condita, ieiuno stomacho recipiatur, sed id frigoribus, hæc caloribus, medijs tēporibus utraq; cōmisceātur. Extrīsecus tota regio, quæ ab ore stomachi ad umbilicū extēditur, aliquo sequētiū unguētorū calido in ieiunio fouēda est. Hyemale ex his cōstet, olei absinthitis & mastichini uncia una, aceti rosacei, & uini Cretēsis drachmæ duæ simul tādiu bulliāt, donec acetū & uinū deficiāt: adiectoq; cinnamomi & garyophyllorū drach, pōdere, exiguaq; cera molle unguētū paretur. Aestiuum hæc habeat, olei rosacei, omphacini unciā unā, olei absinthitis semūciā, aceti & aquæ rosaceæ drachmas duas: quæ simul ad aceti & aquæ coquantur cōsummationem: & adiecto sandalorum & macheros, id est, macis, flores muscatos dicūt, drach-

me unius pond. fiat unguentum. Et hæc quidem satis sint ad uetandum, ne malus sanguis rursus aggregetur. Præter hec autem, uitanda quæcunque trahere ad inferiora sanguinē possunt: sequēda quæ in aliā partem euocant. Exercēdæ igitur superiores potius quàm inferiores corporis partes, quod multipliciter fieri potest; uel pilam alternatim de manu ad manum pellendo, uel si telum iaculetur, uel manus inuicem percutiātur, uel aliquid trahatur, uel alio multiplici modo. Frictio quoque superiorum satis aspera facienda: Inferiorum uel nulla, uel mollissima. Roborādi etiā loci gratia utile uidetur, uel uino acerbo, tepido, in quo rosæ bullierint, sæpe ut lauetur, uel cum spongia eo madefacta foueatur. Non tamen hoc quotidie faciendum, ne in totum materia inde pellatur: in uotis enim nobis esset, ut semel singulo mense, uel ad summum bis, sanguis moderatè erumperet. Sic enim securi utraq; ex parte maneremus, & ab his quæ iam molestabant, affectibus, & ab his, quos Hippocrates his minatur, quibus antiquæ Hæmorrhoides sanantur. Ad quos tamē auertendos, & incommoditatem omnem quam multam & periculorum plenam secum adferre possēt penitus repellendā, purgationes de quibus pauloāte diximus, cōducent, sanguinisque, si augeri uisus fuerint, per cucurbitulas natibus admotas, uel per nares uacuatio. Et si pristinum robur rediret, etiam uenæ iecorariæ sectio non uulgariter profuerit. At si fortè nimia san-

guinis copia, ſicuti anteactis tẽporibus, erũperent, cucurbitulæ utriq; hypochondrio abſque ſectione apponẽdæ: uino ſuperius ſcripto, quo ſedẽ foueri iußimus, roſæ ſemina, caſtaneæ cortices, glandes, folia quercus, gallæ, malorum punicorum cortices, & cytini flores, addenda: & magna imminente neceſſitate, ferri ærugo, alumen, hyoſcyamus, album papauer, & demum ſi opus fuerit, & nigrum. Ex quibus etiam & puluc res, & unguẽta, & balani, & lixiuia parari poſſunt, ad eundem uſum accommodanda. Speramus tamẽ his, quæ ſcripta ſunt ritè obſeruatis, ad hæc deuenire nõ fore neceſſarium, ſed M.T. incolumẽ permanſurã: annuente omnium bonorũ opifice deo, cui ſit honor, gloria, & imperium. Amen.

EPISTOLA SECVNDA.

Ad reuerendiſſimum D. Gillinũ Comaclenſem Epiſcopum.

INVALVISSE ais, poſtquam à patria abſum, apud medicos, qui celebriores habentur, cõſuetudinem, ut in omnibus ferè morbis hordeo nutriant ægrotantes, uel ptiſanam, uel aquam ex eo parari iubentes, uel iuſcula eius farina concinnari. Quã rem cum neque hic, neque in patria à me obſeruari uideris, nõ abs re & admiraris, & cauſam quur nõ eos ſequar, inquiris, uel Hippocratẽ potius tãtũ huic hordeo (ut ipſi dicũt) deferẽtẽ ut ptiſanã ex eo factam cæteris cibarijs ægrotãtiũ prætulerit. Audi igitur P. Reuerend. rationes meas, il-

loq; tuo acri iudicio utranq; sententiam examina. Habeo & ego non uno tantum loco, sed pluribus, Hippocratem, quem illis opponã. Primò argumẽtum capiam ex cõsuetudine, cuius magnam esse uim in ratione uictus bene instituenda, in primo Aphorismorum libro bis nos monuit: plurimũq; omnibus in rebus posse, secundo eorundem aphorismorum libro demonstrauit: tanti esse dicẽs, ut ea quæ lõgo tẽpore consueta sunt, licet sint deteriora, minus molestent insuetis. Quẽ locum enarrans Galenus, consuetudinẽ æquasse naturæ uidetur, cibos & potus consuetos naturam dicens facere aduentitiam. Quod etiã peculiari tractatu de asuetudinibus inscripto, uberius demonstrauit: cui concordat uulgatum illud Aristotelis dictum: Cõsuetudo est altera natura. Sed & in eodem ipso libro, in quo ptisana tantopere laudatur, hoc est, in eo cuius titulus de ratione uictus morborum acutorũ, hoc argumento utitur Hippocrates: Si in sanorum uictu consuetudo seruanda est, quantò magis in ægrotantibus: innuens, quemadmodũ exponit Galenus, ex consuetudinis mutatiõe ægros plus lædi, quàm sanos; Et eos adhuc plus, qui acutas patiuntur ægritudines: & propterea subdit idem Hippocrates: Malam cibi & potus uictus rationem, modò familiaris sit & assueta, tutiorem esse, quàm si derepente in aliã meliorem fiat transmutatio. Huic autem dicto si addamus, ptisanam antiquis hominibus secunda ualetudine perfruẽtibus fuisse in cõsuetudine, nõ esse in his partibus, præsertim in patria

nostra, statim constabit, & ea bene Hippocratē usum fuisse, & non malè agere eos qui nunc respuunt. Quorum dictorum alterum per se est manifestum: tātum enim abest, ut ea sani nunc utantur, ut nec etiam inueniatur, qui rectè parare sciat, ut inferius ostendemus. Vsos uerò antiquos, ut Galenum & Dioscoridē taceam, liquet ex Celso, eam inter cibos sanorum reponente. Nec secus ex Plinio, alicæ comparante, & antiquiorem, licet non sine errore (ut aliâs scripsimus) existimante. Constat igitur ptisanam non ab re tanquā nostro æuo insuetam, ab Italis medicis fuisse uel penitus prætermissam, uel raro admodū admissam. Quod non modò ob seruandam consuetudinem, sed ob eius etiam insuauitatem effecerunt: esse enim hoc tempore insuauem, manifestum est: sicuti & contrà alia quæ in usu eius non sunt, ægris minus displicere. Scripsit idē Hippocrates in primo libro aphorismorū: paulò deterior quidem potus & cibus, uerum suauior, melioribus sed minus suauibus præponendus. Et libro septimo Epidemiarū, gratificādū ægrotantibus monet in purgationibus, cibis, potibus. In his quoq; quæ uidēt aut tāgunt, cæterisq;, modò nō multū noceant. Nec hoc ad gratiā solùm fieri ægroti docet Galenus, sed ueluti eius utilitati consulendo: quia quæ uel uoluptate suscipiuntur, uentriculus amplexari consueuerit, & facilius concoquere: atque econtrario quæ displicent, refugere, ceu nauseas, inflationes, & fluctuationes inferētia. Itēq; fieri magna ex parte, ut cibus qui erat paulò deterior,

non talis maneat, sed interdum melior euadat. Ex quibus Hippocratis & Galeni dictis apertè colligitur, nõ malè agere recentiores medicos, nec adulatores esse, uel deceptores putandos, qui nõ omnes eundem morbũ patientes, ptisana, uel ijsdem semper cibarijs nutriũt, sed in his deligendis, calculũ quoque ægroti exposcũt, ei inquantũ ualẽt, sine tamẽ damno, complacituri. Nec illi quoque explodendi, qui uarias interdũ escas (modò non ualde inuicem dissideant) sumere eos patiũtur; fa stidij uidelicet uitandi gratia: atque ut quod ex singulo nõ possunt, id ex pluribus consequãtur, uidelicet quãtum necesse est, conseruationẽ usq; ad consistẽdi uigorem. Nec Galenus, si uerba eius rectè pẽsentur, simpliciter uarietatẽ ciborũ dãnat, sed eorũ præcipuè, qui cõtrariarũ inter se sunt uiriũ. Et quis primo libro artis curatiuæ, & primo de ratiõe uictus morborũ acutorũ, eos medicos taxare uideatur, qui adulãdo ægrotantibus uoluptuosissimũ uictũ indulgẽt, ipsum tamen aliquando & rigorem remisisse, & remittendum docuisse animaduertimus. In expositione enim primi libri de uictu morborum acutorum, his qui ptisanam abhorrent, petreos pisces exhibet: &, quod magis recentiores mirentur, porro, anetho, salibus, & oleo conditos. Et in cura tertianæ febris primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, his qui delicati sunt, & oua, & carnes, & fructus concedit. Quum minus delicatos succo ptisanæ tantummodo nutriat. Cuius facti rationem reddens Paulus, bonus Galeni æmulator,

mutatum esse cibandi modum ait: quoniam antiqui & minus comedebāt, & magis exercebantur. Quæ, si uictus rationem immutare Galeni & Pauli tempore potuerunt, quantò magis nostro tēpore, in quo uix unū reperias, qui congruo utatur exercitio, multos qui se malis cibis quotidie infarciant. Adde ꝙ cæli etiā ratio *non patitur uel Celso autore, ut tanta inedia* Europæ *incolæ, quanta Asiatici affligantur*. Ex quibus liquet *nō minus tortoris nomē, quàm adulatoris fugere medicum debere*. Et propterea *insuetis, & quibus displicet, sub cælo præsertim nostro, qui non dant ptisanā, ipsomet* Hippocrate *iudice, non esse damnandos, qui neque omnibus in morbis ea utendum præcepit. Siquidem in libro, ubi tot laudes ptisanæ scribuntur, non omniū morborum, sed acutorum tantùm uictus rationē edocuit*. Nam ubi *ptisanæ sermonem aggreditur, inquit, ptisana potius uteudū in acutis morbis, quàm reliquis frumentaceis*. Quod *& ex ipso libri titulo licet agnoscere*: De *uictu enim acutorum morborum inscribitur. Acutæ autē ægritudines, ut ait* Hippocrates, *in quatuordecim diebus finiuntur: rarò autem tēporibus & regionibus nostris ægritudines inuenias, quæ non ultra quartūdecimum protendantur. Sed neque omnibus acutis congruit, quia non morbis siccis, utpote maiorem humectationem desiderātibus*. Quēadmodū *testatur* Galenus *in libro suo, quē de ptisana inscripsit*. Qui *tamē morbi sicci multi sunt, & frequēter cōtingunt: sicuti pleurites & peripneumonia, & in totum*

thoracis morbi, in quibus nihil expuitur, iecoris, uētriculi & intestinorū inflāmatio, in qua uel nihil, uel tantùm dura & pauca excernūtur: capitis passiones, in quibus per palatū & nares nihil expurgatur. Inflāmationes quoq; & hulcera reliquā sanie nō manātia, inter siccos morbos cōputātur. Et in uniuersum omnes, ī quibus lingua admodū arida, & exterior cutis retorrida uidetur. In his omnibus uel nequaq̄, ut Galenus in libro suo de ptisana, uel nō sola est danda, ut Hippocrates ipse prio lib. de uictu morborū acutorū testatus est. Nō oībus ēt acutis & siccis ægritudinibus molestatis, & iā cōsuetis ea cū uoluptate uti, ptisana exhibēda: quoniā nō his, in quorū uentriculis acescit, ut docuit Galenus primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, ubi & panē ex aqua cōmēdauit, & accuratè uerba eius pscrutantibus, arbitrandū medico reliquit, quis cibus in cōtinuis & acutis febribus exhibendus. Ait enim & panis, & quæcūq; alia eandē & similem uim habēt. Vnde cognosci potest eos qui uel pane ex seminis peponū succo, uel lactucis, uel atriplicibus cōmunibus, aut his, quas spinaceas uocāt, uel pulliculi gallinacei iure, cū omphacino aut lactucis cōdito, uel etiā ipsius carnis portiūcula eodē iure liquefacta, ī acutis morbis utuntur, nō magnopere à Galeni uictu recedere: magnaq; ex pte morbos cōtigere, ī quibus aliud potius cibi genus q̄ ptisanæ sit eligēdus. Verū & quibus dāda maxiè esset, uix hoc tēpore dari pōt: qñquidē nec hordeū habemus ad eam cōficiēdā idoneū, nec coquos qui parare rectè nouerit.

De hoc enim & ipse Galenus conqueritur, cuius tamen temporibus in nobilium quoque cœnas ueniebat: quanto minus nostri scient, qui & nomen ipsum ignorant: paucósq; inuenias medicos, qui eos docere sciant. Ego ut uerum ingenuè fatear, licet non semel legerim, quū in his libris, qui passim habentur, tum in tractatu peculiari à Galeno de ea ædito, qui nõdum (quod sciam) per alium, quàm per me ad Latinos uenit, modum quo conficienda est, nunquam tamen potui tantum docendo laborare, ut rectè paratam uidere potuerim, & in qua hordei discreta grana masticationem non desiderarēt: quòd non solùm ignoratione artificum; sed & malignitate hordei euenire credendum est. Apud nos enim non ad hominum, sed ad brutorum potius animalium escam hordea seminantur. Vnde fit, ut nec seligantur magnopere grana ad sementem, incuriosius terrenum & eligatur, & præparetur, natum à malis herbis nõ emundetur, in area nõ satis custodiatur, in horreo nõ bene conseruetur, atque ut sequens est, à boni hordei conditionibus longè absit. Quod etiam antequam coquatur cognosci potest. Videmus enim eius grana, sordida, rara, leuia, rugosa, exigua: uel si magna quædam reperiantur, laxa esse & superfluè humida, à multis dum franguntur, puluisculus quidam instar calcis euolat, & fuscedo quædam potius quàm albedo intrinsecus apparet tetri odoris, saporéq; cocta iiucūdo. Quātum uerò ptisanæ deest suauitatis, tantum & bonitatis. Sed experientia quoque nos bono hordeo carere ostẽ

dit, quàndo & serò, & uix aqua madefactum in tumorem attollitur: neque unquam totum in succum conuertitur. Vnde fit ut ptisana ex eo parata, laudes Hippocratis amittat, & meritò, quoniã insuauis, masticatione egens, non lubrica, durior, & propterea non concoctui facilis, inflánsque ex hordei malignitate, & coquorum ignorantia fit. Sed esto bonus coquus, bonum & hordeum, tanto tamen tempore eget, si bene coqui debet, ut abãdi hora, quæ præceps præsertim in acutis est, antè plerũq; transeat, quàm parari possit. Si igitur insueta insuluptuosáq; ptisana nostro sæculo & regione est: si morbi magna ex parte nunc contingunt, quibus nec iudicio Hippocratis *esset danda, si bonum hordeum non habemus, nec coquos qui parare nouerint, & si habemus, tempus eam ægrotis dandi plerunque desit, relinquitur eos potius errare, qui plerũq;, quàm qui nunquam eam ægrotis dant, cum suppetant, & in usu sint alij cibi facilè parabiles: nec adeò inuoluptuosi, qui plus & minus nutrire ualeant, quàm ptisana, & eius succus.* Nam *olera*, Auicenna *teste, minus nutriunt, panis plus secundum* Hippocratem *&* Galenum. *Sunt & nonnulli fructus, qui ægrotantibus dari non possunt, & pulliculorum iura, & auicularũ: quæ plus minúsue apta ad nutriendũ fieri possunt, addita etiam aliquando contusa carne.* Nec *uerendum q̃ nimis nutriat: quia quod contusum uocamus, ut aliâs probaui, parari aliquo modo potest, ut minus nutriat quàm ptisana.* Nec *abhorret hic cibus à* Galeni

doctrina, quando & porcellorum carnes liquefactas tertianarijs concedit. Vt uerò ptisanæ usus aliquando probari possit, & medici qui ea utantur, clypeo se Hippocratis & Galeni tueri ualeant, certè qui iuscula, & farinam eius ad eundem usum parent, nullam excusationem merentur: quum scribat Galenus libro de rebus boni & mali succi, & libro de attenuante uictus ratione, farinā hordei, superfluam esse & inflatiuam: Libro quoque primo de escis coquos Romanos uituperet, hordeum in mortario conterentes, ex quo erant ptisanam paraturi. De aqua demum hordei uideant qui Auicennam colunt, quo modo ea utantur, scribente illo libro secundo, capite de hordeo, eam esse malam stomacho, & inflatiuam: nec putent se eiusdem autoritate tueri, eodem capite & quarto libro eam cō mendantis: sciant enim in eius libro plerunque pro succo, aquam legi: sicuti capite de cibo febricitantium, ubi dicit: Si timueris debilitatē, sis contentus aqua hordei. Nemo enim nescit, communem aquam hordei reparare uires debiles plus, quàm iulebum posse. Boni etiā non corrupti ob dogmatis amorem iudicij homo, facilè cognoscere potest uerba illa Auicennæ sumpta ex Galeno, in expositione quarti aphorismi, primi libri dicente, In quibus non ultra hebdomadem morbus protrahendus est, solùm sufficit melicratum, quòd si non satis fidimus robori ptisanæ utimur succo. Vbi & aduertere licet, pro melicrato ab Auicēna iulebū scribi: alioqui nulla apud Galenum iulebi mentio, sicuti neque alterius

cuius'q̃ similis potionis cũ sacchar o cõdnnatæ. Aliquãs do etiam apud Auicennam aqua hordei pro ptisana legitur, sicuti ubi conficere eam docet duplici modo, & ubi non esse dãdam aquam hordei iubet, quando aluus adstricta est. Quod etiam cognouit Ioannes cognomẽto Mesue, dicens: antiquos consueuisse uocare aquam hordei ptisanam. Apud uerè tamen antiquos hordei aquæ nomen rarò legas: semel enim tantùm me legisse apud Græcos memini, in libro uidelicet quarto, de uictu morborum acutorum, ubi scribitur: Si fitiaulosi ualde fuerint, aquæ hordei quid bibant. Quæ uerba enarrans Galenus, ait: Melius docere quo pacto esset construenda, an uideliæt per solam infusionem, an ueluti nunc zython facientes. Dicerem ego quoque Galeno, si liceret, consultius eum egisse, si modum quo essent paranda docuisset, quod nullibi, quod sciam, fecit, sed de zytho proprium faciens caput libro sexto medicamentorum simplicium, quod in uulgatis codicibus deest, cum tantummodo uituperat, sicut & Dioscorides: non tamen ille, aut hic docet quo pacto parandus sit, sicuti nec Auicenna capite de foca, ubi de hisce potibus uidetur loqui. Libro autem primo quod Paulus zython, ipse aquam hordei uocauit, ubi scilicet docet lac prouocare, cum terrestribus uermibus. Neque hoc dixerim quasi communem hordei aquam expulsurus, ut qua etiã ego & sedendæ sitis gratia frigida, et prouocando nomitu tepida, & extrahendo sudori calida uti consueuerim: Sed ut his, qui medicinæ autores pro dijs

habent, locum monſtrarem. Alioqui licet & ratio, & antiquorum autoritas reprobare eos potus uideantur, qui ex granis conſtant, ceu aſpectu, odore, guſtu etiam inſuetis (quod & mihi contigit) horribiles, experientia tamen docet, ſeptentrionales homines, qui nihil ferè aliud bibant quàm ceruiſiã, & pulcherrimos eſſe, & ſaluberrimos & robuſtiſſimos. Sed de hac re fortè aliâs. Satis enĩ nũc ſit oſtẽdiſſe, medicos qui ptiſana, farina, & aqua hordei in noſtra regione non utuntur, non ſine ratione id facere. Vale, præſul eminentiſſime.

EPISTOLA TERTIA.

MAGNIFICO *uiro Domino Alexio Durzo. Preſeruatio, & curatio peſtilentiæ.*

QVANQVAM *multos ſcio fuiſſe, qui de peſtilentiæ præſeruatione & cura, longos tractatus conſcripſere, difficiléque eſſe ea inuenire quæ alijnon ſcripſerint: ſuperfluũ repetere, quæ ſunt abunde pertractata: tamen ut morem gererem magnificentiæ tuæ cui me plurimum debere ſentio, calamo manum admoui: enitárque ſi non rerum nouitate, facilitate, breuitate, & ordine eius deſiderio ſatiſfacere. Addens nõnulla à me*

antiquorum lectione obseruata, atque usu comperta, quæ apud recentiores fortè non inueniuntur. Sed omissis uerbis, rem ipsam aggrediamur, à præseruatiõe ceu nobiliore & magis necessaria parte sumẽtes exordiũ. Præseruatio in duobus præcipue consistit, in reddendo corpus aptum ad repugnandum: & agẽs debile ad imprimendum. Primum perficietur corporis mundificatione & roboratione: mundum & purum corpus redditur, si quæ adsunt superflua, uacuentur, cautelàque adhibeatur, ne in futurum generentur. Vacuantur superflua phlebotomia, pharmacis, exercitio, sudore, inedia, necnon ea, quæ obtutum effugit deflatione. Phlebotomia ex media uena dextri cubiti facienda est: his quidem qui assueti sunt, toties, quoties consueuerunt: his qui non assueuere, antequam ad loca infesta deueniãt: uel si in locis infestis, suspectisq; sint, quàm proximè possibile fuerit. Nec est multus sãguis auferẽdus, sed iuxta temperaturam, uices, copiam, & consuetudinẽ: hoc semper considerantes, ut si necessitas ingruerit, possit oportunè morbo iam incipiente iterum extrahi: magnificentiæ tuæ sufficere sex uncias puto. Sunt qui singula luna scindere uenam iubent, & parum sanguinis auferre. Quod ego in his, qui multi sanguinis sunt, & frequenti assueti missioni, in hisce præsertim regionibus non uitupero. Sanguinis missione facta, triduo manè uncia una semis oxymelitis cum tribus uncijs aquæ in qua betonica herba cocta sit, bibenda est, si hyemale tempus fuerit: sin autẽ æstiuum contigerit,

pro oxymelite acidus potus, qui acetosus syrupus uocatur: pro betonica, cicorium accipiatur. Quarto die purgandi illi humores leni medicamento sunt qui redundare magis in corpore uidentur, conuenire ego has ce pilulas magis puto: aloës loti, agarici præparati añ. scrupulum unum, rheubarbarici grana tredecim, scamonij præparati quod diagridion uocant, grana tria: cum aqua betonicæ, fiant pilulæ quinque. His uerò, qui ignorant quinam humores eis abundent, drachma una pilularum quæ aggregatiuæ uocatur, utilis erit. Sequenti die sumenda esset bonæ theriacæ drachma: Sed quoniam nec reperitur, nec reperiri hoc tempore bona potest, loco eius erit sequentis antidoti duplum, id est, duæ drachmæ sumendæ, sanguinis fici, anatis maris, anatis fœminæ, anseris, hedi, rutæ siluestris, seminis fœniculi, cymini, anethi, buniados, id est, napi siluestris, uel si non habetur, loco eius napi uel rapi añ. tres drachmas, radicis gentianæ, trifolij, schœni anthus, uulgò sequinantum uocant, thuris, rosarum, & siccarum drachmas quatuor, piperis albi & longi, costiphij, anesi, cinnamomi añ. drachmas duas, myrrhæ, nardi añ. drachmas sex, beroi assari, ammoniaci añ. drachmas tres, mari agarici añ. drachmas duas, carpobalsami grana numero uiginti, ireos, croci, rhei pontici, quod nuper repertum est à Polonis, uel eius quod oritur, tale uocant gingiberis masticis añ. drachmam unam, stichados drachmas quinque. Fit tenuissimus pulusculus ex omnibus, & cum

quadruplo mellis electi, beneque expumati commisceatur, & uase argēti purissimi ueluti thesaurus preciosissimus conseruetur. Non solùm enim in pestilentia utile est, sed & uenenis uniuersis, ac serpentium morsibus summè aduersatur. Sequenti die drachmæ unius pondus ex puluere nostro cum bono uino bibatur, qui habet tormentillæ seminis, citri, id est, cardui benedicti aā. fiat puluis. Altera die comedantur duæ nuces, totidem ficus, folia rutæ uiginti, adiecto exiguo salis. Sequenti bolus uerbenæ herbæ masticetur bene, & demum deglutiatur. Altero pulueris hiperici drachma cū bono uino bibatur. Alio ex ueris pilulis ruffi, scrupuli quatuor sumantur, quæ sic componendæ sunt; aloës, hepatici pondo dua, ammoniaci electissimi pondo dua, myrrhæ electæ pondo unum, cum uino cretensi, uel alio odorato. Fiant pilulæ paruæ, & cum eodem uino deglutiantur septem, & ultimo die scrupulus boni rheubarbari masticatur, & paulatim deglutiatur. Deinde iterum ad antidotum primò descriptam recurratur, sed sat erit unicam drachmam sumpsisse; & consimili ordine seruato unum ex his quæ superius scripta sunt, quoque die accipiatur, donec hyems perdurauerit. Caloribus iam ingruentibus, cum rosaceo saccharo, rosisq; ipsis, & aqua earum ac cicorij, cuncta erunt plus, minúsue refrigeranda, secundum quòd maiores minorésue æstus, corpúsque requirent. Si qua uerò ex superius notatis deessent, aliquod ex his quæ adsunt loco deficientis est accipiendum: ita ut

vulnis manarim

Antidota

p lin c 8 lib 23

pilule R

nõ sit dies, qua nihil sumatur. Proderit quoq; interdũ, maximè si phlegma in superiore uentriculi parte abũdare uideatur, uomitu id expurgare: Cutis meatus apertos reddere. Nõ enim eos laudo, qui aceto uniuersum corpus abluũt, sed potius iubeo, ut oleo odorato, quod de spica uocant, quarta parte boni uini adiecta uel oleo de costo simplici bene cũcta membra perfricentur. Balneum aquæ calidæ non laudo, q, & carnem nimis laxã reddit, & ad patiẽdum ab extrinsecis causis obnoxiã, sed frictionibus potius moderatis utendum censeo. Et hæc quidem sufficere ad corporis emundationem & robur puto. Labores enim & omnimoda inedia emũdarẽt quidẽ, sed ĩbecille nimis corpus redderent. Satis erit moderatè exerceri, & modico cibo uti, taliq; ut etiam facilè cõcoquatur: Atque bonos præterea humores generet: quam uim habent carnes perdicum, phasianorum, auicularum, gallinarum, turturum, hedi, ueruecis, leporis, cuniculi, uituli. Piscibus nõ nisi paruis & bonis utendũ: nec ouis nisi uel tremulis, uel sorbilibus & semper recenter natis. Cauendus nimius usus pinguium, & assiduitas iurulẽtorum. Ex herbis cõgruũt lactuca, acorium, portulaca, lapathum, acetosam uocant, pampinella parua, calendula, betonica, fœniculus, anethum, buglosson, quam boraginem uocãt, & omnes seridis species, quas scariolas, cicerbitas, endiuias nominant. Allium, quicquid alij dicant, ego in parua quantitate non uitupero, & similiter raphanum, &

quam turmam uocatis, aceto uel uino, ut fieri consue-uit, soluitur. Fercula ex predictis herbis parari pos-sunt, addito etiam bono oleo, passulis, & aceto: atque etiam ex hordeo lentibus, prima abiecta aqua, & de-mum aceto conditis, & ciceribus: rarò tamen legumi-nibus hisce utendum. Ex fructibus, *nuces, auellanæ, ficus, pistacia, amygdalæ, & præcipuè amaræ, pini grana, uuæ siccæ, siue nostrates, siue orientales, quas passulas, uel zizíuas, uel solanas uocant, mala uel pi-ra acida, mala punica, citria, quæ à* Narantia *nuncu-pantur, limones, cappares, pruna sicca non multum dulcia, cerasia acida.* Ex *quibus etiam iuxta morem patriæ fercula parari possunt, & carnes pisces'q; con-diri.* V*sus aceti atque omphacij, quod agrestam di-cunt, summæ utilitatis existit, atque omnium, quæ aci-dum habent saporem.* Vn*de curandum est, ut omnes cibi aliquo acido semper condiantur: & propterea côditura quam galatinam nuncupant, addito aceto cô mendatur.* Piperis *contriti & gingiberis usum, nisi in exigua quantitate non commendo, sed commixto a-baria sunt condienda, quod habet cinnamomi partes quatuor, cardamomi, anisorum añ. pondo dua, rosa-rû maceros añ. põdo dua, croci põdo unû.* Q*uibus ad-di possût piperis uel gigiberis põdo quiq;.* Piperis *tñ i-tegra grana, ut fieri solet, ĩ iure decocta, nõ uitupero: maxiè ubi acidû quoq; aliqd adijciatur.* Poss*ût ex her bis supius descriptis, atq; ex petroselio: saluia, serpillo,*

cōtritis optimè, & cum aceto uel omphacino liquatis, embammata fieri, quæ intinctus, uel sapores Itali uocant. Ex amygdalis quoque bene contritis, addito omphacio uel aceto, & aqua rosacea, & pauco saccharo intinctus fit utilis, & palato non insuauis. Vinū malorum punicorum, quæ granata etiam dicūtur, in simili usu commendatur. Assa, modò bene concoquantur, utiliora sunt, q̃ elixa: Lac non conuenit nisi acidū. Et hæc quidem satis sit dixisse circa cibos: nam ea quæ non concessimus, intelligenda sunt prohibita. Quod ad potus uero attinet, eligendum est uinum clarum, album, odoratum, pauciferum, id est, lene, quod ad acerbum potius inclinet, quàm ad dulce: quod etiam aqua temperandum plus, minúsue est, iuxta & eius potentiam, & anni tēpus. Vinum absinthites satis laudo: laudarem tamen magis cestrites, id est, ex Betonica paratum. Cereuisiam non probo, neque alium potū ex granis, uel lupulorum floribus concinnatum, sed loco similium potuum uinum factum ex acerbis piris uel malis, uel hydromeli, cum pane asso præparatū, quod ad acidum uergat, exiguo etiam cinnamomo conditū. Summè autem conferret, si canthari, in quibus uinum cōseruandum, essent ex iuniperi, uel lentisci, uel fraxini ligno fabricati, & calix cum quo bibatur, ex auro, cui à natura quinta uel sexta argenti pars esset cōmixta. Non paruum quoque robur corpori præbet ad resistēdum, si facies & os ex bono uino cum aqua rosacea, hyeme quidem minore, æstate maiore quantitate com-

mixta, manè abluatur. Naribus decoctio foliorum lauri attrahatur: aures ex oleo de spica odorato calido intrī secus cum digito inungantur: semen citri in ore teneatur. Somnus diurnus, ira, clamor, tristicia, concubitus, ut inimica sunt fugienda. Et hæc satis dicta sint, quātum ad ea, quæ intrinsecus robur corpori imponunt. Nunc de his dicemus, quæ externis defendendum, & uires inimicā, hoc est, pestiferi aëris imbecilles reddūt. Horum quædam propinqua & corpus contingentia, quædam remota: ex propinquis sunt uestes, quæ pulchræ, mundæ, & odoratæ esse debent, assiduéq; mutari. Et propterea ultissimum est antequā quis eas induat, ut aliquo infrà dicendis thymiamatibus suffumigentur. Ad idē attinēt sacculi, cordi, hepati, uentriculo admouendi: & pilæ manu portandæ, atque assiduè ex manu ad manum permutādæ, ac naribus proximādæ. Ad remota spectant, habitatio, quæ mūda esse debet, ab latrina, cloacis, & fœtidis locis semota, aperta ad septētrionem & occidentem: ad meridiem, & orientē clausa, quæ igne lignorum odoratorum in aperto ardentium, non in fornace clausorum, etiam si æstas fuerit, debet calefieri: suffumigijs, inspersionibus, & odoratis herbis aut fructibus boni odoris reddi. A qua, nisi duabus post solis ortum horis, nō est exeundū, nec nubilis uel nebulosis diebus, nisi urgente necessitate. Semperque tutius est, pransum, quàm ieiunum exire, & bene omnibus prædictis auxilijs munitum. Vt uerò ea, quæ diximus, impleri possint, subijciā pulueres duos

hyemalem uidelicet, & æstiualem. Hyemalis habet styracis, iridis, masticis añ. pondo dua, garyophyllorum, maceros, nucis unguentariæ, quam moschatam uocãt, cinnamomi, croci, agalori añ. pondo unum, ambræ pondo unius quintam, moschi partis unius decimam, fiat puluis. Aestiualis ex his cõstat, fucini electi pondo dua, foliorum myrti, corticum citri, florum nimpheæ, rosarum, uiolarum, croci, maceros, sandalorum citrinorũ añ. pondo unũ, camphoræ, ambræ, benzoi pondo quinq;, moschi partis unius decimam, fiat puluis. Ex his pulueribus possunt fieri pilæ, Hyemalẽ cum styrace componendo: Aestiualem cum aqua rosacea & tragacantha: addendo utrique ladanum ad libitum. Possunt ijdẽ pulueres ut sunt, uestibus inspergi, & formæ ex ijsdẽ confici ad suffumigandum aptæ, addendo etiam carbones, ut fieri communiter solet. Ego pilã parari iubeo ex cupresso uel aliquo ex lignis, quibus cantharos fieri suprà docui; interius concauam, quæ aperiri & claudi possit, sitq; tota foraminulenta: intra quam spongiæ nouæ frustum immitto, hac mixtura prius infusum, aquæ rosatæ, uini cretici añ. pondo unum, aceti pondo quinque, & altero ex dictis pulueribus post infusionẽ aspergo; quæ pila manu geritur, & crebrò naribus admouetur, & dum maius aliquid timetur, palma manus percutitur, & liquore exeunte nares liniũtur. Ex ijsdem quoque pulueribus repleri potest sacculus purpureæ syndonis, quo ueluti clipeo cor muniatur. Hepar uerò, stomachus, & testes hoc unguento robora-

*ri poßunt: olei rosati, omphacini unciæ duæ, olei de spi
cæ odoriferi unciæ quinque, pulueris cinnamomi, caryo
phyllorum añ. drachmas quinque, rosarum sandalo=
rum añ. unciam cum modico ceræ & aceti rosacei un
guentum drachmæ unius mole. His debito modo obser=
uatis, Deo optimo adiuuante, sperãdum pestilẽtiæ uim
reprimi. Quòd si fortè uel ex nimia cum infectis con=
suetudine, uel maxima aëris malignitate contingat no
cumentum aliquod persentiri, statim est ad sequentia
auxilia confugiendum. Primò alui excrementa clysteri
uacuanda ex libra una iuris galli bene saliti, quatuor
uitellis ouorum, & uncijs tribus mellis rosacei compo
sito: dein cordi, hepati, testibus panni applicandi, cre=
broq; renouãdi, hac mixtura madefacti: aquæ rosaceæ
pondo quatuor, uini optimi pondo .i. aceti rosati, si ha
beri potest, uel communis, si id non habetur, pon=
do quinque, pulueris frigidi superius descripti partis
unius decima.*

*Post hoc si qua in parte exteriore tumor uel dolor
ostenditur, ei admouenda est cucurbitula uentosa: si
nullibi quid se ostendit, post utrasque aures, sub a=
xillis, prope inguina cucurbitulæ apponantur. qui=
bus sic manentibus, uena secetur, sanguisq; copio=
sius iuxta uires & alia quæ suprà diximus, fluere
permittatur.*

*Quæ autem uena secanda sit, his cognoscendum: Si
tumor uel dolor in collo, uel suprà apparet, uena ce=*

phalica secanda est, quæ supra cubitum in parte exteriore inuenitur. Si in inguinibus uel infrà, uena quæ est supra talum interius, quam saphenam uocant. Si à collo usque ad pudẽda, uena iecoraria, quæ in interiore parte brachij sita est. Si suprà simul & infrà, etiã ipsa saphena secanda erit. An uerò ex dextra uel sinistra parte incisio uenæ facienda sit, hoc modo iudicandum: Si ex una tãtùm parte dolor uel tumor apparet, uena ex illa parte accipiatur: Si ex utraque, dextra potius pars eligenda. Si nullibi uel dolor, uel tumor appa ret, inferiores uenæ, id est, saphenæ ex utraque parte, dextra & sinistra aperiantur. Facta sanguinis uacuatione, ueræ smaragdi subtilissimè cõtritæ pondus, grana octo hordei, cũ aqua rosata & gutta boni uini deglutiantur. Vbi smaragdus non habeatur, antidotus à nobis superius descripta, uel unum ex septem his quæ suprà recitauimus, pari modo recipiatur. Si tumor alicubi se ostenderit, ei rursus uentosa applicetur, sed cũ profundis satis incisionibus. Et hæc quidem primo die agenda.

SECVNDO DIE

Loca tumoris sicubi apparent, decoctione chamæmeli cum spongia foueantur, post quam uentosæ apponantur, ipsisq; permanentibus, hoc medicamentum bibatur: Tamarindorum ℥ decem in aqua ferueant, postea exprimãtur, & proijciãtur, & decoctioni addan-

tur rheubarbarici. ʒ. una. agarici. ʒ. S. & fiat potus qui tepidus hauriatur. Vesperi puluis ex carduo benedicto. S. citri tormentillæ, margaritis, corallis, & rosis equali quantitate cum aqua rosacea, gutta boni uini adiecta bibatur.

TERTIO DIE

Antidoti de sanguinibus superius descriptæ drachma detur cum æquali rosaceo sacchare, & sæpe syrop. ex acetositate citri cum cochleari deglutiatur. vel si is non adsit, acida simplex. Vesperi duæ uel tres unciæ succi uel calendulæ, uel bebernæ, uel betonicæ bibantur, & si herbæ uirides non reperientur, decoctio sicarum. Post quem potum patiens bene tegatur, ut (si fieri potest) bene sudet.

QVARTO DIE

Tumor si adest, etiam si maturus non uidetur, phlebotomo est aperiendus. Sequentibus diebus utendum eisdē auxilijs quæ suprà ī præseruatione descripta sūt: rebus tamen frigidis additis plus, minúsue iuxta tempus anni, uel magnitudinem incendij. Epithemata cordi & alijs locis, prout suprà notauimus, crebrò apponēda; oxyrhodino quoq; caput crebrò est perfundendum. Domus frigidis fructibus, folijs salicis, uitis, & cannis sternenda, aceto & aqua rosacea irriganda, frig

dis suffumigijs aliquando suffumiganda. Cibaria sunt ex carnibus superius descriptis confusis cum rebus ad dis præparata; uel ex iuribus eorum, rebus semper addis secum commixtis. Oua etiam sorbilia in aqua rosata & aceto antea per horã infusa, superaddito margaritarum puluere, conueniũt. Et olera frigida, præsertim acedula, portulaca, cicoriũ, & endiuia, necnõ fructus addi superius enumerati. Potus sit uinum tripla aqua dilutum, uinum granatorũ, oxysacchari. Super tumore, mox ubi apparere cœperit, iter omnia placet, ut uitellus oui bene salitus apponatur, & crebrò permutetur, uel uerbascus herba cum radice contusa, bonoq; uino albo aspersa, & in proprio folio inuoluta, sub cineribus calefacta. Laudant aliqui staben herbam, quam scabiosam uulgò appellant: quidam maius symphyton, quæ consolida dicitur: alij pampinellam, alij lilij albi radicem. Expertus ego aliquando sum firmentum cum oleo & sale: aliquando ficus cum melle, ubi reliqua desint, cinis oleo coctus superpouatur. Tumore autem inciso, uulnus cum succo apij & melle purgandum est, longoq; tempore apertum conseruandũ, ut uirus bene expurgetur. Demum communibus auxilijs & implendum & glutinandum, & ad cicatricem ducendum. Hæc sunt quæ mihi oportuna uidentur ad pessima huius morbi propulsationem. Prætermisi autem nonnulla multum ab antiquis celebrata, partim quia nunc incognita, partim quia parum mihi credita & explorata. Incognita sunt, lemnium, sigillum,

quod terram sigillatam uocant, terra armeniaca, quam bolum armenium dicunt, scordiúmque & thlaspi herbæ. Quæ ut M. T. possit inquirere, uel oblata cognoscere, describam qualia esse debeant. Terra sigillata esse debet rubri coloris, munda, non ualde leuis, gustu non mordax, sed modicè adstringens, tenax aliquo modo & lubrica, ita ut in aqua resoluta similis fiat molli ceræ. Portatur ex Lemno insula Græciæ, formulis paruis quæ antiquitus imagine Dianæ sigillabantur. Bolus armenius colore esse debet in pallore auri, facilè solubilis, nihil arenosi in se habens, mediocriter densus & grauis, adeò ut his qui non bene considerant, uideatur lapis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ. Thlaspis herba est angusta habens folia ad digiti magnitudinem, super terram iacentia, in summo scissa sed pinguia, uirgam tenuem duorum palmorum, adnascentes quasdam paucas habentem, & circa totam ipsam, fructum parum latum in extrema parte, in quo semen paruum simile nasturcio, ad disci figuram ueluti conquassatū: florem subalbum. Nascitur in uijs & sepulchris, semē est acris saporis. Scordion nascitur in locis mōtanis & palustribus, folia habens similia chamædryi, maiora tamen, nec adeò in circumferentia incisa, aliquo modo allij odorem referentia, adstringentia, gustu subamara, ungulas quadratas, à quibus flos subrubeus dependet. Quatuor hasce res si quis habere posset, alia medicamenta contra pestilentiam & uenena frustrà

perquireret, sed inuria & auaritia fecit, ut hæc cum multis alijs deperderentur. Quædam demum sunt *quæ gustata, utilia esse traduntur, quibus tametsi exiguam fidem attribuam, non tamen eorum usum inhibeo: quoniam, si non iuuant, non etiam obsunt.* Hæc *sunt: iacinthus collo alligatus, adamas sinistro brachio alligatus, betonica portata, lapis achates, lapis chelidonius, niger carbunculus.* Habet M. T. *quæcunq; in hoc pessimo morbo ad hoc usque æui obseruata à me tanquam excellentiora sunt. Nõnulla autem de industria prætermisi, uel multum triuialia, uel à temerarijs hominibus cum nece multorum tentata. Deus misericors* M. T. *ab hoc pessimo morbo, omniq; malo tueatur, & mei memorem reddat.*

EPISTOLA QVARTA

ANGELO *Cospo, febre & obstructione laboranti.*

MAGNA *me tristitia affecerũt literæ tuæ, mi Cospe, te adhuc ægrotare significãtes, quem ex his, quæ* Nouellus *noster scripserat, iam sanum putabam. Vnum tamen est quod me consolatur quòd ex his quæ scribis, plus tibi timoris esse uideo quàm periculi: cum nullum adsit symptoma, quod ipsum uel per se uerendũ sit maioris cuiuspiam morbi, præsentis uel futuri non modò inia*

tium, sed nec indicium. Nam (ut interim de regio morbo taceam, qui nisi ante septimum diem euenerit, uel iecoris duriciem secum habeat, ferè solet esse salubris) nihil apparet, quod formidandam aquam intercutem ostendat: præcedunt enim pedum, manuum, faciei, & palpebrarum tumor, ilia extenta, color & pallido albus, lotium ægrè, flatuoso spiritu uenter, & interdum testes implentur. Denique malus totius corporis habitus, quem καχεξίαν uocant, his adest, quibus ille affectus timendus est. Quare bono animo esto, mi Angele, & securus, te nec intercuti, nec grauiori cuipiam morbo subiacere, tibique potius sperandam citam sanitatem, quàm uel difficilem, uel longam ægritudinem timendam. Cum enim sentio à bile te potius parum torrida, quàm ab alio humore uexari, aliquam solùm obstructionem uenarum, quæ à gibbis hepatis ad renes descendunt, obstare, ne lotium coloratius fiat, cuius etiam obstructionis indicium non leue est spuma, claritati illi quasi perenni associata. At sedimē id quod subsidet, si modò uerum est sedimen, breuitatem & securitatem pollicetur. Quæ duo & uictus ratione, & medicamentis iuuari possunt: In quibus rectè instituendis, media uia procedēdum iudico. Ipsa siquidem obstructio, calida bilis, & symptomata quæ scripsisti, frigida desiderāt. Ita moderāda igitur omnia, ut nec nimis calefaciendo bilem excitemus, nec infrigidando obstructionem augeamus: ut ad particularia descendam, domesticum & syluestre intybum laudo: hoc cicorium, il

L

lud endiuiam uocant: si costo uel oxymelite, uel oleo bono & aceto, superadditis semper passulis, condiantur cappares, utrouis modo præparati, & cibus erunt, & medicina. Apium hortulanum, quod petroselinum uocant, semper cum carnibus decoquatur, inter quas galli, ueneris adhuc expertes, ex domesticis: perdices, phasiani, auiculæ ex siluestribus, cæteris præponuntur. Vinum sit album, clarum, odoratum, modicè pro eius potẽtia dilutũ. Singulo die tres unciæ aquæ, ĩ qua par modus absinthij & acorij bullierit, adiecta oxymelytis quod compositum uocant, uncia semis, calidè bibantur. Quinto quoque die manè catapotia terobolorum pondere deglutiantur, quæ quoniam cum æqualis portio est, aloê, agaricum & rheon recipiunt, de tribus cum rheubarbarico nominant, præcordia ex decocto rosarum, acorijq́; & absinthij, uacuo uentre foueantur. Quibus cum communibus regulis obseruatis, deo opitulante, spero te circa quadragesimum ab initio morbi diem sanitatem recuperaturum, præsertim si tute tibi non defueris, sed bene sperando, & affectus animi moderando promissam sanitatem lætus expectaueris: & hæc quidem de tua ualetudine. Intelligere desidero an discesserit Nouellus: & si discessit, quo die discessit: cui etiam literæ ad eum sint dirigendæ: nam Venetijs ut putabat, suum Ianum non inueniet, quoniam intercæptus à Naranensibus sit. Discipulus enim eius nuper uenit, scribere desiderat. Valetudinem tuam cura, mi Cosme.

EPISTOLA QVINTA

IOANNES *Manardus Nico-
lao Leoniceno, uiro unde-
cunque doctissimo*
S. D.

MEMINISTI, *puto, Leo-
nicene, uir doctissime, dum
paulo antea, quàm huc uen-
turus, Ferraria recessissem,
in* Operonum *clarissimæ fa-
miliæ luculentissima domo
cum* Trifino *uiro non solùm
generis nobilitate, sed omni-
faria doctrina præstantiss.mo de uarijs simplicibus me
dicamētis loqueremur, in grādē nos inter reliqua inā
disse dubitationē circa preciosissimā illā radicē, quam
rheō* Græci, Plinius *rheroma, uulgus rheubarbarū uo
cat, quòd uidelicet* Dioscorides & Plinius *nō odorare
dicerēt re ipsa & experimēto ualde odoratā cōpbanti
bus. Quod quū tu negares, radix in mediū allata, tha-
lamum ī quo sedebamus, statim odore repleuit, manife
stumq; ueritati præbuit testimonium: adeò ut necessa-
riò alterum concedēdum uideatur, uel fa!sa illos scri-
psisse, uel hanc non esse uerum* Rheon. *In qua contro-
uersia ego uolens quasi medius incedere, dixi illos de ui
ridi locutos: eam uerò quæ ante nos esset, ualde siccam*

esse. Aliqua enim esse, quæ humiditate superflua obtun dente, donec ea resoluatur, absq; odore perseuerent. Aliqua econtrario, quæ sicca nullum, uiridia magnum odorem mittant, & experientia ac Theophrasti autoritate constare: sicut & esse nonnulla, quæ siue recentia, siue antiqua sint, propriũ odorem spirent: uidebar hoc pacto & antiquos à mendacio tueri, & recentiores in ea radice, quam pro uero rheo habẽt, approbare. In qua sententia usque ad id temporis perseuerauí, quo tres clarissimi reges Cæsaris aduentum præstolantes, Pisonij conuenerunt: tunc enim à Sigismunj di regis Sarmatarum medicis didici, in eo bello quod contra Moscos fortissimè idem rex gesserat, repertum esse aliud rheon, cõmuni quidem satis simile, sed penitus inodorum: cuius puluerem chirurgus quidã mi hi dono dedit: quoniam radicem integram non haberet, quã tãdem tertio ab hinc mense cõsecutus, ipsãq; quantum ualui, diligenter rimatus, esse quam Plinius & Dioscorides pingunt, dubio procul iudicaui. Affertur enim ex his quæ supra Pontum uel Bosphorũ sunt regionibus, prope uidelicet Rha flumen, cuius radix nigra, & costo nigro exterius, magno centaurio interius similis: minor tamen & rufior, sine odore, calefaciẽs gustum & adstringens, laxa, sublenis, & dum masticatur, pallida & ad croceum uergens. Quæ ne omnia me finxisse putes, frustum eius mitto, non ambigẽs te, mox ubi id uideris, esse putaturum antiquos de hac locutos, non de illa cõmuni, quæ præter id, quòd odo

rata, leuis etiam est, imò quantò grauior tãtò melior, & à Ioanne *cognomento* Mesue, *& ab omnibus putatur.Nec à* Ponto, *sed ab extremis meridionalis* India *partibus ad nos uehitur, uimq; purgatoriam non minorem agarico habet. Quam certè si in eo de quo scribunt antiqui inuenissent, non silentio præterijssent, ut uel ex hoc obiter ab* Auerrois *calumnia* Galenus *defendatur. Quanquam nec ratio conuincit, ut si purgãdi uim habet, non possit & adstringendi uim habere, quando & aloës, & agaricus, & alia multa astringunt simul & purgant: nec dicit* Galenus, *quod aluum adstringat, sed quod stypticen, id est, astrictoriam uim habet: quod & ipse* Auerrois *confirmauit, alioqui nec* Ponticum *hoc ui purgandi caret: licet minorẽ habeat, & quæ uix unica drachma exhibita deprehendatur.*

Duo tamen adhuc supersunt modi, quos per te, his in rebus nouum Herculem, *solui desidero.* Vnus, *utra harum radicum in usu medico præferenda:* Alter, *an cõmunis hæc, loco tantùm, non etiã specie distet à* Pontico. *Mihi enim eiusdem esse speciei uidẽtur, præstareq; indicium non solùm ui purgatoria, sed & quoniam pro fundius se adigit, maiúsq; robur in membris relinquit. Semper tamen bonum & recens ponticum, malo & antiquo* Indico *prætulerim. Tuũ in omnibus hisce iudicium & expecto, & expeto, ut in te tandem cognoscam, quæ* Galenus *in bono inuentore & iudice desiderat, naturale uidelicet ingenium, bonam imprimis eruditionem, assiduum studium circa antiquorum*

monumenta, amorem immensum ueritatis, longámque in huiusmodi rebus exercitationem. Vale.

FINIS LIBRI QVINTI EPISTOLARVM MEDICIN.

LIBRI SEXTI EPISTOLARVM MEDICINALIVM EPISTOLA PRIMA.

Ad Potestatem. Vulnera capiti cuidam inflicta non fuisse letalia.

INFLICTA FUE*runt duo uulnera cum duobus catheuæ ferreæ anulis ca/piti Alouisij, fabri ferrarij. Alterum supra superalium sinistrum: Aliud in eodẽ latere parum ĩfra angulũ, ubi sutura quæ sagittalis dicitur, coronariæ coniungitur. Octauo die post uulnerationẽ supuenit erysipelas in facie, qđ paulopost totũ caput cõplexũ cũ febre est. Die uerò duodecio resolutio quædã dextræ manus cũ diminutiõe loquelæ, & demũ die decioquarto mors. Quæsitũ est, an ea uulnera essent letalia, uel mors alia ex causa prouenerit. Ad quod dubium, præsuppositis quibusdã, respondebimus. Primũ suppositum est, quòd nos occurrẽtes huic uiro octauo die manè inuenimus ipsum absque febre, dolore capitis, desipiẽtia, & quouis malo symptomate. Interrogantẽsque de præteritis diligentèr, intelleximus eũ nec cecidisse, nec uomuisse, nec uertiginem passum aut desipientiam, uulnúsque frontis uidimus non pertransire totam cutem. Aliud uerò pertingere usque ad membranam ambientem caluariam, quam almocatim uocant Arabes: à qua etiã membrana uidimus exiguam quandam caluariæ portionẽ denudatam, quam albam omni mala infectione immunem, simul cũ mẽ-*

branæ parte, quæ detecta erat, inspeximus. Quã etiã membranæ ossisq; detectionem non uulnere ipso cõtigisse, sed manu prudentis mediãi factam, quò uulnus melius conspici, curariq; posset: facta quoque per nos sedula totius capitis attrectatione, quã etiam posthac sæpe adhibuimus, non tantùm in parte læsa, sed & in quauis alia, nullum unquam indicium apparuit, per quod subesse oblæsionẽ aliquã conijci posset, sed neq; ex re ipsa, qua percussio facta est, modoq; ictus, quid tale deprehendi poterat. Secundò supponimus ex secundo Galeni libro, quinto & sexto aphorismo, morbum dici mortalem, uel quia necessaria ac semper, uel maiori ex parte mortẽ affert. His suppositis, dico primò uulnera supradicta non fuisse ex numero mortalium primo modo, hoc est, eorũ quæ necessariò mortẽ inferũt. Quod ego probo: Nam ex sententia Gale. lib. sexto aphoris. aphorismo decimo octauo, uulnera huius uiri, quæ ne ad caluariam quidem, nedum ad cerebrum penetrarunt. Idem sensit Auicenna lib. tertio capi. de plaga ab incisione cutis capitis, incisionẽ quæ pertinet ad cerebrum, licet rarò, sanari tamen interdum concedens. Idem quoque Galenus octauo libro de usu particularum capite decimo, ĩ Ionia Smyrnæ sanatum ait se uidisse adolescentẽ, cui alter ex cerebri anterioribus uentribus fuerat uulneratus. Dico secundò, eadẽ uulnera nõ fuisse mortalia secundo modo, hoc est, ex his quæ maiori ex parte perniciẽ inferre apta sunt. Tripliciter enim, ut inquit Galenus, quarto lib. Therapeu-

uices, dicatur morbus uehemens: Ob principatum patientis particulæ, ob magnitudinem dispositionis, & tertiò ob ipsius malignitatem. Nullo autem horum modorum uulnera ista magna dici poterant. Siquidem cutis, sola exigua pars præcisa erat, nec uenenata, malignáue affectio uulneribus erat impressa. Præterea *uidemus consimilia uulnera, & his etiam longè maiora quotidie cuti capitis illata, sanari perfacile: utpote in quibus nec arteriæ, nec uenæ, nec nerui nota digni oblæsi sũt: & propterea ueluti simplicia uulnera, quod quoque* Auicenna *testatus est, facilè coalescũt.* Quod *considerans prudens senex in aphorismo, ubi uulnera letalia enumerat, non capitis, sed cerebri mentionem habuit, inquiens:* Vesicam *incisam habere aut cerebrum, & reliqua.* Si *quis uerò contendat, exigua quidẽ in superficie apparuisse uulnera, uerùm oblæsionem ad cerebrũ ipsum, uel membranas pertigisse, quod tum ex rei ipsius probet euẽtu, tum ex febre, erysipelate, paralysi, stupore, quæ superuenerunt:* Afferatq; *pro se aphor. decimum quartum septimi libri, in capitis ictu obstupescentia & desipientia malum.* Item *decimũ nonum eiusdem:* In *ossis exutione erysipelas.* Rursus *uicesimo quarto in ossis præcisione desipientia, si in uacuũ comprehenderit.* Huic *respondebit* Hippocrates *quinquagesimo aphorismo sexti libri, dicens:* Quibuscunque *præciditur cerebrum, his necesse est febrem, & bilis uomitum superuenire.* Cui *aphorismo consonat illud* Auicẽnæ *lib. tertio:* Cum *incisio peruenit ad cerebrum*

apparet febris & uomitus choleræ:nec solùm cerebro uulnerato euomunt homines bilem, sed & dura etiã membrana: sicut Galenus eum locum enarrans, attestatur: Neque sat est dicere, *superuenisse huic uiro postenus febrẽ, sed quòd accidẽtia ipsa, quæ* προγνωμικά *uocant, statim ipsam passionem cõsequuntur: sicut docuit* Galenus *in expositione aphorismi duodecim, libri primi, & in libro de constitutione artis medicatiuæ, atque alijs in locis.* Ipse *etiam* Hippocra. *aphoris. quinquagesimo octauo libri septimi addidit uerbũ, statim,* De *his accidentibus loquens, quæ cerebri cõcussionem comitantur.* Alexander *quoque tria mala ictum membranarum cerebri consequi uoluit:* Conuulsionem *uidelicet,* Desipientiam, *& acerrimum dolorem.* Et *Celsus bonus* Hippocratis *interpres, libro quinto. Si cerebrum, mẽbranáue eius, uulnus accepit, præter bilis uomitum, sanguinem per nares, & quibusdam etiã per aures dixit exire,* Non *difficilius quoque reuincentur, si qui aut perfractam caluariam, aut ipsa quidem integra, interiorem aliquam membranæ uenam ruptam fuisse affirmauerint.* Osse *enĩ fracto & prædicta eueniunt, & præterea oculi obcæcantur, obmutit homo, & sine somno quasi dormitans iacet.* Disrupta *uerò uena, sanguis exit, qui conglobatus uehementem dolorem excitat; quo dolore cum hic uir semper caruerit, non ceciderit, non bilem uomuerit, non uertiginẽ, aut obcæcationem passus sit, uerisimile est non cerebrum, non membranas oblæsas fuisse, sed nec caluariam, aut*

uenam perfractam, Credendumq; ea accidentia, quæ octauo & undecimo die euenerunt, & consequenter mortem ipsam, quæ ex illis est secuta, non magnitudine uulneris, sed malitia potius humorum, & capitis debilitate contigisse. Et ita teneo ego Ioannes Manardus, ordinarius medicinæ professor, in quorum fidem examaui, & manu propria me subscripsi.

EPISTOLA SECVNDA.

Domino Benedicto Porto, Patritio Mantuano.

QVANQVAM uariæ sint affectiones, quibus præstantissimus hic uir molestari consueuit, ferè tamen ab eadẽ causa proueniunt: Siquidem totius corporis temperatura, sed præsertim iecoris, uenarũq;, calidiore, siccioreq;, tum natura, tum ætate circa uicesimum & primum annum fit, ut rufa bilis & mole, & feruore ultra modũ augeatur, quæ per uarias corporis partes delata (utpote suapte natura mobilis & uaga) atq; etiã interdum quibusdam alijs superfluitatibus adiuta, uarias in corpore excitet læsiones. Quãdo enim intimas lacertorum & cartilaginum partes ingreditur, & ad ossa usque adigitur, subiectas ipsas partes separans, dolores artuũ facit. Quũ de maioribus uenis ad minores, atque ex his ad minimas, quas capillares uocant, tandemq; ad cutem, extimásque partes diffundatur;

ſed neque putreſcit, neque admodum uel torrida, uel ſanguini admixta, colorem deturpat, & arquatū morbum gignit, qui præſertim in oculis apparet ceu tenerioribus, nitidioribuſq́;. At ſi retorrida ſit atque ſanguini admixta, puſtulas excitat non his abſimiles, quæ culicum morſu fieri ſolent: quas Arabes ſeres, Celſus exanthemata uocat. Quòd ſi ipſa per ſeſe, non ad uſq; cutem meat, ſed uapores ad eā mittit tenuiores, quàm ut puſtulas facere poßint, pruritū tantūmodo mouet. Dū uerò ad caput, coadiuuante etiā eius calore trahitur, ab eoq́; aliquid pituitæ ſalſioris recipiens, ad os nareſq́; deſcendit, hulcuſcula illic, hic cruſtas facit. Si ad oculos, palpebraſq́;, pruritum, lippitudinemq́; excitat, præcipuè ſi torridior fuerit. Quòd ſi fortè obſtructiōe facta computruerit, tertianas febres gīabit; uel ueras, exquiſitaſq́;, ſi ſyncera ſit; uel nothas, & adulterinas, ſi pituitā ob frigidiorē uentriculū, cruditatémue genitam, ſecū habuerit admixtā, uel atrā bilem. Hi autē affectus tametſi maiori ex parte faciles uideantur, & de eorū numero qui ſint potius dedecora, quàm morbi uocitāda, haudquaquā tamē ſunt negligēdi, cū poſſint ad deteriora (ſi neglectui habeātur) facilè prolabi. Nariū quidē cruſtæ ad ozænā, cui malo uix ſuccurri poteſt; oris hulcera ad ea, quæ ἄφθαι græcè dicuntur, quæ longè periculoſiſſima: In oculis mala lippitudo ſeu inflāmatio oriri poteſt; & quæ ad īteriores partes, biles uehemētes, artuū dolores: quæ ad extimas, mala hulcera, & demū elephātiaſim facere. Accedit quòd materia

hæc nō solùm propriā habet malitiā, sed ex cōtagione occultū quoddā uirus cōtraxisse uidetur. Verùm si his, quæ deo duce cōscripturi sumus audiens, obsequensq; fuerit, speramus eodē summo deo & uero medico opitulante, nō modò deterrimas illas labes euasurum, sed à leuioribus istis, uel nihil, uel certè exiguū quid detrimēti passurū. Diuina igitur opera freti, propositum aggrediamur: Duplici, quantum proposito attinet, medicina existente, altera quæ immunētē, altera quæ iam factum morbū propulsat, utrūque exequamur, orsi à prima, ueluti à primaria & nobiliore. Rursus quoniam tam præseruatio quàm curatio duplici instrumento perficitur, uictu scilicet, & medicamētis, interq; ea ratio uictus præstat, ab ea sumemus exordiū: quandoquidem ipsa per sese interdū ad bonā ualetudinē satis est, alia sine ea frustra tentatur. Quoniam igitur, ut mōstrauimus, noxæ quibus angi præstans hic uir consueuit, ferè rufa bile proueniūt, ea ratio uictus instituēda est, quæ hanc ipsam præcedentem causam moderare possit & retundere. Vitāda igitur quæcunque eā uel gignunt, uel fouent, aut exacuūt: adsciscēda quæ reprimunt & cōminuūt. Ex cibis igitur, acria, acuta, salsa, amara, dulcia; ceu inter olera, ruta, saluia, ozimū, eruca, mentha, apium tam hortulanū, quod uulgò petroselinū, quàm id, quod etiā apud communē loquēdi usum apij nomē retinet: itē saluia, amaracus, serpillum, nasturtiū, tarcon, uulgò draconē dicunt, brassica, cerefoliū, anethum, fœniculū, libanotis, quē rosmarinum dicūt,

allia, cæpæ, porri, atq; id genus cætera sunt penitus fu/ gienda. Item raphanus uterque, tam scilicet qui radix dicitur, q̃ qui armoracia, rapa, pastinaca, siliquastrum, seu piperitis, inula, sinapi. Conueniũt aquatilia, & aci da, qualia inter olera, lactuca, intyba tam satiua, quam endiuiam, quàm aruensis utraque, quam radiculã, & quam cicerbi, iam uulgus nominat. Item portulaca, la= pathõ, præsertim acetosa quæ dicitur: præterea olus q̃d Arabes aspanar, nos nomine paulò mutato, spinaciũ dicimus, atriplex pampinella uocata, blitus, buglossus, trifoliũ acidum. Hæc possunt uario modo parari: sed quoniam debilioris uentriculi est, melius est, ut coquã/ tur, & ex odoratis quippiam misceatur. E fructibus, nuces iuglandes, strobili, hoc est, pinei nuclei, castaneæ penitus dimittẽdæ: cerasia, mora bene matura, mala & nostratia, & punica, ficus, uuæq;: cuncta hæc si admo dum dulcia sunt, non conueniunt. Potest interdum su mere, maxiè frigidiore tẽpore auellanas, quæ licet ab Auicenna libro secũdo ponantur inter biliosa, tertio tamen libro dicuntur hepati conferre: amigdalas, & cum suis acinis passulas, caricas, pistacia, suoq; tempo re cotonea, sorba, mespila. Congrua sunt pruna maxi mè quæ damascena, & quæ myrobalana dicũtur, cera sia, & mala acida, & ex piris quæcũq; fragilia, nõ mul tum dulcia, punica uel acida, uel media, cortice medio, seminibusq; abiectis, cucurbita omphacino condita. Ex carnibus laudantur præ cæteris pulli cohortales, præci= puè fœminæ: & quæ in alborem potius, q̃ nigrorẽ de=

clinent: & ex maribus qui nondum coiuere, capi iunio res, hedi, uituliq; lactentes, anniculiq; ueruces. Conceduntur perdices, phasiani, coturnices, capreoli iuuenes, & alae anserum & anatum. Alas autem cum dico, non pulpas intelligi uolo, sed eam partem quae ad uolatum deseruit. Damnantur columbi, anseres, anates, praeter eas partes, quas suprà concessimus: boues, cerui, & omnis caro durior, uetustiorq;. Pisces maritimi, fontiũ uel fluminum inter duros tenerosq; medij conducunt: praecipuè uerò saxatiles. Nocui sũt, quos stagna & lacus limosi educãt, & qui teneriores ac duriores. Oua gallinarum recentia, mollia, omni tempore praeterq̃ in uehementi aestu conceduntur. Quo etiam tempore, si aceto aut omphacio cõdiãtur, securè sumi possunt. Dura, praesertim frixa ex toto prohibeantur, & similiter caetera rum auiũ, quocunq; modo parata sint. Lac caseus recens, si bene concoquantur, proficua sunt: indicium bonae cõcoctionis, si neq; ructus acidos, aut fumidos cõdãt, neq; praecordia aut uẽtriculũ grauãt: à uetere & salso caseo penitus abstinendũ. Potus sit uinũ albũ, clarũ, debile, odoratũ, & q̃d ad acidũ potius uergat, q̃ ad dulce: aestiuisq; tẽpore moderatè dilutũ. Nigrum, crassũ, dulce, potẽs ĩ totũ dimittatur. Panificia oĩa, itẽ lagana, & id genus caetera, uitãda. Furnaceus tãtũ panis, & bene fermẽtatus ac coctus edẽdus; cuius nihilominus crusta intima dimittenda. Hesternus admodũ idoneus: calidus ueluti hostis formidandus. Condita omnia praesertim cum melle, inutilia. Ex his uerò, quae

saccharo conditur, sumi interdum possunt pruna, cucurbitæ, intybi, cydonia, atque alia quæcunque superius laudauimus, modò sine calidis aromatibus sint præparata. Hæc enim tum in his, tum in cæteris, species dicuntur: quibus, si omnino uelit uti, in hunc modum confici potest. Accipiantur coriandrorum secundum communem modum paratorum, sandalorum, citrinorum, florum labruscæ, cinamomi electi pares portiones, quæ in tenuissimum puluisculum redigantur. Cōceditur etiam usus illarum placentularum, quas martios panes uocant: præcipuè si unà cum amigdalis, cucumerum, cucurbitarumq; semina apponantur. Item commodè adhibentur eadē semina per se saccharo operta. Inter omnia uerò id genus bellaria id mihi præstantius uidetur, quod ex saccharo, rosarúmque succo in hunc modum conficitur: Saccharum quamalbissimum, instar farinæ tenuissimæ teritur, atque superinfuso tanto rosarum succo, quanto satis sit, placentulæ aut panes uaria forma conficiuntur, qui in sole quoad siccescant, operti linteolo dimittuntur. Demum reponuntur, & toto anno conseruantur. Quod, præter id quòd delicatius est, hoc etiam communi saccharo rosaceo præstat, quòd non uētrē, sicut illud, retinet. Iurulentis elixisq; potius, quàm assis & frixis utatur, & si interdum assis uti uoluerit, non sint admodum tosta, sed alba & mollia, ac prunis cerasisq; acidis oppleta: & omphacino, uua, aqua rosacea, uel similiter rosaceo aut mali indiā succo, uel puniā, aut aliquo generis eiusdem condita. Aestus quo

q; uehementi ingruente, haud prætermittatur, quin aut portulaca, aut cucurbitæ frustum, aut lactuca, aut quid simile cum carnibus elixetur. Ex herbis quas suprà laudauimus, additis etiã condimenti & uētriculi gratia ra muſculis odoratarũ, & itinctus qui tueatur cũ aceto omphacij, uel punicorũ ſucco, & cũ recēti caſeo, ouiſq; quã tortã & tortulã uocãt, & cõſtrui, & cõedi inter dũ poſſunt nõ illaudabiliter. Circũcidēda omnis negotioſa cogitatio, uel actio ſecundũ cibũ eſt. Cõclaue eius æſtate Aquilonē, hyeme ſolē orientē ſpectet, meridionalē proſpectũ omni tempore deuitet, moráq; in ſole, & quãtò plus poteſt deãbulationē, ignē præterea, & multò magis fumũ. Et ut in ſumma dicatur, totius corporis ſed maximè capitis calefactionē: ſomno & quieti potius, q̃ labori & uigilijs innitatur: irã, clamorē, contentionē, triſtitiã, longã lectionem, immoderatumVeneris uſum, famē, crapulã, cruditatē, uelut hoſtes fugiat. Cubile & ceruical quibus quieſcit, non multũ mollia ſint: Lana potius, aut coto, q̃ pluma oppleta. Caput in lecto ſublime habendum, corpus nunquam ſupinũ, & ſemp dextro lateri incumbens. Hyeme tamen minus nocuè, & omni tempore in ſomni initio. Dormire uerò ſuperficiē nullo modo debet. Summa ope nitatur, ut ei quotidie uenter eat. Et ſi in hac ope natura nimis hebeſcat, aliquo auxilio ex his, quæ infrà ſcribam, excitetur. Hæc igitur pro uictus ratione hactenus dicta ſint: nũc ad pharmacéuticen accedendum. Peracta ea purgationis ſerie, quam ſuperioribus diebus deſcripſi, ſi in-

itium aliquod perſeſerit earum affectionũ, quibus ob/ lædi inſueuit, ab omni penitus medicamento interquie ſcat, donec ſol Geminos ingreſſus ſit, hoc eſt, ad deci= mumtertiumuſque Maij diem: quo tempore ſi uel pru= ritum, uel puſtulas, uel alium quempiam eorum affe= ctuum, qui eum affligere conſueuerunt, emergere co= gnouerit, ſtatim ex ea uena ſanguinẽ mittat, quæ annu larem, mediumq́; digitum dextræ manus interiacet: ex eaq́; circiter ſex ſanguinis uncias hauriat: poſtero die quatuor uncias caprini ſeri, cum ſucci roſarum puriſ= ſimi uncia, in aurora bibat: frigidum quidem, ſi id ſto= machus tolerat: Si minus, calidum. Quem potum conti= nuis diebus ſeptem eadem hora cum acceperit, adijciat drachmã unã ſemis rhubarbarici electi & purgati, & ſcrupulum unum ſemis nardi celticæ, cunctáque ſimul uitreo uaſe per totam noctem adferueantur, & manè quod excolatum fuerit, tepidum bibatur. Sed quoniam in nobilis huius medicamenti mentionem incidimus, de quo nonnihil ambigere hic eruditus iuuenis uidebatur, non alienum erit pauca de eo ſubijcere, ex quibus quæ/ ſtiones motæ diluantur. Quod uulgus medicorum & officinæ omnes nunc rheum barbarum uocant, & pu= nici rauedſeni, hoc Celſus radicem ponticam, Dioſco= rides rhos, & iuxta quoſdam rheon, ſecundum alios rhian, Plinius rhecoma, Galenus quemadmodum Dio= ſco. interdum rheon, interdũ rhiam, aliquando rheon ponticum appellat: eo antiqui ad uictus purgationem nõ utebãtur, ſed ãtidotis miſcebãt, & ad pleroſq́; uſus

alios adhibebant, quos operæpreciũ nõ est hoc loco referre, quãdo ex Plinio, Dioscoride, & cæteris facilè disci possunt. Primus quòd meminerim Auerrois Cordubensis, Galenũ, cæterósq; medicos taxans, qui cõstringere eum putarunt, nedũ subductiuum uentris, sed inter cætera purgantia medicamina esse scripsit præcellentissimum: quẽ secutus Ioannes Damascenus cognomento Mesue, ubi medica pharmaca solutoria, quæ benedicta uocat, recenset, eius seriam & honorificam mentionem facit: cui hac in re, sicuti & in reliquis, recentiores medici credentes, tanti illud fecerunt, ut aliquãdo auri precium æquarit. Neq; ad alios ferè usus nostro æuo accõmodãt, q̃ uel ad bilis uacuationem, uel ad intestinorũ difficultates, uel ad illos, qui de sublimi aliquo loco ceciderunt. Non prætereundum tamen silentio, posse cuipiam uideri, Serapionem iuniorem solutoria ui illum præditum existimasse, quum suo de simplicibus medicamentis libro scribat, dari in omnibus, in quibus datur agaricum. Verùm cum uerba illa non ex propria, sed ex Dioscoridis sententia proferat, nec sit (quod plerunque peccat) satis fidus interpres, audiamus ipsum Dioscoridem sua uerba personantem: uidebimúsque id non ex Dioscoridis aut Serapionis opinione, sed potius de peruersa uerborum Dioscoridis uel lectione, uel intellectione, uel interpretatione, prodiisse. Ait siquidem ipse Dioscorides: Modus pariter agarici ad unum quemque affectum eodem drachmæ pondere. Quòd si quis contendat Dioscori

dem his uerbis sensisse, omnibus uiribus pollere rheō, quibus agaricum, is & Galenum ĩcuria, & Auerro= in crimine falsi accuset necesse est. Illum quoniam ex Dioscoride non didicerit, rheon sicut agaricum inter cathartica reponendum: hunc quòd talem ignorantiam perperàm antiquitati impegerit, & se quasi nouum tã nobilis medicamenti inuẽtorem iactanter & falsò prædicet. Magis autem mouet me Paulus, qui libro primo suæ medicinæ cum dixisset resinam terebinthinam oliuæ magnitudine uẽtrem ciere, subdit: Magis autẽ subducere uolentes, parum quid rhu admiscemus. Est autem rhus (uulgò sumac dicitur) Dioscoride, Galeno, cæteris, experientiaq; ipsa testante, medicamen uehementer uentris adstrictorium. Quo fit ut suspicer librarij culpa deesse, e, literam illi dictioni, legendumq; rheu, non rhu. Verùm hæc ambigendo potius, quàm decernẽdo dicta sint: nondum enim uidere potui, quæ scribuntur à Paulo proprio capite de rheo. Quanuis legerim apud medicum non magnæ autoritatis, ex sententia Pauli, quòd mundificat. Quicquid tamen sit, non est ãbigendum eam prærogatiuam non habuisse apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet. Quæ res nos mouere non debet, ut minus illud hac in re faciamus: quandoquidem neq; myrobalanos inter solutoria medicamina, & senam, & mãnam, & siliquam: addã, quã uulgò caßiam uocant, expurgantibus nunc præstantissima, item habuerũt: moschum, camphoram, sandalos, ambram, nobilissima quidem & efficacissima medica=

mina penitus ignorarunt, aliaq; permulta nostro æuo explorata, & supremè celebrata. Antiquos cum dico, Galenū & eo uetustiores intelligo, qui non propterea tamen accusandi sunt: siquidem nec omnia cognoscere, nec eorum quæ cognoscebant, omnes etiam uires scire potuerunt. Nec enim falsò (quod Auerrois innuere uidetur) rheo adstrictoriam uim attribuerūt. Ipsum nanque, sicuti pleraq; alia, utraq; ui pollere, adstrictoria uidelicet & purgatoria, ex Ioānis Mesue & Auerrois colligitur, ac recentiorū omniū autoritate: ipsáq; experientia didicimus, rheum barbaricum inter medicinas ad bilē, pituitamq; expurgandam esse pereximiū: adeoq; ab his nocumentis, quæ secū reliqua cathartica afferre consueuerunt, immune, ut pueris, prægnantibus, cæterisq; imbecillioribus tutò exhibeatur. Esse autem iecinori congruentissimum non solùm Auerrois sed & Plinius & Dioscorides, Galenusq; contestantur. Quod uerò particulatim bilem à capite educat, nō legi penes idoneum autorem. Plinius tantùm bibi contra capitis grauitates affirmat: quas tamen ut in pluribus non de bili naturali & impermista, sed de alijs potius humoribus pendere apertum est. Siquidem bilis ista aliorum humorum comparatione suapte natura lenis est. Dioscorides febrientibus cum melicrato, infebrientibus cum chamæmelite, Phthisicis cū passo, stomachicis in catapotijs exhibet. Plinius pro uarietate morborum modò in uino, modò in aqua, modò in passo. Communis usus medicorum habet, ut uel formetur in catapo-

tia,uel cum aquis Arnoglossi,in intestinorum difficultate uel deuolutis,apij, aut intybi ĩ febribus bibat. Nos *pro morborum uarietate,patientis temperatura, consuetudine, ætate, atq; id genus cæteris,modò huic, non illi rei miscemus:prout tamen conducere arbitramur, ut nihil perpetuum habentes, ita à maiorum uestigijs, ratione,ac experimento non discedentes.Omnibus autem quantum potui libatis, optimum duxi,si à te quo perscripsi modo sumeretur.In qua re præter rationes ac experimenta,* Ioannis *quoque* Damasceni *autoritas mihi suffragatur. An uerò idẽ modus saucijs cõueniat decernere, nisi cum earum quas diximus rerum consideratione,an cũ casia sumendum,anceps quæstio est, & utrinque rationibus,autoribusq; munita.Sed præter efficaces satis rationes huiusmodi commistio experimentis multipliciter quotidie comprobatur.* Mediocris *autem modus,ut ex casiæ liquore sex drachmæ, ex rheobarbarico una recipiatur,quibus(si Mesuæ credimus) scrupulũ spicæ superaddamus.* Hæc *etsi extrinsecus, nõ tamen intempestiuè uideor attulisse, ut quæsitis satisfaciam;iam redeundum unde discessimus.* Docuimus *quid agendum,si nulla se ostenderit consuetarum affectionum, priusquam sol* Geminos *attigerit.* Nunc *autem dicendum quid agendum, si quid ante id tempus apparuerit.* Quandocunque *igitur imminere quempiam eorum affectuũ animaduerterit,statim cubiti interiorẽ uenã hepatitẽ uocatã secet, indeq; semilibram hauriat sanguinis.* Siquidẽ, *ut docet* Galenus *in*

libro de phlebotomia, atq; alijs locis, nō solùm his, qui actu ægrotant, sed & his qui uel ægrotare consueuerunt, uel iam ægrotaturi sunt, sanguinem mittere debemus. Neque est quòd uereatur sanguinis missionē, *quasi oculis inimicam: quantum enim immoderata spiritus deuacuando uisum hebetat, tantum moderata, redundantes humores demendo, & uapores qui sursum feruntur distrahēdo, acuit & refocillat. Adde quòd nō est in præseruādo ab defædationibus huiusmodi cutis, & aurium doloribus, ullum magis præsentaneū & efficacius remedium.* Qua peracta, *si iam apparuerunt rosæ, purgationem prout sæpe descripsimus, perficiat.* Si minus, *loco succi rosarum, capnij, hoc est, fumariæ, uel, ut uulgò, fumi terræ succum eadem mensura sumat, qui depuratius idem potest, & ut est ex herba ista extractus; sed hic quidem minus mollit, & uentrē magis confortat: ille econtrario.* In eoq; *sumendo non alijs utendū, quàm quibus in reliquis potionibus, quos syrupos uocant.* Potest *calidus, potest frigidus sumi, tepidus non debet: cætera autem, prout in purgatione* Maij *descripsimus, exequatur.* Nec *tamen prætermittat quo minus antea quàm rosæ desināt, octo uel decē diebus succi unciā cū seuo caprino sumat: & purgationis loco nō amplius rheum, sed uncias duas succi cum quatuor uncijs eiusdē seui.* Hoc *pacto ergo* Vere *purgandus est.* Vnum *tamen præterijsse uideor haud prætereundū, quid scilicet acturus sit, si nec anteq̄ sol* Ge-

minos attingat, nec cum attigerit, quicquam molestiæ persenserit. Dicendum cuncta esse pariformiter exequenda, præter phlebotomiã, quam ubi nihil uehementior iam æstus esse cœperit, nolumus prætermitti. Est enim magna præseruationis pars, ut suprà monstrauimus, imò mense septem uel octo diebus insuffusionem florum intybi sumat, quæ in hunc modum fit: Flores manè colliguntur, & usque ad uesperã in umbra expansi cõseruãtur: dehinc aqua pluuiali uel fontis quãta bene teguntur, infunduntur: igni appositi in uitreo uase concalescunt, dũ bullire occipiũt, deponũt, & tota nocte sub dio uas custoditur, maximè excolãtur: & uncia syrupi, & succo rosarij addita excolatura, unciæ tres bibuntur. Vltimo die plus syrupi adijcitur, hoc est, ad uncias quatuor. Mẽse Iulio aqua hordei supremo tantùm cortice purgati, cum uiolaceo syrupo eodem modo bibatur. Aucto pari mensura ultimo die syrupo, Augusto aquæ per distillatiõe ex intybo & fumaria, in duplici uase sectæ, eodem modo cũ Sacchàro bibantur, ultimoq; cum his uncia medullæ pinguis casiæ: obseruata tamẽ tepidiore temperie, hoc est, qua uel Aquilo pflet, uel imbres ingruant. Autũnali peracto æquinoctio, uehemẽtius purgandum est hoc modo: Accipiãtur succi fumariæ, lupi, domesticæ intybi, rosarum, singulorum pondo unciarum decẽ, polypodij, folliculorum senæ, epithymi, singulorum pondo unciarũ trium, florum buglossi hortensis, uiolarum, seminis intybi, singulorum pondo duarum drachmarum; om-

niaq́; simul coquantur, obseruata arte in huiusmodi cō sueta, sic ut flores postremo apponantur: expressione q́; facta, addito liquori quantum satis sit sacchari, conficiatur medica potio, quæ absque alterius liquoris admistione bibi potest: ex qua singulo quoq; manè unciæ tres bibantur, donec concoctum sit ebibitum. Vltimo tamen die addantur tres unciæ eius medicamenti, quod ad Hamech autorem refertur. Si qua uerò uētriculi ex huiusmodi uel alijs purgationibus relicta fuerit imbecillitas, ferè enim medicamenta stomachum oblædere consueuerunt, ea facilè sacchàro rosaceo remouebitur, tribus horis ante cibum semuncia ter aut quater accepta. Hyeme purgatio uidetur admodum necessaria; non ab re tamen fuerit, si interdum Austro maximè perflante, scrupulū, semidrachmam uel drachmā catapotiorū, quæ habent pulueris, picræ, rheubarbari, agarici, foliculorū, senæ, rosarū, singulorū pares portiones: omnia per se teruntur, & cum rosaceo melle in catapotia rediguntur. Proderit etiam interdū semunciam diarhodon tribus ante prandium horis esitasse. Hæc pro generali præseruatione satis sunto: nōnulla ad particularem conferentia subijciantur. Oculi frigida potius inspersa, quam per manus admota, singuloque die ieiuno abluantur, conficiaturq́; pila ex panno lineo mediocriter tenui, quæ ex æqualibus partibus rosarum, tuthiæ, myrobalanorum, citrinorum impleatur, ex eaq́; postquàm imbiberit rosarum & solani aquas, oculi & palpebræ multoties ita cōtegantur,

ut humor in eis aquarum remaneat. Nares *sæpe ex oleo rosaceo & arnoglossi succo illinantur*. Os *modò ex aqua frigida cum pauco aceti, modò ex lacte, modò ex lactucæ succo, modò ex arnoglossi aqua abluatur*. Prodest *etiam mandere interdum mala acida, oxylapathion, immaturas amygdalas, mora siluestria immatura; præcipuum est gargarizare pluuialem aquam frigidam, in qua gallæ immaturæ decoctæ sunt*. Facies *uniuersa ex panno lineo madefacto, in quo destillationis florum salicis, cui tertia pars succi sit adiecta, sæpenumero foueatur*. Corpus *uniuersum, uel saltem brachia, crura, genitalia lauētur aliquando aqua tepida, in qua flores nymphææ, rosarū, uiolarum, & folia fumariæ, lapathij, arnoglossi, hordeūq; bullierint*. Executi *quæcunque ad præseruandū usa sunt oportuna, iam tempus est, ut quæ ad curationem attinent aggrediamur*. Siquidem *uix fieri potest, ut quæ dicta sunt, omnia ad unguem custodiantur*. Quæ *tametsi seruētur, nihil tamen uetat, quò minus iam tanta sit in humoribus, membrisq; facta impressio, ut nihilominus naturam aliquo modo à malo uinci necesse sit*. Sūmatim *igitur, & per compendium istarum affectionum curationem exequamur*. Lippitudo, *ruborq; oculorum, si leuis fuerit, per solam aquam rosaceam biduo frigidam nō tepidam tollitur: quòd si ultra quatuor dies prorogetur, aloês parum primò aquæ rosaceæ, uel si hoc non sufficiat, uino albo nocte infundatur: manè gutta aquæ uel uini oculis instilletur*. Si *fortior, cucurbitulæ supra humeros ad-*

moueantur: è quibus si cutis fuscior uideatur, inciden-da scalpello est, cucurbitulæ iterum admouendæ: Succus solati oculis iniiciatur: panniculis ex eodem succo ex-pressis oculo clauso superponatur ampra, quæ album oui biberit, cui mistus optimè sit puluis rosarum, aca-ciæ, corticum aridorum mali punici; frontem compre-hendat & tempus, cui oculus læsus subiacet: aut colly-rium album, absque papaueris lachrymarũ eodem so-lati succo primis diebus oculis instilletur. Sequentibus diebus cum muliebri lacte, parum postea sarcocollæ addatur, & demũ imminuto ardore, aqua in qua fœ num græcum bullierit residuum dissoluet. Nariũ uerò crustis medetur butyrum recens, uiolarum aqua bene ablutum, atque adeps gallinæ recẽs lota cũ aqua nym-pheæ. Aut fiat linimentum huiusmodi: olei uiolati pon do trium unciarum, medullæ cruris uituli pondo un-ciarum duarum, Tragacanthæ ceræ albæ, singulorum pondo unius unciæ, solutis quæ soluẽda sunt, conficia-tur linimentum. At si per hæc crustæ non resoluan-tur, ad fortiora ueniendum: quale est quod habet bu-tyri recentis succo semperuiui abluti, cerusæ lotæ, singulorum pondo unciæ unius semis, olei nymphææ pondo unciæ unius, lithargyri, plumbi usti eloti, san-dalorum citrinorum, singulorum pondo trium uncia-rum, hellebori albi, camphoræ, argenti uiui, singulo-rum pondo unius scrupuli, ceræ albæ parum. Quic-quid autem horum fiat, semper antea uapor aquæ ca-lidæ attrahatur. Pustulis oris proderit in initio col-

lutio ex aqua cœlesti, in qua semen rosæ, & gallæ decoctæ sint. Item ex lacte, in quo ferrum candens multoties sit extinctum. Sedato autem feruore, butyrum cum melle inter præstantia remedia connumerari debet: aut extrahito succum ex toto malo punico acido, cum cortice suo contrito, addito tantundem mellis rosacei: facitoq; omnia tandiu simul bulliant, donec mellis craßitudinem habeant. Quòd si efficacius remedium desideras, adde tertiam partem pulueris cōchularum, glandium adustarum. Et si adhuc efficacius, sextam aluminis sciſſilis usti superaddito. Illud tamen haud prætereundum, in omnibus huiusce capitis affectibus, post uniuersales purgationes, cucurbitulas (ut suprà in omnibus monuimus) ceruicē esse admouendas, hirudinesq; prope locum patientem. Ad pruritum genitalium accipiatur album duorū ouorum recentium, succi semperuiui, olei rosacei, singulorum uncia una, farinæ fabarum uncia semis: cuncta in mortario plumbeo tunduntur: agitentur donec congruè crassescant. Hæmorrhoidarum amotionem non scribo, quoniā prouocari potius debent quàm repelli. Tertiana uerò, & regius morbus præsentē medicū desiderāt. Hæc sunt quæ in præsentia mihi occurrere ad huius præclariſſimi uiri præseruationem, curationēq;. Quibus iuuante eo, qui est uera salus oīm, speramus eum pristinæ integritati, decoriq; restituendum. Vale, sexto Aprilis.

Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Franciſco Caballo eiuſdem artis proſeſſori eminentiſſimo ſalu. plurimam dicit.

INTER *reliquas errorum cauſas, qui proximis ſeculis ĩ Medicina acciderũt, hanc fuiſſe nõ minimam puto, quòd medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcentes, Seplaſiariorum & pharmacopolarum arbitrio compoſitiones medicaminum permiſerunt. Inde enim factum eſt (ut reliqua nunc taceam) quòd generoſa illa antidotus ab Andromacho ſeniore, Theriace: à minore, Galeno, non à Galeno medico, eius ſibi nomen uſurpare cupiente, ut credere uiſus eſt* Aui*cenna, ſed à tranquillitate uocata, uel omnibus, uel certè pluribus poteſtatibus carere inuenta ſit, quas ei antiqui medici adſcripſerũt.* Huic *tu rei prudentia tua occurſurus, maximum in eius compoſitione errorem peculiari commentario ſuper hoc edito caſtigaſti: oſtendens peras illas, quæ in antidoto erant ponendæ, quibus uidelicet theriaci paſtilli concinnantur, non ex* Aegypto *petendas, ſed in media ipſa* Italia *reperiri.* Nec *ſatis tibi hoc uiſum ad bonam conficiendam*

theriacen, sed Andromachum eius inuentorem secta=tus, Neronis primarium medicum, aliumq́; Androma=chum prætoris filium, & Demetrium, Antonij simi=liter primarium medicum, aliosq́; quàm plures, Gale=numq́; demum ipsum non manibus quidem proprijs, sed tibi obsequentium seplasiariorum tam salubre me dicamentum in amplissima Venetiarum urbe, quæ no=ua quasi Roma dici potest, præparasti: ad quam ceu cõ mune Europæ emporium licet uerisimile sit, ueluti olim Romam, tum à Creta Venetorum imperio pa=rente, tum à cæteris Orientalibus locis simplicia me=dicamenta tantæ compositioni idonea fuisse appor=tata, ego tamen nimis fortè in hac, sicut in omni re me=dica, timidus & curiosus, non uereri non possim, quin aliqua adhuc uel defuerint penitus, uel uitiosa apposita sint. Non quòd de tua fide & diligentia am=bigam, sed quòd res quasdam uel non adferri, uel non sine macula, uel in totum ignorari puto. Ea sunt: bal=samus, myrrha, rheon, amomum, cinnamomum, ca=sia, schœni anthos, nardus indica, malobatrum, lem=nia, cardamomum, dictamnum, petroselinum, scor=dion, radix pentaphylli, thlaspi, atque in hedycroo magmate, quod aliudaracarem Arabes uocant, aspa=lathon, calamus odoratus, xylobalsamum, maron. Ve=rum enim opobalsamum uel ad nos non affertur, uel si affertur, tanti precij existit, ut totius antidoti pre=cium præuertat: duodecim enim drachmas, præter id quod in hedycroo apponi debet, tota Andromachi cõ

positio recipit, quæ decem & octo libras parum excedit. Vix tamen crediderim synceru & recens afferri. Nam quod hactenus uidetur, odore, colore, substantia, longè à qualitatibus ueri distat. Sed & Galenus uarijs id adulterari modis queritur, inueniriq; in optima myrrha opobalsamum, quod intra corpus assumptu mortiferu esset: nisi forte extra piculu nos simus qui non optima solùm, sed bona etiam myrrha caremus. Nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore suauitatis, teterrimum uirus obolet. Rheon scribunt Plinius & Dioscorides radicem absque odore, costo nigro similem: cum id quod in usu est, nullam cu costo similitudinem gerit, magnumq; longè odorem, nec insuauē iactet. Verùm amineum, id est, botruosum & ueluti uua, nescio si Italia hoc seculo uidit: sicuti, quod multi fortè mirabuntur, nec cinnamomum. In quo igitur est diutius immorandum, quod neminem adhuc audiui ambigentem, id quod passim ex India, præcipuè à Lusitani regis classe in Europam uehitur, esse ueru cinnamomum? Quod tamen non esse ex Galeni uarijs dictis in libro de antidotis fàdlè patere potest, cinnamomum dicentis, esse arbustum, sex uel semptem plus minus adnascentes ramusculos habens, longitudine inæquales; ita tamen ut maior semipedem romanum non excedat: & id quod optimum est indicibilem quendam super omnia alia odorem habere, gustúque aliquatenus calefacere, non usq; adeo tamē ut cū tristitia mordicaret: colore tale, quale si lac uocato rheo cum

exiguo uocati cyani misceretur, id est (ut mihi uidetur) colore albo ad fuscum, & subcyaneum tendente. Esse eius sex genera, quatuor uidelicet inter optimũ & pessimum, quod exiguo interuallo ab optima casia minimè mirandum distare, cum ea in cinnamomum aliquando conuertatur. Quemadmodum post Galenum *in libro secũdo suæ medicinæ scripsit* Auicẽna. *Vidisse enim se ait* Galenus *casiam adeò altam, & uberem, ut ad arbusti accederet magnitudinem, ramusculósq; quosdam mitteret, uisu, corticis tenuitate, odoreq́; & gustu exactè similes cinnamomo. Ex quo dicto ĩtelligere quoque licet, quantum uulgaris casia distet à uera, nihil cũ cinnamomo habens commune: terra cum sit, inodora, & penitus aspernabilis, imò nihil habens, quare casia putari debeat: ut Dioscoridẽ &* Plinium *legenti, remq; ipsam in manu habenti facilè constabit. Casiam cum dico, aromatiten intelligo, quam officinæ ligneam uocãt. Aliam enim, cuius nunc communis est ad aluum leniendam usus, scio antiquis penitus incognitam, inter illas id est, aromatites ea esset eligẽda, quæ Gizi, non Gizir (ut putauit* Hermolaus*) barbarico nomine dicitur: quæ adeò similis est cinnamomo, ut duplũ eius pro cinnamomo,* Galeno *teste, poni possit, q̃ Quinto accedendũ nõ putauit dicẽti nõ secus eos facere, q̃ carẽtes cinnamomo duplam casiam accipiunt, his qui dicerent, dũ caremus* Falerno, *uel uino cretico, duplum uilissimi uini bibendum: & eos qui similagineum panem non habent, debere duos furfuraceos esitare. Non enim ait* Galenus, *si[l]*

mile quid his faciunt, qui casiam cinnamomi loco accipiunt, sed illis assimilantur potius, qui cum forti careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos substituunt debiliores. Hanc Gizi appellatam theriacæ imponere deberemus, & carentes cinnamomo, pro simplo cinnamomi duplam accipere, fistularem autem uocatã, omnium uilissimã & propterea theriacæ non imponendam scripsit Galenus, esseq; passim cognitam, exteriorem quidem corticem, quem fistulam uocant, fortem habentem, & odore, & gustu: interiora debilissima, adeò ut nullius sint utilitatis. *Carere nos indica nardo quis dubitet, qui spicam quidem uocari apud Galenum legerit, esse tamen radicem? Sed & ea theriaces præparatione, quam cæteris ueluti concisam magis & manifestiorem præfert Galenus? Sic ad uerbum carmine quodam scribitur: thermentinæq; rhesinam, nardique radicem indicæ: ad nos uehitur spica: atque utinã nardi esset. Suauitate enim odoris penitus caret, & saporis est ualde ĩgrati. In flore etiam schœni idem accidit. Cum enim scribat Democrates: schœnique non festucarum, sed floris: ad nos festucæ portantur non flores. Sed in hoc magna uis non est, siquidem Galenus herbã nõ laudat. Malobatrum quis nostro seculo cognoscit? Ego toto uitæ meæ tempore uix unicum folium uidere potui, sicuti & lemnij uocati sigilli glebulam, nam quæ passim uenditur, nec facie, nec uiribus ueri similis existit: alioquin Galeni quoque temporibus tam*

aptè adulterabatur, ut dignosci à legitima non posset. Cardamomi quod Arabes Cardumeni nominant, tria habemus genera, odorata illa quidem, & cum cæteris aromatibus in usum uenientia, longè tamen, sicut mihi quidem uidetur, à quatuor generibus distantia, quorum meminit Plinius. Dictamno, nisi eã rursus Venus ab Ida silua deportet, omnino desiciimur. Flore enim, caule, & semine carere debet, quibus nostra hæc uulgaris maximè abundat. radicem uerò habere tenuem & inutilem, quæ nostræ magna, & ad usum sola ueniens neglectis folijs, quæ imponenda essent pharmaco, non radix. Sed carere nos balsamo, & malobatro, quæ & preciosa ualde, & à longinquis regionibus petenda, non est mirum. At quis non miretur simul & ægreferat, petroselinum, & terebinthi resinam apud nos desiderari? Quod enim uulgò petroselinum uocamus, uel apium est, ab antiquis dictum hortulanum, uel quicquid tandem sit, constat cuiuis non id esse, quod theriacæ miscendum iussit Andromachus. Præfertur enim reliquis, Galeno teste, Macedoniam, & Macedonico Epiroticum: in hoc alia excellens, quòd amarissimum & acerrimum existit. Nostratis autem semen, ut acredinis cuiusdam particeps fortè uideri potest, omni tamen prorsus caret amaritudine. Sed postquam Macedonico carendum erat, utinam Epiroticum haberemus, quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniã per Thessalonicen apportabatur, ut ꝑ Macedonico uendi posset.

Recentiorum autem negligentia effecit, ut Macedonico, & Epirotico carentes, apij communis semine pro eo utamur: sicuti & peurnia, uel laricea rhesina loco termentinae, quae ex Chio *optima, ex* Lybia *&* Ponto *etiam bona, olim efferebatur.* Eadem *negligentia factum est, ut non solum herbam ipsam scordiũ uocatam amitteremus, sed & uocis ipsius significatũ, alliũ siluestre eius loco, nominis similitudine decepti, accipiẽtes: magis in hoc peccãtes q̃ in petroselino, quod non ideo theriacae ĩponitur, quia sit uenenosis pharmacis, aut feris repugnãs, sed aquae intercutis gratia, similiũq; morborũ. Scordij autem in herbam in praelio quodam corpora occisorum ceciderãt, diutiúsq; remanebãt incorrupta, secundũ eas potissimũ parteis, quae herbam ipsã attigerant.* Vnde *creditur,* Galeno *teste, ferarum morsibus, & mortiferis pharmacis uehementer repugnare.* De *pentaphyllo libenter intelligerem, uulgarem ne hãc passim in uijs stratis nascentem acceperitis.* Ego *non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam tormentillam uocant: quam licet septifoliam maiori ex parte in* Italia *uideamus, hic, hoc est, in* Pannonia *saepius uidi quinquefoliã.* Thlaspi *ignotum nostro aeuo, etiam uere est mihi apud* Ioannem Augustum, Iauriensem *Episcopum, uirum & doctrina, & prudentia, & quod maius est, religiõe celebrandum degenti, cõperta herba est quam uerum* Thlaspi *esse puto.* Cappadocam *tamen desiderat* Galenus, *colore ad nigrum accedente, ma-*

iorem cretica, exq; quadam eius parte ueluti cassam, unde & nomen accepit. Aspalathum, nisi sandali uocati species sit, puto hoc tempore penitus ignotam; sicuti & calamum aromaticum. Quod enim uulgus eo nomine uocat, radix est, non calamus: nec (ut arbitror) calami illius radix, sed uel acorus est, ut etiam suspicari Hermolaus quodam loco uisus est: uel alia quædam res nobis incognita. Ego quoties acoro opus est, non uulgari illa radice, nec inamandi odoris, sed uocato aromatico calamo uti consueui. Maron si non est sampsuci species, ingenuè fateor me nescire quid sit. Veram acaciam, id est, Aegyptia spina factam, quam lachrymam cyaneam uocauit primus Andromachus, puto etiam in Italia deesse: sicuti & uerum balsami lignum. Tot igitur existentibus pharmacis, quæ theriace accipit, uel penitus ignotis, uel ualde dubijs, uel ad nos hisce temporibus non delatis, nescio quomodo parari rectè uel possit, uel oportuerit: ut illud mittam, quòd etiam uerus parandi modus longo abusu est abolitus. Non posse autem quempiam bene parare, nisi alium bene parantem uiderit, putat Galenus; qui tanta diligentia ut in cæteris, ita in ea conficienda usus est, ut mortaria omnia, præterquam Aegyptia repudiauerit. Simul medicamenta non solùm sigillatim eligens, sed inuicem comparans, ut nullum eorum reliquum superaret: experientia ipsa cognoscens, quòd si exempli gratia, gingiber ualde potens pharmaco imponatur, reliquis de-

bilioribus, in composito & sapor, & uis gingiberis dominabitur, non omnia, sed quæ id bene facere possent, contereret: reliqua prout cuiq; congruebat, uel liquaret, uel solueret. Thlaspi & Rapi semen, *quoniam ob innatam quandam tenacitatem simul alijs contrita adhærere mortario uiderat, sola modico uino addito cōterebat:* Thus *per se absque uino.* Quantam *uerò diligentiam & uino eligendo, & in pharmaco chalcitiæ denigrando, demum omnibus in rebus adhibuerit, legenti librum eius de antidotis facilè constabit.* Qua *diligentia factum est, ut* Antonius Cæsar, *qui quotidie pharmaco utebatur, mox ut id prægustauit, quod à* Galeno *paratum fuerat, quòd sibi longè magis cæteris placuisset, antiquam compositionem permutatam putauerit, Sed ut iam finem epistolæ faciam, & ad id redeam à quo incœpi, quum ex recipiendis theriacæ medicamentis nonnulla incognita, alia factitia, alia mala esse putem, in artificibus peritiam & fidem desiderem, uix credere ualeo bonam hoc tempore theriacen præparari posse: tantum tamen tibi tribuo, ut si abs te certior factus fuero singula inuenta & pertentata, rectéq; fuisse commixta, ea, quod hactenus nunquam feci non formidemus.* Vale, Budæ *uigesimo sexto Augusti.*

EPISTOLA QVARTA

Ad Vacien. Episcopum. Præseruatio oculorum, & dentium.

REVERENDISSIME D. ET PATRONE *obseruandissime, cupiens exequi id, quod heri iniunxit D.T. ut cui ex asse debeo, aliqua annotabo ad oculorum, dentiumq; præseruationem cōducentia. Sed quoniam hæc sana esse non possunt, nisi caput sanum sit: neque hoc, nisi uniuersum corpus bene habeat, ratio uictus, quā diætam uocant, imprimis instituenda est, utpote sine qua frustrà reliqua tentarentur auxilia. Consistit autē hæc non solùm in quantitate, qualitateq; cibi & potus, sed & in omnibus his, quæ uelimus, nolimus occurrūt: ut somno & uigilia, motu & quiete, excretis & retentis, animiq; affectibus: præcipuè autem in aëre, qui non solum extrinsecus nobis semper adhæret, sed in ima quoq; & penetralia per inspirationem continuò adigitur. Quæ ad cibus, potusq; attinent, ceu satis per se manifesta, non exequor.* Nemo *enim est, qui nesciat maligna cibaria, ac uaria, & malo ordine assumpta, cruditatem & crapulā, maximum corpori & animo afferre nocumentum.* Residua *quinque genera non adeò in propatulo existentia, nec cuiuis manifesta breuiter pertractabo. Somnus inter diem & noctem septē horarum spacium non excedat, sitq; potius nocturnus quàm diurnus, duabus horis à cibo, & supra dextrum*

latus, cap ite bene alto, duriore puluīo, æstateque corio tecto: initium capiat primo somno finito, uoluere corpus, & super sinistrum redormire, non est inutile. Exercitium prandium præcedat, quies sequatur. Nec quilibet motus exercitium putandus, sed ille tantum, per quem respiratio permutatur. Illud autem maximè conduceret, quo inferiora corporis, capite quieto, mouerentur. Enitendum summopere, ut excrementa omnia quotidie expurgentur, tam ea quæ manifestè per certos meatus exeunt, quàm quæ immanifestè. Nasus igitur manè emungendus, & quicquid sordis ei nocturno tempore adhæsit expurgandum. Et si quando nares obstructæ uideantur, sunt uel digito butyro intincto, uel betæ succo, uel sampsuci surculis aperiendæ: Gargarizandum & abluendum os aqua, cui etiam quandoque aceti quid addatur. Dentes aliquo ex his, quæ inferius describentur, abstergendi. Oculi quoque & aures bene à suis sordibus emundandi. Danda opera, ut quotidie aluus bis eat: quod si spontè non fiat, iuuando uel prunis in aqua mulsa decoctis, uel ex pi iure cum saccharo, uel iusculis ex atriplice, beta, & maluis, multo oliuo dulci conditis: uel (quod omnibus his efficacius est) uini fece, aut sene folijs cum iure. Vniuersa hæc sunt ante cibum alium accipienda: longèque melius esset, si qua morula inter ea & prandium intercederet. Cauendum autem, ne quoties desidendi incessit cupiditas, uel meiēdi, ob negotia differatur. Sumè

enim hoc capiti nocet, adeò ut quosdam uel ob solam hāc causam peßimos incurrisse ac letales morbos agno uerimus. Sunt & aliæ quædam uacuationes per occul-tos cutis meatus factæ, quæ & ipsæ adiuuandæ. Caput igitur secundum cōsuetudinem semel ad minus in se-ptimana abluendum lixiuio, æstate mitiori, & in quo chamæmeli & sampsucus sint decocta. Dicbus quibus lotio non fiet, caput linteolo aspero primò perfrican-dum, à superioribus ad inferiora descendendo. Animi motus, quantū fieri potest, moderandi, præsertim ira. Maioresq; curæ & cogitationes sunt post cibū abigen dæ. Sol, ignis, fumus, lunæ radij, uentus ualidus, præ-sertim austrinus, sunt à capite arcendi, itaque interdiu & noctu caput tenendum, ut nec algeat, nec æstuet. Et propterea in cubiculis impensè more patriæ calefactis non est immorandum. Et hæc quidem, quantum ad ui ctus rationem, breuiter dicta sunt. Ad alia accedendo congruum mihi uidetur, ut bis in anno uena secetur, post utrūque uidelicet æquinoctium: Vere quidem, ea quæ est in cubito, media. Autūno, exterior: illam medi anam, hanc cephalicam uocant. Extrahendæ uere san-guinis unciæ nouem, autūno sex. Laudo etiam ut sin-guloquoque mense post plenilunium quatuor cucur-bitæ intra scapulas admoueantur. Et si nigrescere lo-cus uideatur, tres unciæ sanguinis per consuetum mo-dum loca pungendo extrahantur. Eisdem quoque tem-poribus ueris & autumni, præmissis quibusdam præ-parationibus, post uenæ sectionē corpus erit purgādū,

Præparatio uerò per sequentē potū ter uel quinquies acceptū facienda: Herbæ, uel radicum fœniculi, foliculorum senæ añ. mediam unciam, sampsuci, rosarum rub. añ. unciam semis, polypodij, passularū añ. drach. Res istæ in aqua ex arte coquãtur, decocti tres unciæ, addita acidæ potionis, quam compositum uocant, uncia una. S. manè bibantur. Sumpta præscripta potione, purgatio erit his catapotijs in aurora sumendis, facienda, quæ recipit pilularum. S. quibus addes binos scrupulos agaric præparati, semiscrupulum nucis muscatæ, quinque grana diagridij, duo grana cum aqua fœniculi: & deaurẽtur duobus uel tribus diebus sequẽtibus, quolibet manè accipiẽda nitri triti drachma. Post quæ tribus ad minus horis abstinendum. A uere ad autũnum, nisi quando magni æstus molestabũt, utile erit ab una ad tres ex infrascripis catapotijs accepisse: post leuem quidem cœnam, si caput, aut si stomachus magis molestabit: Rheu electi drachmam unam, agaric electi scrupulum, senæ dimidium drachmæ, rosarum quindecim grana, diagridij septem grana cum succo rosarum. f. uigintiuno. Autumno bibendus sequens potus quotidie in aurora per integram hebdomadem: senæ unciam unam, radicũ cicorij unciam. S. summilarũ boraginis. m. unum, in aqua congruo modo coquantur: ex decocto ternæ unciæ & scr. de pomis sabor uocatis uncia una. S. potus rosarum & odorem accipiens conficiatur. Sumpto, ut dictum est, per hebdomadẽ eo potu, his purgetur catapotijs: pilularum añ. scru. duo,

lucis feru. S. rosarum grana sex, diagridij grana undecim cum succo rosarum. f. septem & folio auri contegatur. Tribus sequentibus diebus quolibet manè accipiatur medium cochleare sequentis compositionis: sacchari rosacei. ℥. unciæ pōdo, arorof. drach. quinque cum iuleb rosato, fiat electuarium. Catapotia quibus tempore hyemis utendum: aloës lotæ, rheu electi añ. drach. unã, epichymi cretiã pulueris. S. fœniculi scrup. unum, nucis myristicæ, diagridij añ. grana decem cum aqua fœniculi, fiant pilulæ uigintiseptem, & deauren tur: Ex his sumendæ ab una ad quinque: manè, si totũ corpus; ante cœnam, si stomachus; post cœnam, si caput purgationem desiderare uideatur. Et hæc satis sint quantum ad purgationem. Addentur nonnulla oculis & dentibus accommodata. Hyeme manè abluendi oculi uino hoc pacto parato: uini albi acerbi non ualde potentis libra una, herbæ fœniculi, si haberi possit. m. i. pompholigos, nil uocant Germani, unciam mediam. Bulliant omnia una ebullitione. Postea per rudem laneum pannum stillare permittãtur. AQVA PRO OCVLIS AESTATE. *Rosarũ pondo tria, herbæ fœniculi, rutæ pondo unum, incidantur omnia, & simul bene commisceantur: & post tres dies destilletur aqua, uel cum solo uapore aquæ bullientis, uel in sole, uel ad balneum mariæ uocatum, ita ut in recipiẽte aquam uase pugillus earundem rerum apponatur, rostrúmque ita cum eo conuertatur, ut uapores exire nõ possint.* PRO DENTIBVS. *Rosarum albarum*

& rubrarum. S. an̄. drach. unam, sandalorum alborũ, sucani albi, id est, lapillorum, qui uulgò, pater noster de ambra uocantur: margaritarum albarum an̄. scrup. unum, masticbes, cinnamomi an̄. drachmas quinque: conterantur omnia mediocriter, & addito pauco melle rosaceo bene misceãtur. In *hac mixtura uesperi intincto digito dentes bene perfricentur. Manè ablutio fiat cũ uino albo, in quo radix iridis sicca bullierit. Dentiscalpia fiant ex ligno lentisci. Optima est etiã radix unius speciei maluæ, quam in* Italia *herbam* Hungaricam, *alceam puto græcè & latinè uocari. Poteram finem facere, sed libet adhuc adscribere res quasdã oculis & dentibus eximiè uel utiles, uel inutiles.*

CONFERENTIA OCVLIS. *Myrobalanum conditam manè comedere, & nucleum, qui intrinsecus est, longo tempore in ore continere.* Excellit *etiam in hoc nux myristica, quam muscatam uocant. Semina fœniculi sacchato cooperta. Vinum absinthites potum, & eo magis rutaceum. Cœna exigua capiti confert & oculis. Acetum syllite gargarizare, oculis confert, præsertim post purgationem. Garyophili oculis sunt amica, & asparagi comesti, ac betonica.* Iuuat *& perdicis cerebrum, & rapa, præsertim folia: saxiphragia herba cerebro, masticata. Semẽ fœniculi aceto maceratum, debinc exiccatum, si ei tantũdem optimi ciunamomi addatur, mediaque pars optimi sacchari, puluisq; ex omnibus in usu sit, mirè acies re-*

creabitur. LAEDENTIA OCVLOS: *Crapula, Venus, mustum, uinum dulce, turbidũ, crassum, legumina, canabis, brassica, præcipuè salita, raphanus, allium, porrum, cæpe, & id genus reliqua. Magni pisces, aspicere rem lucidam, uel uelocissimè motam, legere literas maximè post cibũ.* IVVANTIA DENTES. *Saluia, origanum, siluestris menta, lupini, leporis caput ustũ, tamariscus, cortex fraxini, aqua in qua salitæ sunt oliuæ, radix uerbenæ masticata, cymæ rubi, rubi, uinum decoctionis radicis pentaphylli, quam tormentillam uocant, radix lapathi masticata, cornu cerui ustum, acetum scillitiũ, amurca, oleastri folia, quatuor hæc infricata*. NOCENTIA DENTIBVS. *Vehementer calida uel frigida, & maximè si unũ post alterum dentes attingat, dulcia, tenacia, acerba, dura, frequens uomitus, lac, pisces magni uel pingues, raphanus, porra, brassica, limonia*. Multa addi possent, sed deo optimo max. adiuuante, cum his spero D. T. *reuerendissimam & dentium, & oculorum, & totius corporis sanitatem conseruaturam. Quod ille efficere dignetur, qui est uera salus: cui laus & honor nũc & imperpetuum.* Vale.

EPISTOLA QVINTA.

Loca quædam Auicennæ declarãtur, & unius aphorismi uera traductio, & sententia ostenditur.

VTINAM, *mi compater, multi hoc tempore medici inuenirentur, qui tecum sentirent, nec tantum nomini & quorundã autoritati, quantum ueritati & rationibus crederent: facilè enim sperare possemus, ut antiqua medicina & uera, quæ tandẽ caput exerere occœpit, exuta plenè barbarie, detersá omni caligine ac labe, leuigata ac splendenti facie, se totam speciosam & castam ueris amatoribus ostenderet. Sed magna medicorum pars, & hi maximè, qui celebriores uulgò habentur, tam malè initiati sunt, ut prædicare per compita & fora non uereantur, se malle cum* Auicenna, *Serapione, Mesue, reliquis quorum uerba pro oraculis hactenus habuere, non ritè sentire, quàm cum recentioribus, qui medicinam à Græcis fontibus hauriunt, rectè.* Tu *uerò nihil habens ueritate antiquius, non reliquis modò, sed nec* Auicennæ *ipsi, istorum nomine tantum tribuis, ut eius dicta in rationis æquilibrio non appenas: & sicubi deuergere putaueris, quæ tua est modestia, aliorum iudicium requiris. Quod ut rectè facis, ita illud nescio an rectè, quòd me in eorum numero statuis, qui de tam celebratis uiris norunt iudicare.* Paucorum *est hoc priuilegium, & quod non temere quispiam sibi debeat uindicare.* Quod *ut mihi neq; usurpo, nec arrogo, ita cuiusq; boni uiri esse puto, oculo ad ueritatem directo, liberè quid sentiat his maximè qui id expectant, aperire.* Quod *si cui fortè negare possum, tibi nõ possũ per epistolã petẽti, ut quod uiua, ut*

aiunt, uoce, te audiente multoties fecì: & quotidie meis discipulis facio, id faciam absenti per epistolas: ut scilicet de nonnullis Auicennæ *dictis quid sentiam tibi significem.* Ne *igitur te amplius uerbis morer, rem ipsam aggredior: Scribit, ais,* Auicenna *capite de tremore hæc uerba* : Et *materia quidem frigida aut est pauca in meatibus, in quibus ipsa mouetur, ac quandoque cum uia penetrationis, & quandoque cum uia prohibitionis, aut non est potens omnino. Hæc sunt* Auicennæ *in uulgatis exemplaribus uerba.* In *quibus cum expositores errarint, te alioqui ingeniosum mirandum non est hæsisse: quoniam & in codice tuo, sicuti in plerisque, mendosè leguntur: & etiam si rectè legantur, sunt difficilia. Castigabo igitur ea imprimis: dehinc uerum eorum sensum aperire conabor. Sic legendum iuxta hebraicam æditionem, quæ tamen preterquam unico uerbo ab antiqua lectione non euariat.* Et *materia quidem obstruens, aut est patiens in meatibus, in quibus ipsa mouetur, & quandoque cum uia penetrationis, & quandoque cum uia prohibitionis, aut non est patiens omnino.* Horum *uerborum sententia est:* Materia *obstruens, prohibénsque uirtutem, ne perfectè possit penetrare, sicuti statim superius dixerat, aut est patiens in meatibus in quibus mouetur ipsa, ita ut aliquando uincatur à uirtute, nec possit prohibere quin penetret, aliquando contrà ita superat uirtutem, ut ipsam prohibeat penetrare, aut omnino non patitur: quia uidelicet semper uirtuti re-*

sistit, & nullum ei transitum permittit. Pati siquidem & patientem esse, uel non patientem materiam, in hoc libro intelligimus, non actionem in se aliquo modo suscipere, uel non suscipere: sed tunc intelligimus materiam pati, quando succumbit quodammodo, & cedit uirtuti: tunc non pati quando penitus resistit. Accepit autem hæc haud dubie Auicenna à Galeno libro tertio de causis accidentium, qui in uulgatis Galeni editionibus liber quintus de accidenti & morbo inscribitur, capite iuxta eandem barbaram æditionem secundo: uerba Galeni subijciam, quæ Auicennæ uerbis lucem expositionis præbebunt, ut hinc quoque cognosci pos̄sit, medicinam à fontibus ipsis, non à turbidis riuulis esse hauriendam. Crassi ac tenues, ait Galenus, humores, quando meatus potentiæ ita obstruxerint, ut minor fiat uirtutis influxus, tremoris causa sunt: ac tum præcipue, cum integram fecerint obstructionem, & in neruorum quorundam partibus resolutionem. Reliqua enim musculum quantum esset opus tendere non ualent. Sed quando meatus potentiæ per neruos patentes nondum integrè ab humoribus obsessi fuerint, & adhuc aliquo modo agitari & moueri queunt, conante uehementer potentia, tales eueniunt motus, quales fieri superius diximus, resolutione incipiente, subleuato aliquando. Hæc Galeni uerba, si quis diligenter scrutetur, atque illis conferat, quæ ab Auicenna scripta sunt, eandem in utrisque agnoscet sententiam, in illo clarius, in hoc obscurius expressam. Nam quod

dixit Galenus, ita obstrui aliquando meatus, ut non fiat uirtutis confluxus: hoc significat Auicenna, per materiam non esse patientem, quia scilicet non patitur, ut uirtus aliquo modo pertranseat: & per contrarium, id est, per hoc quod dicitur materiā pati, obstructionē non esse integrā, & aliquem pati uirtutis ingressum. Et *quod Galenus ait, subleuari aliquando membrum, aliquando decidere, exprimit Auicēna hic uerbis: Quādoque cum uia penetrationis, quandoque cum uia prohibitionis: quando enim uis obtinet, tunc penetrat, & membra subleuat: quando materia uincit, tunc prohibendo penetrationem, prohibet & motum, sicq; membrum decidit.* Et *hæc ad primam tuam dubitationem dicta sunt. Quod ad aphorismum uerò pertinet, ab Auicenna eodem capite uersus finem recitatum, & quarto libro capite de causa, neutro horum locorum Galenū reprehendisse uidetur: maxime si* Hebræam *sequamur literam. Libro enim tertio, sententiam eius refert tantum, non taxat. Sic enim iacet litera ad uerbum: &* Galenus *quidem non concedit hunc aphorismum, ex eo q̃ modum non habet. Quorum uerborum sensus est,* Galenum *non concedere hunc aphorismum, non quia uerus non sit, sed quia modum loquendi* Hippocratis *nō habet.* Liquet *autem duo hæc de aphorismo sensisse* Galenum *eius expositionem legenti: primò enim ueritatem aphorismi ostendit his uerbis. Quæ enim hanc febrem efficiunt causæ in uenenoso genere existentes, quando ad neruos transferuntur, primùm tremores faciunt.*

compatiente uerò principio, etiam deliria: deinde quibusdã interiectis, nõ uideri hũc aphorismũ esse Hippocratis, quibusdã superuenientia, eorũ soluere consistentiã quæcunq; omnino hominem liberant, nõ quæ alterã generant passionem, quæ nihilominus sit primũ periculosa. Ex quibus patet probari à Galeno aphorismi ueritatẽ, *loquendi modũ non probari, ueluti Hippocrati cõsuetũ.* Patet *& aliud, hoc est, aphorismũ à te nõ bene legi, esseq; in eo antiquã sequendam interpretationẽ, non nouam, quæ habet ut tu scribis:* Qui in *febribus ardentibus tremores fiunt delirio:* Noluit enim Hippocrates *delirio tremorem solui, sed à tremoribus & delirio ardentem febrem.* In quẽ *sensum* Auicenna *quoq; ipse aphorismum adducit libro tertio in hunc modum:* Et Hippocrates *quidem iã dixit, cũ accidit in febre causo tremor, tũc sensus permixtio resoluit eã ab ipso.* Li *et lib. quarto nouæ interpretationi adherere uideatur, dũ dicit:* Et Hippocrates *quidẽ dixit, quòd si alicui accidit in febre causo tremor, tunc permixtio mentis soluit ab eo tremorem.* In *qua re non uideo, quicquid imaginetur* Gentilis, *quomodo defendi possit, quando unũ & eundem aphorismum, unico tamen modo ab* Hippocrate *scriptum, aliter uno loco, aliter alio interpretatur. Prima autem, hoc est, tertij libri interpretatio græcæ literæ accommodatur, quæ uerbum ex uerbo sic habet:* Quibuscunque *in ardẽtibus febribus tremores fiunt, deliriũ soluit.* Ad *id quod tertio loco de fucuto pectis nemo qui Auicẽnæ caput sexcẽtesimũ quadragesimũ*

ſecundũ lib. ſecũdi ubi de ſuauto agit, capiti Dioſco. de Symphyto cōparauerit, ambigere poterit, idē eſſe Aui. ſuauum, & Dioſco. ſymphyton: erroreq; uel interpretis uel ipſius Auicēnæ contigiſſe, ut ſemperuiuum dicatur. Erraſſe autē Auicennã, uel potius neſciſſe quid eſſet ex eo conſtat, quòd uarias de eo opiniones & ſecũdo, & tertio libro affert: nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim libro, alios exiſtimaſſe ſemperuiuum, alioſq; mãdragoræ cuiuſdam ſemen, alios aliam rem. Libro etiam tertio capite de ſputo ſanguinis, duas de eo ſententias affert. Nam poſtquam dixerat: quod eſt ſemperuiuũ, aliam cuiuſdã aggregatoris ſubdit opinionē. Non enim de alia medicina loquitur, ſicut Iacobus ille cognomento de partibus arbitratus eſt, ſed de eodem ſuauto ait ſcripſiſſe uirum quendam in ſuis aggregationibus eſſe calamenthi, ideſt, origani ſpeciem, hoc eſt, ſimilitudinem: Origanũ autem dici ab Auic. calamenthum, ſecũdo lib. manifeſtatur cap. cẽteſimoquĩquageſimooctauo ubi ſub calamẽthi nomine de omnibus origani ſpeciebus pertractat. Deinde ſubdit eundem uirum dixiſſe. quòd naſcatur inter lapides. Vtrumque autem primæ ſymphyti ſpeciei adſcribit Dioſcorides, naſci uidelicet inter petras & origani trahere ſimilitudinē, tertiũq; cum his ſputo ſanguinis prodeſſe. Melius igitur q̃ Auicenna cõiecisti, & ſuautum eſſe ſymphytõ, & utranq; eius ſpeciē uulgò dici conſolidam: quarum maior paſſim apud nos naſcatur: & à ſimilitudine radicis Lucanicam uocant. Mirandulewm aliam nominãt, uolentes, uel potius deben-

*tes * dicere.Ita enī primā eius speciē nomiāt Pli.lib.uicesimo sexto & uicesimo septimo: in saxis nascēte in ramis origani tenuibus, ī cacumine thymi capitibus, odoratā gustu dū dulcedine saliuam cientem, radice lōga, rutila, digitū crassa. Quā si (ut scribis) conspicatus es, & apud te habes, rem mihi pergratā facturū te scias, si uidendā miseris. Illud demū, quod maioris momēti putas, & uerè existit, ceu in perniciē certam hominis cedens, si quod plerique peccant, Auicennæ uerba oscitanter lecta, ueluti oracula ad minimum usque apicem memoriæ commendentur: ut pro certa regula sint, per quam medici opera dirigantur, facilimè tollitur, si litera, prout debet, castigetur: capite enim de pleuritide in toto codice, sicuti in quodam etiam meo, hæc uerba leguntur:* Et cum accidit in pleuresi solutio uentris, & fuerit pleuresis succedens decolationi resolutæ ad latus, prohibe istud cum cura phlebotomiæ, & lenificationis naturæ cum sufficientia samic hordei. *Quæ sunt hoc modo castiganda: cum in pleuritide acciderit uentris solutio, fueritque pleuritis succedens anginæ, quæ ad latus resoluta est, prohibet hoc omnem curam phlebotomiæ, & lenitionis uentris: sufficitque ut cum polenta ratio uictus instituatur. Est enim sensus apertus, quòd angina ad latus permutata, si uenter laxus fuerit, nec uena secanda, nec uenter leniendus: sed sat est polenta uti.* Polentam Latini uocant, id quod Græci ἄλφιτον, & Arabes Samic. *Habes igitur, mi cōpater,*

quid de tuis petitionibus sentiam: in quibus, si quid offendit, te potius culpa, qui talem iudicem elegeris, quàm me, qui publicis (ut nosti) lectionibus alijsq; negocijs implicitus, hæc ut amico morem gererem, qualiacũque pro tempore ocurrerunt, tumultuariè annotaui.

Vale.

EPISTOLA SEXTA

Diminutæ uisionis causæ inuestigantur.

CASVS huius præclarissimi uiri, quantum ex his quæ scripta & relata sunt, potui conijcere, sunt diminutio & quasi ablatio uisus, in sinistro oculo ex cicatrice: in dextro diminutio cõiuncta corruptioni. Symptomata hec quidem euidentia: dispositiones, & dispositionum causæ, in dextro manifestæ: quod uel ex hoc constat, quia alter medicus, nyctilopam, alter ægylopam putat. Et qui ægylopam, non satis etiam sibi constat. Nam uel à subtilitate, uel à debilitate instrumentorum fieri ait, & fuisse aliquando guttam serenam, id est, ut ipse definit, interiorem oppilationem cum oculi in anteriore parte lympiditate. In hac igitur controuersia dicam sententiam meam: non propterea præiudiciũ aliquod ueritati, meliusq; sentientibus facturus, præsertim excellentissimo domino An-

ſelmo, tanquã fratri mihi obſeruãdiſſimo. Mihi quidẽ uidetur nyctilopæ ſymptωmata huic uiro non adeſſe. Siquidem qui eo affectu moleſtantur, interdiu uident, ſole occidente imbecillius, noctu nequaquam. Præſtans autem hic uir, malè ſemper, & ut ſcribitur, in magno lumine nihil uidet. Agilopæ autem nomen nõ, niſi apud Barbaros, lego: uideturq́; ea uoce id ſignificaſſe, quod alia barbara uoce ab Auicenna, aliar dicitur, eum uidelicet qui in tenebris uidet, in lumine minus. Videtur autem agilops uox corrupta à Græca, aliam tamen rẽ ſignificãte, ἀγχιλωπίαν uocãt Græci abſceſſũ iter nares & magnum oculi angulum: qui ſi inuarioſè, ut inquit Paulus, tractetur, in fiſtulam uertitur. Verùm uoces quidẽ, ægilωps & agilops ꝓpinquæ: res tamẽ, ut cõſtat, in totũ differt. Siquidem ægylops extra oculum fit, & ab ea rarò uiſus offenditur. Habent Græci aliam uocem non adeò ſimilem, ſed rem ſignificantẽ, quæ maiorem cum Barbarorum agilopa conuenientiam habet: ἀμβλυωπίαν enim uocant uiſus obſcuritatem ab aliqua manifeſta cauſa. Conuenit autem hic affectus amblyopia uocatus, cum alio ab eiſdem Græcis uocato ἀμαυρώσει, in hoc quod eſt fieri ab immanifeſta cauſa. Differt uerò quoniam in hoc eſt totale uiſionis impedimentum, cum in amblyopia ſit ſola obſcuratio, nõ plenus defectus. Vt igitur ad rem ipſam, cuius cauſa nomina hæc inquiſiuimus, accedamus, ſi uera ſunt quæ mihi narrantur, nullam uidelicet oſtendi in oculo mutationem, certè amblyopiam pati clariſſimus hic uir eſt

dicendus: fatēdumq́; erit causam in uisuali esse neruo. Ait siquidē Galenus libro quarto de locis affectis: Cū nullo in oculo malo apparente cernendi sensus deperditus est, demissus à cerebro neruus causam in se continet. Posset hoc præter Galeni autoritatē ostendi, discurrendo causas, & à Galeno & ab alijs recitatas, quibus impedimentum uisionis potest contingere. Sed satis erit eas percurrisse, quas excellentissimus doctor Anselmus putauit, subtilitatem scilicet instrumentorum uel debilitatem. Videtur autem per instrumenta intellexisse spiritus: siquidem alio in loco concluditur in eo adesse uel magnam indigentiam spirituum, uel subtilitatem, Neutrum uerò horum uidetur posse de nouo accidere sine oculi mutatione. Diminutis enim adeò spiritibus, qui natura sua lucidi sunt, ut ferè uisio non fiat, necesse claritatem, lympiditatemq́; oculi obfuscari, imò & quantitatem minui. Copia autem eorum in tunicas & humores penetrante, omnes oculi partes maiorem locum occupant: atque illis deficientibus, corrugari & contrahi eas necesse est, atque (ut sequens est) minorem locum occupare. Præterea sanguis qui in oculi uasis continetur, minorem etiam locum occupat: atque eam ob causam etiam oculus minuitur, & uasa ipsa minus apparent: imò ex illis que apparebant, aliqua in totum delitescunt, sicq́; mutatio in oculis contingit. Absentia quoque spirituum oculus frigefactus, & à pristino habitu permutatur, & densior effectus minorem locum occupat, ut enim calidi est dilata-

tare, rarefacere, atque extendere, ita frigidi constrin-gere, densare, & contrahere. Praeterea si diminutio *haec uisionis ex sola spirituum paucitate fieret, debe-ret longinqua quidem malè, propinqua bene uidere: cum tamen, ut scribitur, nihil uideat à longè, malè pro pè.* Concludit autem hec ratio, *spiritus etiam non esse subtiles: quia spiritus subtiles faciunt, ut propinqua bene discernantur.* Cum igitur in hoc homine, *& pro/ pinqua, & remota malè uideantur, oportet dicere spi ritus factos esse non solùm paucos, sed etiam turbi-dos:* Et sic *necesse ut ipsa oculi substantia turbidior appareat.* Pricipale *etiam propositum probari potest, discurrendo omnes causas tenuis spiritus, ab Auicen-na assignatas, quae sunt: siccitas magna, rarefactio, de/ satio, nullum uerò horum absque manifesta oculi mu-tatione uerè posse contingere.* Multa *addi possent, quae breuitatis causa dimittuntur.* Ex his enim *concludi-tur uel paucitate & tenuitate spirituum hanc laesio-nem non fieri, uel mutationem aliquam in oculi par-te exteriore apparere: quae causa, ut scribitur, cum non appareat, alia dispositio est quaerenda, à qua hoc impedimentum fiat: quae quoniam nec in tunicis, neq; in humoribus esse potest, nisi ad sensum ostendatur, ut facilè probari posset, sequitur ut in neruo sit.* Vt *igi-tur tandem concludamus, his quae scripta sunt inni-tendo, fatendum in uisorijs neruis esse aegritudi-nem: quae quum triplex Galeno teste esse possit, inflã-matio uidelicet, durities, uel obstructio, inflamma-*

tionisq; aut duriciei signa nō adsint, sequitur sit morbus in compositione, qui oppilatio uel obstructio dicitur. Sicq; iam inuenimus symptomata & morbum. Causam autem obstructionis propriā mihi absenti impossibile, præsentibus non facile est uestigare. Verisimile tamen est, crassam esse materiam, uel pituitam uidelicet, uel atram bilem. Sed dicet fortè excellentissimus D. Anselmus: *Si obstructio (ut ais) uisualiū neruorum adest, sequitur, spiritus transire non posse: & sic redis in opinionem, quam reprobasti. Dicam spiritus ad oculum non solùm per uisuales neruos, sed per motiuos, & per arterias transmitti. Nec solùm carentiam spirituum esse causam in casu nostro talis impedimenti, sed multò magis uisionē impediri, quia species pertransire non possunt.* Rursus dicet secundum sententiam Galeni, *uisio in crystalloide perficitur, ergo non potest per obstructionem neruorum uisualium, qui sunt post crystalloidem, impediri.* Dicam ex Galeni *sententia, inter oculi partes crystalloidem principalius ad uisum concurrere, eiq; principaliter uidendi officium attribui: perfectam tamen & completam uisionē, sicuti & alios sensus, in cerebro absolui, ut apertè uoluit* Galenus lib. decimo de usu particularū. *Nequeūtibus igitur speciebus uisilium ad cerebrum peruenire, uisio cōpleri non potest; non negamus tamen deficere etiam spiritus in crystalloide, & propterea uisionem ipsam prout ad eam pertinet impediri: in interiore tamen oculi pte obstructis illis neruis, adhuc reperiri tot*

ſpiritus poſſe contendimus, ut nulla mutatio facta in ipſa cognoſcatur. Alioqui fieri non poßet, ut ullo in oculo malo apparente, obſtructio eſſet in uiſualibus neruis: quod tamen Galenus aßeruit. Quando enim ualde deſunt ſpiritus, tunc uel corrugatio corneæ, uel phthiſis oculi contingit, ut idem Galenus oſtendit: qui affectus ſenſui bene conſiderantis manifeſtantur. Sed de his fortè plura, quàm eſſet opus. Ad agenda enim feſtinandum. Facilè autem ex dictis colligi poſſunt curatiuæ intenſiones: læſionem enim uiſionis diximus fieri ex obſtructione, ipſam uerò obſtructionẽ à craſſa materia. Erit igitur principalis intentio, materiam illam à neruis uiſualibus extrahere: quæ res ut facilè cognoſcitur, ita difficile fieri poteſt, adeò ut multi impoſſibile hoc iudicent. At quoniam morbus hic, id eſt, obſtructio non in totum eſt factus, ſed adhuc fit, uel non fit, periculum eſt, ne adhuc creſcat, & plena facta oppilatione, ex amblyωpia ad amauroſin fiat tranſitus. Ideo præſeruatiuo etiam genere utendum, imò ab eo incipiẽdum. Fruſtrà enim uiam illam obſtruentẽ amoueremus, ſi alia loco eius ſemper præſtò eſſet. Cauendum igitur ne materia adſit, quæ ad locum poſſit defluere. Congruo itaque uictu procurandum, ne de nouo generetur: & ſi qua eſt genita, uel generabitur, eſt uacuanda, & aliò diſtrahenda. Et quia ex imbecillitate cerebri congregatur, roborandum cerebrum, ne eã congreget: roborandi & oculi nerui, ne recipiant. Eruntq; quatuor in genere intentiones præſeruatiuæ;

ratio uictus, uacuatio, diuersio, mēbrorum roboratio. Curatiua unica, uacuatio. Quibus uerò instrumētis explendæ sint singulæ, uidēdus sim, si præsentem medicū, doctrina & experientia perceelebrem, docere uelim. Nam quæ ad uictum attinent, satis diffusè ab antiquis & recentioribus dicta sunt: qui etiam multa medicamina nobis reliquerunt, quibus peccantes humores purgandi sunt. Nósque docuerunt, non posse caput purgari, uniuerso corpore nō prius purgato. Ego autem ex his, quæ ab antiquis scripta sunt, aliqua eligerem, quæ non simul multam facerent uacuationē: quibus & semper aliquid miscerem, quo cerebrum roboraretur: cerebrísque potius, quàm magnis uterer purgationibus. Quod & in capite ipso uacuando, siue per caputpurgia uocata, siue per apophlegmatismos obseruarem. Quibus etiam fortè curatiua intentio perficeretur, uacuato uidelicet humore, qui obstructionem facit. Quod ad tertiam uerò attinet intentionem, secunda expleta, omni uia conarer materiam aliò trahere: neque in hac, ut in secunda, leuioribus uterer, sed ad potētia statim uenirem: incipiendo tamen à partibus magis distantibus. Primò igitur, cū uim urendi aliquo habente escharam in dextro brachio, loco congruo excitarē, factūq; hulcus, cum ciceris grano, uel alia simili re apertum diutius tenerem. Secundò, in posteriore parte capitis, cōsueto etiam ad similia loco, factis à perito chirurgo duobus foraminibus, setas equinas insererem, quibus facta foramina aperta diutius conseruarentur. Tertiò in

confinio anteriorum futurarum aluæ, cum auro, aut ferro ignito urerem: quod non solùm ad præseruationem, sed etiam ad curationẽ, si quid aliud, maximè idoneum putarem, ceu potens materiam obstruentem dissoluere & distrahere. Quæ auxilia si fortè præstantissimus hic uir formidaret, loco ignis in tribus prædictis locis, calce & sapone commistis escharas facerem: uel ligno uitis accenso. Quantum demum ad quartam attinet intentionẽ, pleni sunt medicorum libri, quibus rebus cerebrum, quibus oculi roborandi sint: tam per interius sumpta, quam per extrorsum applicãda. In quibus etiam aliqua, quæ materiã obstruentem discutere, uel dissoluere ualerẽt, misceri possent. Curatiuam intentionem non aliter prosequor: quoniam iisdem auxilijs, quibus tres ultimæ præseruatiuæ, pficitur. Ipsamq́;, atque etiam quæcunq; superius scripsimus, iudicio & arbitrio præsentis medici, fratris mihi obseruatissimi relinquimus: cui me plurimum opto esse commendatum. Vale diu feliciter.

Finis.

Excudebat PARISIIS Simon Siluius.
1528.